I

Në ora një pa pesëmbëdhjetë, pikërisht në kohën kur, pas eksperimentesh të gjata e të pafrytshme në sallën e shkencave natyrale, u dukën nën dritën e shkëlqyer të një grumbulli llambash Bunzen që lëshonin së bashku një dritë të gjelbër si smeraldi, në ora një pa pesëmbëdhjetë thashë, në këtë kohë të pranueshme, një organo [1] Barbarie oshëtiu prej ndërtesës përtej, duke mbytur përnjëherësh gjithë zhurmën që mbretëronte në sallë.

Në këtë ditë të bukur marsi, dritaret ishin krejt të hapura dhe muzika hynte në klasë së bashku me ajrin e freskët të pranverës. Ishte një këngë popullore hungareze e cila, e zbutur prej organos, të linte përshtypjen e një marshi ushtarak me ritëm tërheqës që i bën të rinjtë të gëzohen. Disa dhe qeshnin haptazi.

Drita e gjelbër e llambës Bunzen, vazhdonte ndriçimin e saj të ëmbël, por tani, nuk kishin mbetur veçse disa nxënës të bangave të para që interesoheshin për të. Gjithë të tjerët kishin kthyer kryet nga dritaret, prej ku dukeshin çatitë e shtëpive fqinjë dhe sahati i kishës protestante, ku plot shkëlqim akrepi i madh po i afrohej numrit 12. Zhurma sa vinte shtohej, se me

1. Orgue (organo) është një instrument muzikor që përdoret nëpër kisha.

zërin e organos përziheshin dhe zërat që ngjiteshin prej rrugës, zëra njerëzish të përzier me zhurmën e tramevajeve.

Disa filluan të radhitin librat e vet nëpër banga, të tjerët po pastronin penat. Boka mbylli kallamarin e xhepit të bërë prej tunxhi me një mekanizëm që ndalonte derdhjen e bojës. Çelei mblodhi fletët e shpërndara të librave të tij se, sado që ish elegant, ai e kish zët të mbante mbi kurriz, si shokët e tjerë, një bibliotekë të tërë dhe kënaqej duke marrë në shkollë vetëm ato faqe të librit që kish mësim për ato ditë, mbasi i vendoste me kujdes nëpër xhepat e shumtë.

Çonakosi, në fund të bangës, hapi gojën si një hipopotam që mërzitet. Veisi ktheu astarët e xhepave dhe shkundi thërrimet e bukës që cimbiste në kohë mësimi. Gerebi filloi të fërkojë thembrat mbi dysheme, si shenjë padurimi për të ikur. Barabasi shtriu pa gjë të keqe mbi gjunjë një copë pëlhurë të shkuar në dyllë e cila i shërbente si çantë dhe vuri në të librat, duke i radhitur sipas madhësisë dhe i shtrëngoi me një rrip aq fort sa iu skuq fytyra. Vetëm profesori s'kish dijeni se po afrohej mbarimi i orës së mësimit. Ai hodhi një vështrim të ëmbël mbi kryet flokëpërpjetë të nxënësve dhe pyeti:

- Ç'po ngjet?

Një heshtje e thellë pasoi fjalët e tij. Një qetësi vdekjeje. Barabasi lëshoi çantën përdhe, Gerebi mblodhi këmbët, Veisi nxori duart nga xhepat, Çonakosi mbylli gojën, Çeleisi lëshoi nga duart "fletët" dhe Boka futi me nxitim kallamarin prej tunxhi.

- Ç'bëhet atje? - përsëriti profesori.

Por, gjithë nxënësit kishin zënë bangat e veta dhe secili prej tyre mbante qëndrimin e zakonshëm. Vështrimi i profesorit

u kthye nga ana e dritares, nga e cila hynin, kundër disiplinës shkollore, tingujt gazmorë të organos prej Barbarie.

Uli vetullat dhe tha ftohtë:

- Çenei, shko mbyll dritaren.

Çenei, i vogli Çenei, i pari i bangës së parë, u ngrit me një hije të rëndë në fytyrë dhe mbylli dritaren.

Në këtë kohë Çonakosi u ul përbri bangës dhe i pëshpëriti një djaloshi të vogël flokëverdhë:

- Ej, Nemeçek!

Nemeçeku ktheu kokën dhe uli sytë. Një fletushkë e mbështjellë ra ndër këmbët e tij. E mori dhe e shpalosi. Lexoi: "T'i dorëzohet Bokës."

Nemeçeku e dinte se ajo ishte vetëm adresa dhe se ajo fletë përmblidhte diçka të shkruar nga ana tjetër, por ishte njeri i ndershëm dhe për asgjë në botë nuk do ta poshtëronte veten e të lexonte një gjë që nuk i përkiste atij. E mbështolli fletushkën lëmsh, priti kohën e duhur dhe, duke u ulur nën bangë, pëshpëriti:

- Ej, Boka!

Boka hodhi sytë mbi dysheme; e kuptoi që ishte një nga lajmërimet e zakonshme që bëheshin ndërmjet bangave. Duke e tërhequr pak me këmbë, e mori fletushkën, e çmbështolli dhe në faqen që nuk guxoi ta këndojë Nemeçeku, shkëputi këto fjalë:

Në orën tre mbledhje e përgjithshme në shesh. Urdhri i ditës: Zgjedhje e kryetarit. T'u bëhet e njohur të interesuarve.

Boka fshehu fletushkën dhe radhiti librat në çantën prej lecke. Ora ish plot një. Zilja tingëlloi aq sa i kujtoi dhe profesorit që mësimi mbaroi. Ky shuajti llambën Bunzen, u dha një detyrë

dhe hyri në muzeun e shkollës ku, përmes portës gjysmë të hapur dukeshin kafshët e ballsamosura, shpezët me sy qelqi dhe në një cep, me një qetësi madhështore, ngrihej misteri i mistereve, tmerri i tmerreve: një skelet njeriu i zverdhur prej viteve.

Për një minutë u zbraz klasa. Nxënësit po nxitonin nëpër shkollë dhe ngadalësuan hapin vetëm kur doli përpara tyre silueta e gjatë e një profesori. Por, shpejt u zhduk dhe u përsërit me hap më të madh nxitimi i nxënësve.

Duke dalë nga një portë e madhe ata po shpërndaheshin nëpër rrugë të ndryshme. Në takim me profesorët ata nxirrnin kasketat e shkollës dhe përshëndesnin. Posi të burgosurit që lëshohen dhe dalin me gëzim në diell dhe në ajër të pastër, ata me gëzim shijonin pamjen plot gjallëri të rrugëve të mbushura me njerëz dhe me mjete transporti.

Në një barakë, fqinj me shkollën, Çelei po hahej me fjalë me një tregtar ëmbëlsirash, i cili kish ngritur çmimet e tyre. Është botërisht e ditur që gjysma e çerekut të një çokollate kushton pesë qindarka dhe gjysmëçereku është gjoja një fjalë, se tregtari thyen kuturu një çip pa e zgjatur fare. Baraka e sheqerxhiut ish një farë dyqani me çmime të caktuara dhe çdo send kushtonte pesë qindarka. Në këtë farë barake radhiteshin turli ëmbëlsirash të mbështjella në letër, të cilat tregtari i kish pagëzuar me emrin "përzierje shkollari".

Çelei, pra, po hahej ashpër me tregtarin. Cilido, sado pak dijeni që të ketë mbi ligjet e tregtisë së përbotshme, di që çmimet e sendeve janë në barazim me rreziqet që kalon. Për shembull, çaji i Lindjes, i cili duhet të kalojë përmes tokash të infektuara, është më i shtrenjtë se sendet e tjera. Jemi ne, evropianët, që

paguajmë rreziqet. Ky dyqanxhi e kish ndjerë rrezikun e tregtisë; ai kish dëgjuar se drejtoria e shkollës do t'ia mbyllte dyqanin, se profesorët ishin ankuar kundër tij si një faktor që shkatërron rininë.

- Nxënësit ia lenë gjithë të hollat sheqerxhiut, - thonin ata.

Dhe sheqerxhiu besonte se për pak kohë do ish i detyruar të mblidhte gjithë çikërrimat e tezgës dhe t'i shkarkonte diku gjetkë. Prandaj ai kish ngritur çmimin e sendeve. Përderisa me çdo mënyrë ishte i detyruar të largohej, përse të mos përfitonte prej pak ditëve që i mbeteshin? I thotë, pra, Çeleit:

- Mbaroi koha e pesë qindarkave! Që sot e tutje çmimi është dhjetë qindarka.

Dhe, duke shqiptuar me zor këto fjalë në një gjuhë të huaj për të, ai i binte me zemërim sqeparit që kish në dorë.

- Vërvite kasketën mbi çikërrimat, - i pëshpëriti Çeleit në vesh Gerebi.

Kjo ide i u duk gjeniale Çeleit. Sa do qeshnin shokët kur të shikonin kufetat e bombonet të shpërndara në të katër anët!

- Po ç'pret? Jepi udhë shapkës... s'është veç se një çikërrimtar! - vazhdoi Gerebi.

Çelei hoqi kapën nga koka.

- Kasketa ime e bukur! - pëshpëriti ai.

Qëllimi dështoi. Gerebi harroi që Çelei s'ishte veçse një djalë elegant, që mbushte xhepat me fletë të grisura prej librave.

- Kaq të ka hyrë në zemër kjo kasketë? - pyeti Gerebi.

- Doemos, përgjigjet Çelei. - Mos kujto se jam frikacak, po do ish me të vërtetë mëkat për një kësulë kaq të bukur. Që të të provoj se nuk më mungon kurajua, jam gati të hedh tënden.

Gerebi s'ish mësuar t'i flisnin kështu dhe i mori për keq fjalët e shokut.

- Për një gjë të tillë s'kam nevojë për ty. Po ta përsëris që ke të bësh me një çikërrimtar dhe, në qoftë se të dridhen këmbët, më mirë qërohu.

Dhe, me një lëvizje disi të ashpër hoqi nga koka kapelen, gati ta flakë mbi ëmbëlsirat e radhitura në tryezë.

Po dikush i mbajti dorën nga prapa dhe një zë i trashë, pothuaj zë burri, i tha:

- Ç'po kurdis?

Gerebi ktheu kryet. Boka ish pranë tij. Ai përsëriti pyetjen:

- Ç'po bën ashtu?

Një vështrim aq i ëmbël sa edhe i mprehtë mbërtheu Gerebin.

Ky rënkoi si një luan i kapur; po u zbut shpejt dhe e ngjeshi kasketën në kokë, duke ngritur supet.

- Lëre njeriun të qetë, - i tha Boka me zë të ulët. - Trimëria është një cilësi, po ajo duhet të kallzohet kur e vlen barra qiranë. Eja!

I zgjati një dorë të ndotur me bojë shkrimi. Kallamari i xhepit, besnik i zakonit të vet, lëshonte pika të një lëngu blu të errët që ngjyente duart e Bokës sa herë që i fuste në xhep. Po një gjë e tillë s'kish rëndësi për të. Pa gjë të keq, Boka fërkoi duart pas murit, duke lënë në të gjurmë të kaltra, pa iu zbardhur aspak gishtërinjtë e qelbur.

Incidenti i vogël u mbyll; Boka e mori Gerebin për krahu dhe që të dy morën rrugën tatëpjetë. Eleganti Çelei ecte prapa tyre. Por, pa bërë dy hapa, qëndroi dhe i tha sheqerxhiut:

- U pa puna. Meqenëse nuk do ta ulësh çmimin, nëm një

copë çokollatë për dhjetë qindarka. Dhe nxori nga kuleta e tij e vogël ngjyrë qielli një pesëshe metalike. Sheqerxhiu buzëqeshi dhe mendoi që nuk do ish keq po ta shtonte çmimin në pesëmbëdhjetë qindarka. I gjori! Ëndërronte si ai që përfytyron t'i ndërrohen bąkëret në argjend dhe argjendi në ar. Sqepari që mbante në dorë ra përmbi çokollatat dhe u prishi pamjen disave. I zemëruar rrëmbeu sqeparin, këputi një copë në çip dhe ia dorëzoi djaloshit.

Çelei e vështroi shtrembër.

- Si? Për dhjetë qindarka më jep më pak se për pesë?

Sheqerxhiu nënqeshi. "Doemos; meqenëse u shtrenjtua malli do jap më pak".

Me po atë nënqeshje ai u kthye nga ana tjetër që t'i shërbejë një myshteriu të ri, i cili, mbasi kish vështruar gjithë skenën, kish gati në dorë dhjetë qindarka.

- Hallvë të bardhë, - tha.

Sheqerxhiu e nguli sqeparin mbi një kallëp të bardhë dhe këputi një copë, të cilën e vuri në një copë letër të verdhë dhe ia dha myshteriut.

- Njeri i pështirë, i thotë Çelei. - Mos blini gjë prej këtij hallvaxhiu të qelbur.

Futi në gojë tërë copën e çokollatës, duke shkëputur me gjuhë letrën e ngjitur, të cilën më kot u përpoq ta çngjitte.

- Pritmëni! - u thirri Bokës dhe Gerebit dhe filloi të rendë pas tyre.

I arriti në cep të rrugës. Që të tre vazhduan rrugën krah për krah. Në mes ishte Boka, i cili fliste me zë të ulët dhe kish pamjen e zakonshme, të rëndë e serioze. Ishte katërmbëdhjetë vjeç, po kish fytyrën e një çimiliu. Po, me të hapur gojën, ai

dukej shumë më i madh. Zëri tij ishte i fortë, i ëmbël dhe i thellë. Dhe fjalët i kish si zërin. Shumë rrallë nxirrte goja e tij ndonjë marrëzi dhe nuk i pëlqenin aspak talljet që bënin midis tyre nxënësit. Gjithashtu ai largohej nga zënkat që ngjisnin midis shkollarëve dhe kur lypnin ndërmjetësinë e tij, ai s'e pranonte atë nder. Se ish i sigurtë që çdo vendim që të jepte do të zemëronte njërën a tjetrën palë. Ai ndërhynte vetëm kur arrinte kulmin zënka ose kur ish rrezik që të përzihej ndonjë nga profesorët. Me një fjalë, Boka ish një djalë inteligjent, i urtë dhe gjithë shenjat tregonin se ky djalë, në s'do bëhej diçka në të ardhmen, padyshim do të qëndronte një qytetar i ndershëm.

Pasi zbritën rrugën Soroksari, ata morën udhën Kontelek. Dielli i pranverës ngrohte këtë rrugë të ngushtë, qetësinë e së cilës e prishte vetëm zhurma e maqinave të fabrikave të duhanit që radhiteshin gjatë saj. Dy hije u dukën në fund të kësaj rruge; ato po prisnin. Ishin Çonakosi, i fortë nga trupi, dhe Nemeçeku, leshverdhë dhe i ligur nga trupi. Posa i pa të tre çunat krah për krah, Çonakosi tepër i gëzuar vuri dy gishtërinj në gojë dhe fërshëlleu si një bori treni. Kjo fërshëllimë ishte cilësia e tij, një specialitet për të cilin mburrej. Asnjë nxënës i klasës së pestë nuk e arrinte në këtë art dhe, me thënë të vërtetën, në tërë shkollën nuk gjendej një që të fërshëllente si ai. Cinderi ish i vetmi që, deri diku, hahej me të. Po Cinderi nuk fërshëllente, që kur u zgjodh Kryetar i Shoqërisë Miqësore, duke kujtuar se të fërshëllyerit nuk i ka hije një presidenti dhe nuk pajtohet me pozitën që ka.

Në kohën kur po vinin të tre shokët, Çonakosi i tha Nemeçekut:

- Nuk ua ke treguar ende?

- Jo!

- Ç'të na tregojë? - thirrën të tre me një zë.

Në vënd të Nemeçekut u përgjigj Çonakosi.

- Dje erdhën përsëri "miqtë" në kopshtin e muzeut.

- Tjetër *"razzia"*! Po cilët?.

- Cilët tjetër! Vëllezërit Pastor!

Një heshtje pasoi fjalët e Çonakosit.

Duhet të dini se *"razzia"* është një fjalë që përdorin nxënësit në Budapest me të cilën kuptojnë kur një djalë më i fortë rrëmben rruazat ose kopsat, me të cilat lozin shokët më të dobët. Duke përmendur fjalën *"razzia"* çuni më i fortë deklaron se e quan atë që rrëmben si plaçkën e vet dhe që është gati të përdorë forcën kundër atij që guxon të kundërshtojë. Kështu pra, *"razzia"* ultimatum në formë të prerë, një vepër pirati a kusari.

Eleganti Çelei ishte i pari që guxoi të flasë dhe me zë të dredhur tha:

- Vërtet? Bënë fjalë për razzia?

- Më se e vërtetë, - tha Nemeçeku, i inkurajuar prej efektit që bënë fjalët e Çonakosit.

- Kjo s'duhet të vazhdojë më! - bërtiti Gerebi, - Kam thënë kurdoherë që duhet të tundemi; po Boka na ndalon pa rreshtur. Dhe kam frikë se po të vazhdojë kjo punë kështu, ndonjë mëngjes të bukur do të na futen dhe në foletë tona.

Çonakosi vuri gishtërinjtë në gojë gati të vërshëllejë edhe njëherë. E kish bërë zakon këtë lëvizje sa herë që mbante erë barut. Po Boka e ndaloi:

- Mjaft, se do më shurdhosh!

Pastaj, duke u kthyer nga Nemeçeku i vogël tha:

- Pa na trego si ngjau?
- Cila? Razzia?
- Po. Kur ngjau?
- Mbrëmë.
- Ku?
- Në kopshtin e muzeut.
- Pa na e kallzo hollësisht, po pa shtuar gjë nga koka jote. Në qoftë se duam të veprojmë kundër tyre duhet të dimë krejt të vërtetën.

Mornica shkuan nëpër trup të Nemeçekut, i cili kuptoi rëndësinë e raportit që do të mbante. Një gjë e tillë i ngjiste shumë rrallë, se Nemeçeku ish midis shokëve si një vogëlush dhe nuk përfillej prej të tjerëve. Ishte i dobët nga trupi, me një pamje që s'të hynte në sy dhe fizikisht i pakët e i vrarë nga çereja. Po këtë radhë Nemeçeku ish qendra e vërejtjeve të përgjithshme dhe plot mburrje filloi të tregojë.

- Që thoni ju, - tha ai, - ne kishim vendosur që të vinim përpara drekës në kopsht, ishim Veisi, Rikteri, Kolnai, Barabasi dhe unë. Në fillim deshëm të luanim tenis në rrugën Esterhazy, po fusha nuk ishte e lirë. Atëherë tha Barabasi: Eja të luajmë me zare në kopsht! Dhe filluam të lozim. Zaret ishin përdhè dhe cilido prej nesh me radhë përpiqej të godiste atë të shokut. Kur po vazhdonim lojën, Rikteri bërtet: - Shpejt mbathjani, se po vijnë vëllezërit Pastor! Me të vërtetë, Pastorët po drejtoheshin kundrejt nesh me duart në xhepa dhe me kokën mënjanë. Ata po ecnin aq ngadalë, sa na kallnin tmerrin. Ne ishim pesë, po ata të dy janë aq të fortë sa hanë dhjetë vetë si ne. Dhe pastaj nuk ishim me të vërtetë pesë se Kolnai, me të parë hijet e tyre, ua dha këmbëve; gjithashtu dhe Barabasi;

kështu që ne mezi bëheshim tre, edhe unë sa po matesha të ikja, kështu që ana e jonë nuk numëronte veçse dy veta. Po edhe sikur të kishim vrapuar, prapë do na kishin kapur, se Pastorët janë rendësit më të shpejtë në tërë kopshtin. Të dy vëllezërit po afroheshin dalëngadalë, duke mos larguar nga vështrimi i tyre zaret që ishin përtokë. I them Kolnait: More, më duket se na bënë këmbë zaret! Edhe në këtë rast Veisi u tregua më i zgjuari midis nesh; ai na tha: Vë bast që kjo do të përfundojë në razzia. Sa për mua, unë isha i mendimit se s'do na ngisnin se nuk u kishim bërë ndonjë të keqe. Dhe me të vërtetë, ata po kënaqeshin duke na kqyrur si po loznim. Atëherë Kolnai më pëshpëriti në vesh: Ç' thua, e presim lojën në mes? - Unë i përgjigjem: - E ke kollaj se e kalove radhën pa fituar gjë. Tani qëlloj unë dhe, po të fitoj, ua mbath këmbëve. Kur po thoja këto, Rikteri kish radhën për të luajtur; po i dridheshin duart nga frika dhe s'qëlloi gjë. Atëherë ulem dhe shtije. Njërën pas tjetrës i fitova të gjitha. Fillova të mbledh fitimin, kur papritur më i riu prej Pastorëve u derdh mbi mua duke bërtitur "Razzia"!

Hodha një vështrim prapa dhe pashë Kolnain e Barabasin që po iknin duke rendur; Veisi po qëndronte pranë murit, i verdhë dyll dhe Rikteri po matej të ikte. Në fillim u përpoqa t'i ndreq punët miqësisht. U thashë: Ndalni, se nuk keni të drejtë..., po Pastori i madh i kish mbledhur dhe i kish vendosur në xhep gjithë zaret. Më i vogli më zuri për palltoje duke bërtitur: - Po s'kupton o kokëthatë, që kjo është Razzia? Padyshim unë s'bëra zë, Veisi iku, kurse Kolnai dhe Barabasi po na shikonin së largu. Në këtë kohë Pastorët mblodhën gjithë zaret përtokë dhe pa thënë një fjalë ikën. Ja kështu.

- U bënë të padurueshëm, - tha Gerebi tepër i zemëruar.

- Një vjedhje sheshit, - vazhdoi Çelei.

Çonakosi vërshëlleu se i mbante erë barut.

Vetëm Boka heshtte; po ai kishte rënë në mendime. Vështrimet e të gjithëve ishin mbështetur tek ai; po prisnin me padurim të mësonin qëndrimin që do merrte Boka kundrejt këtyre ngjarjeve; ata shumë herë propozonin për një ndeshje me kundërshtarët, po kryetari i tyre heshtte. Po këtë herë thika kish arritur kockën; padrejtësia flagrante trondìti edhe Bokan vetë.

- Mirë, mirë, shkojmë tani të hamë drekën, - tha ai me zë të ulët. - Do të mblidhemi pastaj në qendër, ku do ta bisedojmë çështjen. Sot edhe unë them si ju, u bënë të padurueshëm!...

Kjo deklaratë i gëzoi pa masë dhe i bëri ta duan më tepër Bokën. Ata shikonin me buzëqeshje kokën e vogël po të zgjuar dhe sytë e zinj të ndritshëm ku shkëlqente një flakë luftarake dhe donin ta puthin; kaq ishin të entuziazmuar me fjalët e tij

Morën udhën për në shtëpi. Diku, larg, një kambanë po tingëllonte lehtë; dielli shkëlqente dhe tërë bota dukej e qeshur. Ndjenja, që ata do të kalonin përmes një ngjarjeje madhështore, i bënte të fluturonin. S'kishin më durim dhe një pyetje vërtitej nëpër kokat e tyre: kur do të mateshin me kundërshtarët? Tani, që edhe Boka vetë e quante gjendjen të padurueshme, ishin të sigurtë se diçka do të lëvizte.

U drejtuan te Bulevardi Ulloi. Çonakosi dhe Nemeçeku rrinin pak prapa. Kur ktheu kokën Boka vuri re se ata qëndruan përpara një dyqani.

- Një kuti cigare, - tha me zë të lartë Çonakosi. Vërshëlleu nga gëzimi dhe i mbushi hundët plot pluhur duhani.

Nemeçeku si një majmun i vogël, nisi të qeshë me tërë shpirtin. Edhe këtij i hyri duhani në hundë dhe që të dy, duke teshtirë e duke qeshur, zbritën tatëpjetë rrugës Koztelek, të gëzuar e të lumtur sepse Boka i paepuri, i patunduri, u kandis, u bind që u bë gjendja e padurueshme.

II

Sheshi!... Ju, djem të shëndoshë të fshatit, që me një vrap arrini në fushat e gjera dhe pa fund, nën qiellin e kaltër; ju, që u janë mësuar sytë me hapësira të pafundme dhe që nuk jeni mbyllur mes mureve të murrme të qytetit, s'është e mundur të kuptoni rëndësinë që ka një shesh i hapur për një çun kryeqyteti. Për të kjo është liri, qoftë edhe një ngastër toke e vogël e kufizuar me mure ose dërrasa. Sot, edhe në sheshin e rrugës Pal ngrihet një bina katërkatëshe, banorët e së cilës nuk kanë dijeni sa vlen një shesh për një grup nxënësish të varfër të Budapestit.

Sheshi vetë është i zbrazur, ashtu siç duhet të jetë një shesh. Nga rruga Pal është i rrethuar me mur, ndërsa djathtas dhe majtas ngrihen dy ndërtesa. Prapa - po, pjesa e prapme është ajo që ka më tepër rëndësi - prapa fillon një shesh tjetër, i marrë me qira prej një sharre dhe ku janë vënë në stivë dru për të djegur që lënë midis rrugica të errëta duke formuar një labirinth ku njeriu humbet shpejt. Në të dalë të këtij labirinthi, ngrihet një barakë, ku është vendosur maqina e sharrës; kjo është një kasolle e çuditshme dhe misterioze, që në verë mbulohet prej një pjergulle të egër dhe i duket vetëm oxhaku i zi që kohë mbas kohe nxjerrr avull të bardhë. Nga larg dikush do të mendonte se mes drurëve të pyllit kishte mbetur një lokomotivë

dhe nuk dilte dot. Zakonisht, rreth e qark kasolles qëndrojnë qerre të mëdha. Kohë mbas kohe ndonjëra prej tyre niset e ngarkuar duke shkaktuar një zhurmë djajsh. Nën çati është një vrimë e madhe nga e cila bien si breshër me shpejtësi të madhe drurët e prerë. Sapo mbushet qerrja, druvari bërtet "mjaft" dhe vrima pushon së vjelli dru të prerë ndërsa maqina avull. Dy kuaj të fortë largojnë qerren e ngarkuar. Atëherë një tjetër karrocë, e zbrazur dhe e uritur, zë vendin e së parës; përsëri maqina fillon të vjellë avull dhe vrima dru. Kjo punë vazhdon prej shumë vjetësh. Stivat e druve nuk pakësohen kurrë dhe sharra në kasolle nuk pushon së preri kërcunj.

Para kasolles janë disa mana të vjetër dhe në fund të tyre ngrihet një kolibe e vogël prej dërrasash ku banon roja, një sllovak i ngarkuar të ruajë natën për ndonjë zjarr apo vjedhje.

A mund të ëndërrojë një çun një shesh loje më të mirë se këtë? Për ne nxënësit e kryeqytetit është vend ideal. Edhe për lëkurëkuqtë e Amerikës bën sheshi i Rrugës Pal për mrekulli si fushë lojërash. Sa për depon e qerestesë, ajo ishte një vend i krijuar për bukuri si qendër e një çete djemsh.

Por nuk dua të mendoni se sharra ishte një shesh i pambrojtur. Në majë të stivave me dru ishin ndërtuar fortesa të vërteta, sipas udhëzimeve që kish dhënë Boka me anën e Çonakosit dhe Nemeçekut. Të këtilla fortesa kishte katër ose pesë dhe secila me një garnizon: kapiten, toger dhe nëntoger. Sa për ushtrinë, kjo për fat të keq përbëhej vetëm nga një ushtar, të cilin oficerët e urdhëronin shpesh dhe e dënonin rregullisht për mungesë disipline me punë të detyrueshme.

Më duket e tepërt t'u them se ushtari i vetëm i ushtrisë së Rrugës Pal është Nemeçeku, flokëverdhi, i vogli Nemeçek.

Kapitenët, togerët e oficerët e tjerë përshëndeteshin mes tyre jo me shumë salltanete, duke ngritur pak dorën e djathtë deri në kasketë. Vetëm i gjori Nemeçek ishte i detyruar të qëndrojë gatitu sa herë që takonte eprorët, të cilët kurdoherë i hiqnin vërejtjen:

- Si nderon ti?
- Përpiq mirë thembrat!
- Nxirr gjoksin para dhe fut barkun përbrenda?
- Mos i tërhiq këmbët zvarrë!

Dhe Nemeçeku zbatonte urdhrat me ndërgjegje. Ky është tipi i çunave që nuk kundërshtojnë urdhrat. Po ka shumë që kënaqen duke urdhëruar të tjerët. Kështu janë bërë njerëzit. Ishte pra e natyrshme që gjithë të tjerët, me përjashtim të Nemeçekut, të jenë oficerë.

Në ora dy e gjysmë pasdreke të asaj dite sheshi ish ende i zbrazët. Ruajtësi sllovak po flinte me pëllëmbët mbyllur. Kish zakon të flinte një copë herë pas mesdite, me që natën ruante sharrën e qerestenë që nga fortesa e mezit. Oxhaku i zi i sharrës po nxirrte me vrull tymin e përzjerë me avullin si shtëllunga dëbore.

Pas pak minutash portëza e Rugës Pal u hap dhe u duk trupi hollë e Nemeçekut. Djaloshi nxori nga xhepi një copë bukë dhe, duke konstatuar se s'ndodhej atje asnjëri prej shokëve, filloi të kafshojë bukën, pa u kujdesur t'i verë hekurin portëzës, siç e lypte rregulli. Ata që shkelnin këtë "ligj" meritonin dënim. Dhe përgjithësisht disiplina zbatohej, ashtu siç bëhet dhe në ushtri. Mbi një gur, Nemeçeku po priste shokët. Mbledhja këtë herë kish rëndësi të jashtëzakonshme, se parashikoheshin ngjarje të mëdha. Dhe Nemeçeku e shikonte

veten me krenari dhe mburrej që merrte pjesë në një mbledhje aq të shkëlqyeshme sa ajo e çunave të Rrugës Pal. Mbasi kollofiti edhe kafshatën e fundit, filloi të vërvitë rreth gishtit një zinxhir të hollë duke fërshëllyer mengadalë. Befas shikon qenin e zi të sllovakut.

- Hektor! - i thërret miqësisht; po Hektori nuk tregoi asnjë dëshirë që t'i kthejë përshëndetjen. Ky u kënaq me dy-tri të lëvizura të bishtit, gjë që është barazi me nxjerrjen e kapelës prej një njeriu që nxitohet. Ai vazhdoi rrugën, duke lehur me tërbim. Nemeçeku i ra pas. Hektori qëndroi përpara një stive drush që ish një nga fortesat e Rrugës Pal dhe ku valonte në erë mbi një hosten të gjatë një flamur i kuq e i gjelbër; ai filloi përsëri të lehë me më tepër forcë, duke u vërtitur rreth e përqark fortesës. "Ç'po ngjet?" - e pyeti flokëverdhi i vogël qenin e zi, me të cilin ai kish miqësi dhe e bashkonin interesa të përbashkëta, sepse të dy ishin të vetmit që nuk kishin gradë në ushtri. Nemeçeku ngriti sytë mbi fortesë. Nuk pa njeri, po pati një parandjenjë që dikush do fshihej atje lart midis druve. Plot kurajo vendosi të hipë në fortesë. Në gjysmë të rrugës, vuri re se po lëviznin disa dërrasa. Zemra e tij nisi të trokasë me forcë dhe desh të zbresë me të shpejtë. Po Hektori poshtë që po ruante me vërejtje, i dha kurajo.

- Mos ki frikë Nemeçek, - i thosh vetes, duke u ngjitur me kujdes. Në çdo çap që bënte i jepte kurajo vetes: - Mos ki frikë, Nemeçek, bëju burrë, Nemeçek!

Më në fund arrin në majë. Ish gati të inkurajonte edhe njëherë veten, po mbeti me këmbën të ngritur në erë; i habitur më tepër sesa i frikësuar, bërtiti:

- Dreq o punë!

Dhe i zbriti sërrët e druve katër e katër, i kuq si një karavidhe e zjerë. Kur u puq me tokën, ngriti sytë përpjetë. Pranë flamurit ishte Feri Aç, i tmerrshmi Feri Aç, armiku i "çetës", kryetari i "shokëve të Kopshtit Botanik". Këmisha e tij e kuqe gufohej prej erës. Nënqeshi kur e pa Nemeçekun dhe me të tallur i thotë:

- Mos ki frikë Nemeçek!

Po Nemeçekun e zuri data dhe rendi sa i hanin këmbët. Qeni e ndoqi pas përmes atij labirinthi stivash deri në shesh. Të bërtiturat e Feri Açit i vinin pas.

- Mos ki frikë Nemeçek! Bëju burrë, Nemeçek!

Kur arriti në shesh, Nemeçeku hodhi një vështrim prapa po s'pa këmishën e kuqe mbi fortesë. Ajo ish zhdukur bashkë me flamurin, flamurin e kuq e të gjelbër të qepur prej motrës së Çeleit! Kryetari i këmishëkuqve e kish grabitur "bandierën" dhe pa dyshim do të kish dalë prej portës mbi Rrugën Maria. Me gjithë këtë s'ish çudi që të ish fshehur diku brenda në atë labirinth, bashkë me shokët e vet, me Pastorët.

Vetëm me idenë që mund të ishin atje pranë Pastorët, Nemeçeku u drodh. Ai e dinte mirë ç'do të thotë një përpjekje me Pastorët. Po ish e para herë që përballej sy ndër sy me Feri Açin.

Kryetari i këmishëkuqve e pati trembur mjaft po, me thënë të vërtetën, ai nuk i bëri dhe aq përshtypje të keqe. Ish një djalë korozi i hijshëm, i gjerë nga supet dhe këmisha e kuqe i vinte për bukuri dhe e tregonte trim. Gjithë shokët e tij të "Kopshtit Botanik", që deshën të duken si ai, veshën këmishë të kuqe, e cila vetvetiu u bë uniforma e çetës.

Në këtë kohë u dëgjuan katër të goditura me intervale të njëjta te dera e fundit. Nemeçeku psherëtiu; nga thellësia e

shpirtit nxori një "oh" që e lehtësoi; katër goditjet ishin shenjë e atyre të Rrugës Pal. Rendi te porta dhe e hapi. Ishin Boka, Gerebi dhe Çelei. Flokëverdhi i vogël nuk ngurroi t'u tregojë ngjarjen e tmersrhme; në nxitim e sipër harroi t'i përshëndesë ushtarakisht eprorët. Vështrimi i Bokës e përmendi dhe bëri një nderim të vërtetë ushtarak.

- Tungjatjeta! - i thanë të porsaardhurit. - Ç'ka ngjarë?

Nemeçeku mbushi mushkëritë me frymë sikur do ta tregonte ngjarjen me një frymë.

- Thika arriti kockën - briti.

- Ç'ka ngjarë? - e pyetën.

- Gjëra... nuk do t'i besoni...

- Po fol, pra!

- Feri Açi ishte këtu.

Djemtë mbetën me gojë hapur. Fytyrat e të gjithëve ishin të zbehta.

- E pamundur! - tha Gerebi.

Nemeçeku vuri dorën në zemër.

- Të betohem!

- Nuk duhet të betohesh për asgjë - tha Boka, i cili që t'u japë peshë fjalëve të veta thirri:

- Ki mendjen se mos gënjen dhe "nderim fillo"!

Nemeçeku përplasi thembrat, duke qëndruar si trung. Boka iu afrua.

- Pa na jep një raport të hollësishëm!

- Po ecja mes stivave me dru, - tha Nemeçeku - kur, papritur qeni filloi të lehë. I vajta pas dhe dëgjova në fortesën e mesit disa zhurma të dyshimta. Menjëherë u ngjita dhe pashë në majë Feri Açin me këmishë të kuqe.

- Lart, mbi fortesë?

- Po, në fortesë, - tha zëdridhur vogëlushi flokëverdhë, i cili sërish ngriti dorën të godasë gjoksin në shenjë betimi, por vështrimi i rreptë i Bokës e ndaloi. Vazhdoi më tej:

- Dhe grabiti flamurin!

- Flamurin? - thirri Çelei tepër i lënduar.

- Po, flamurin!

Që të katër vrapuan te fortesa qendrore.

Nemeçeku rrinte prapa tyre për dy arësye: se ai nuk ish veçse një ushtar dhe se kish frikë mos për dreq ndodhej fshehur diku Feri Açi. Ndaluan përpara fortesës tepër të hutuar; flamuri ishte zhdukur me të vërtetë me gjithë drurin. Vetëm Boka mbante gjakftohtësinë.

- Thuaji sat motre, - i thotë Çeleit, - të na bëjë një flamur të ri për nesër.

- Nuk e diiskutoj që do t'i them, - u përgjigj Çelei, - po ajo s'ka më basmë të gjelbër. Të kuqe ka ende po e gjelbra u prish e tëra.

- Po të bardhë a ka?

- Ka.

- Shumë bukur; atëherë le të na qepë një flamur të kuq e të bardhë. Këto paskëtaj do jenë ngjyrat tona.

Kur mori fund ky bisedim, Gerebi kthehet nga Nemeçeku:

- Ushtar Nemeçek! - bërtiti ai.

- Nën urdhrin tuaj, luftëtari im.

- Ndryshoni që nesër statutin në këtë mënyrë: Flamuri i kuq e i gjelbër zëvendësohet prej flamurit të kuq e të bardhë.

- Siç urdhëroni, luftëtari im, - i përgjigjet Nemeçeku duke shtrënguar dhëmbët nga inati.

- Qetësohu! - i thotë Gerebi pak me ironi.

Nemeçeku lëshoi duart poshtë. Që të katër u ngjitën në majë të fortesës dhe panë që flamuri me drurin ish zbërthyer prej vendit ku ish vendosur.

Pa pritur u dëgjuan zëra.

- Haho, ho! Ho, ho!

Ishin të bërtiturat e shokëve të tjerë që kërkonin të hynë në shesh.

Çelei i bëri me shenjë flokëverdhit të vogël.

- Ushtar Nemeçek!

- Nën urdhrat e zotërisë suaj, togeri im.

Dhe duke formuar me të dy duart një farë trumbete, ushtari i vogël nxori një zë të çjerrë:

- Haho, ho!

Çunat zbritën nga fortesa dhe vajtën në shesh. Në mes ish mbledhur një tog djemsh me Çonakosin në krye; pas tij ishin Veisi, Kendei, Kolnai dhe disa të tjerë. Kur u doli përpara Boka, i cili kish edhe gradën më të lartë, që të gjithë e nderuan me dorën e djathtë mbi ball.

- Tungjatjeta, - u thotë Boka.

Kolnai u shkëput prej grupit dhe përpoqi thembrat.

- Z. kapiten, - tha ai duke e përshëndetur, - e gjetëm derën të çelur. Se, sipas zakonit, ajo duhet të jetë e mbyllur nga brenda.

Dhe ai hodhi një vështrim të egër prapa Bokas. Që të gjithë panë nën sy Nemeçekun, i cili ish gati t'i binte gjoksit si shënjë proteste, po e ndaloi kapiteni.

- Kush ish i fundit që hyri? - pyeti.

Qetësi e plotë. Asnjëri nuk dukej të pranojë veten si të fundit.

Befas ndërroi fytyra e Nemeçekut.

- Juve, z. kapiten, ishit i fundit.

- Unë! - tha Boka i habitur.

- Po, z. kapiten.

- Ke të drejtë, - përsëriti Boka pas një heshtjeje të vogël; - unë harrova t'i vë hekurin portës. Në këtë rast, z. Luftëtar, vini emrin tim në librin e zi.

Gerebi nxori nga xhepi një fletore të vogël ku shkruajti me gërma të mëdha: JAN BOKA. Dhe për kujtesë shtoi pas emrit fjalën: "derë".

Sjellja e Bokës tërhoqi vërejtjen e të gjithëve. Me këtë ai dha një shembull disipline të denjë për historinë e vjetër dhe për cilësinë romane, aq të lavdëruar në mësimet e latinishtes dhe i bëri ata ta duan e ta nderojnë më shumë. Megjithatë, Boka ish njeri i zakonshëm dhe si i tillë nuk qe i pagabueshëm. Kthehet nga ana e Kolnait, i cili e raportoi gabimin dhe i thotë:

- Edhe zotrote sikur llomotit pak si shumë. Luftëtar Gereb, shënoni edhe emrin e Kolnait si llafazan.

Gerebi e nxori përsëri "defterin e mallkuar" dhe shkruajti emrin e Kolnait. Nemeçeku që prapa fërkonte duart dhe desh të bërtiste nga gëzimi, se ish e para herë që shpëtonte pa ndonjë dënim. Dhe me të vërtetë, emri i Nemeçekut ish pothuaj i vetmi që figuronte në atë fletore. Kështu, Gjykata Ushtarake, që mblidhej çdo të enjte pasdreke, nuk merrej veçse me dënime për të: ish i vetmi ushtar pa gradë.

U mbajt një këshill. E tërë gjindja mësoi të rejat: që Feri Aç, kapiteni i Këmishkuqve, kish patur guximin të hyjë m'u në zemër të sheshit dhe të grabitë flamurin nga maja e fortesës. Zemërimi ish i përgjithshëm. Që të gjithë rrethuan Nemeçekun,

i cili, i mbytur prej pyetjeve të shumta, shtonte hollësira të tjera mbi ngjarjen e jashtëzakonshme.

- Dhe të foli? - e pyeti dikush.

- Doemos, - u përgjigj Nemeçeku pa mburrje.

- Dhe ç'të tha?

- Më bërtiti: - A nuk ke frikë Nemeçek?

Duke thënë këto fjalë, ai gëlltiti pështymën nga frika se mos e tradhtonte zëri.

- Dhe me të vërtetë s'pate frikë nga Feri Açi?

- Aspak. Qëndrova atje, nën fortesën. Ai zbriti nga ana tjetër dhe iku duke rendur.

- S'është e vërtetë, - i thotë Gerebi duke i prerë fjalën. Feri Aç nuk para trembet lehtë dhe s'ka njeri që t'i dalë.

Boka e vërejti pak me habi.

- Pa shiko, pa shiko! Dikush do thoshte që ti e mbron.

- Dua të them, - u përgjigj Gerebi me zë të ulët, - që s'më besohet të jetë frikësuar Feri Açi aq shumë prej Nemeçekut.

Që të gjithë qeshën. Nemeçeku u trondit pak dhe ngriti supet.

- Tani, - tha Boka, duhet të shohim punën. Kemi parashikuar për sot zgjedhjen e një kryetari. Atij do t'i japim fuqi të plotë dhe urdhrat e tij do t'i zbatojmë verbërisht. Meqë, siç duket, do kemi luftë, kemi nevojë për një kryetar të zot e trim. Ushtar Nemeçek, nderim fillo! Ndani një copë letër në aq copa sa veta jemi këtu dhe secili prej nesh le të shënojë emrin e kandidatit që dëshiron për kryetar. Biletat me emrat do të mblidhen në një kasketë; ai që do të ketë shumicën zgjidhet president.

- Bravo! - bërtitën të gjithë me një zë; Çonakosi vuri dy

gishtërinjtë në gojë dhe vërshëlleu si bori treni. Në këtë kohë Kolnai dhe Barabasi po haheshin kush e kush të vinte në shërbim kasketën. Kolnai thosh se shapka e Barabasit ish tërë zgjyrë e vaj dhe ky pretendonte se e Kolnait nuk meritonte një nder të atillë. Kur po kacafyteshin këta Çelei nxori kasketën e tij elegante dhe e vuri në shërbim të shoqërisë; shapka e tij e re s'kish shoqe që t'i dilte përpara.

Kur po shkruheshin votat, Nemeçeku hyn në mes, nderon me respekt dhe bën një hap përpara, duke shtrënguar në duart e tij të palara një copë letër të bardhë.

- Zoti kapiten, thotë me zë të dredhur, - nuk është e drejtë që të jem unë i vetmi ushtar. Që kur kemi themeluar shoqërinë gjithë anëtarët u graduan... Gjithë bota jep urdhër, unë duhet të bëj çdo shërbim që kërkohet këtu... dhe... dhe..

Një gulçimë i preu zërin dhe lot të nxehtë rodhën mbi faqet e tij të hequra.

- Duhet të përjashtohet se qan si foshnjë, - tha Çelei me tallje.

- Po belbëzon si çilimi! - tha një zë i trashë që prapa.

Nga të gjitha anët u dëgjuan të qeshura. Nemeçeku nuk u mbajt dot; me zemrën tepër të lënduar ia filloi të qarit.

- S'kini veç se... të... të hapni.. librin e zi... Atje... brenda... nuk... nuk shënohet... veçse emri im. Këtu... po.. po më përdorin si... si qen.

- Po të mos pushosh së gërgëllituri, - thotë Boka me zë të shtruar, - nuk do të shkelësh më këtu. S'kemi nevojë për qaramanë.

Efekti ish një-me-një. I ngrati Nemeçek, nga frika pushoi së qari menjëherë. Atëhere kapiteni i vuri dorën mbi sup.

- Po të sillesh mirë dhe po të shquhesh edhe ti do të emërohesh oficer në muajin maj. Hëpërhë do të mbetesh siç je.

Të tjerët e pëlqyen këtë mendim. Po në të vërtetë, me Nemeçekun oficer humbiste kripa e gjellës.

Zëri i mprehtë i Gerebit i dha fund kësaj ngjarjeje.

- Ushtar Nemeçek, holloji majën këtij lapsi!

I zgjatën lapsin e Veisit me majë të thyer. I bindur, ushtari i vogël e mori lapsin, bëri nderimin ushtarak me sytë ende të njoma prej lotëve dhe filloi me zemër të brengosur të hollojë lapsin Harttmuth nr.2.

- Urdhëroni... z.. zoti kapiten!

Dhe me një psherëtitje të thellë i dorëzoi lapsin të zot. Kjo psherëtitje tregonte se ai hoqi dorë hëpërhë nga gradimi.

Secili tani mori biletën e bardhë; çështja ish me rëndësi të madhe dhe secili prej grupit u hoq mënjanë që të shkruajë emrin e kandidatit. Pastaj Nemeçeku mblodhi votat, të cilat i hodhi në kasketën e Çeleit. Barabasi hodhi një vështrim në të dhe i bije me bërryl Kolnait:

- Pa shiko! Edhe kjo është me zgjyrë.

Kolnai e shikon me vërejtje. Dhe që të dy e ndjenë veten të larë. Tani që edhe kasketa e Çeleit ish e lyrosur, botës i kishte ardhur fundi.

Boka mori përsipër të lexojë votat. I lexonte votimet me zë të lartë dhe ia dorëzonte njërën pas tjetrës për kontroll Gerebit. Votuesit kapnin numrin 14, "Jan Boka", "Jan Boka", lexoje. Nga fundi njëherë tha: "Dezire Gereb". Çunat u panë sy ndër sy. Pastaj vazhduan disa të tjera "Jan Boka", edhe një "Dezire Gerebi" dhe më në fund një votë e tretë për Gerebin. Kështu Boka mori 11 vota dhe Gerebi 3. Ky i fundit la të duket

në fytyrën e tij një nënqeshje plot vrer. Për të parën herë ai matej me Bokën. Tre votat që mori e përkëdhelnin pak, kurse Boka pyeste veten se cilët do të ishin ata që nuk e deshën për kryetar.

- E tani jam unë ai që zgjodhët për kryetar.

Që të gjithë e duartrokitën; Çonakosi e vërshëlleu. Nemeçeku i kish sytë plot lot dhe e duartrokiti me entuziazëm; ai e donte shumë Bokan.

Presidenti kërkoi të mbahet qetësia; ai tha:

- Ju faleminderit shumë për besimin që më dhatë. Tani, le t'i përvishemi punës. Që të gjithë më duket se kemi kuptuar që këmishëkuqtë duan të na grabisin sheshin. Dje Pastorët u rrëmbyen disa shokëve tanë rruazat, sot Feri Açi hyri brenda në shtëpi dhe na grabiti flamurin. Shpejt ose vonë ata do të vijnë të na nxjerrrin së këtejmi me forcë. Po ne do ta mbrojmë sheshin tonë.

- Rroftë sheshi! - thirri fuqishëm Çonakosi.

Kapela e kasketa fluturuan në ajër. Që të gjithë thërrisnin me gjithë shpirt:

- Rroftë sheshi!

Vështrimet e tyre u drejtuan mbi stivat e druve që ngriheshin lart, ku ndriste dielli i ëmbël i pranverës. Në sytë e tyre shquhej dashuria për sheshin dhe një vendim i caktuar për ta mbrojtur atë në rast nevoje. Ndër ta ish ngulur një patriotizëm plot fanatizëm, dhe britën: - Rroftë sheshi! - ashtu sikur do thërrisnin: Rroftë Atdheu!.

Entuziazmi kish arritur kulmin; sytë e çunave lëshonin flakë. Boka vazhdoi:

- Po para se të urdhërojnë ata në tokën tonë, ne do të bëjmë një vizitë të vogël te Kopshti Botanik.

- Të shkojmë!

Me thirrjen e tyre: - Të shkojmë! - u bashkua dhe Nemeçeku. Po, i gjori djalë ish i detyruar t'i ndjekë të tjerët së largu, i ngarkuar me pajimet e oficerëve. Një zë tjetër u dëgjua nga kasollja: - Le të vemi! Ish sllovaku me pipën në gojë. Hektori, qeni besnik, po vërtitej nëpër këmbët e tyre. Djemtë u shkulën së qeshuri. Sllovaku bëri si ata, duke flakur kasketën e vjetër në ajër e duke bërtitur: Le të vemi!

Mbledhja mori fund. Po gatiteshin të lozin tenis. Njëri prej oficerëve i thërret Nemeçekut:

- Ushtar Nemeçek, shko në magazinë e merr raketat.

- "Magazina", ish një stivë drush. Nemeçeku hyri brenda dhe nxori s'andejmi rrjetën, topat dhe raketat. Atje rrinte në këmbë sllovaku dhe pranë tij Barabasi dhe Kolnai, të cilët po shikonin me vërejtje kasketën e rojtarit. Pa dyshim që për nga zgjyra kapelja e gardianit thyente tërë rekordet.

Boka i'u afrua Gerebit.

- Të përgëzoj për tri votat që more.

- Të falemnderit, - i tha duke e vështruar drejt në sy.

III

Të nesërmen, pas mësimit të stenografisë plani i betejës ishte gati. Ora e madhe shënonte pesë kur nxënësit dolën jashtë, por dritat e rrugës ishin ndezur. Para ndërtesës së shkollës, Boka u tha shokëve:

- Mbi të gjitha do t'u provojmë që edhe ne jemi aq trima sa ata. Me mua do të vijnë dy nga më të zotët, do të hyjmë në kopsht dhe do të ngjisim në ndonjë pemë këtë .

Duke folur, nxori nga xhepi një letër të kuqe ku me gërma të zeza të mëdha ishte shkruar:

KANË ARDHUR ATA TË RRUGËS PAL!

Të gjithë e panë me kënaqësi atë që ishte shkruar. Çonakosi, i cili nuk studionte stenografi (ky kurs ishte me dëshirë), por që i pëlqente të kqyrte çdo gjë, bëri një vërejtje:

- Duhet t'i shtojmë dhe një të sharë!

- Gjepura! iu përgjegj Boka duke ngritur supet. - Nuk bën që të sillemi si Feri Aç, i cili na grabiti flamurin. Do t'u tregojmë vetëm që s'kemi frikë prej tyre, që jemi aq trima sa të hyjmë në tokën e tyre dhe në depo ku mbajnë armët. Kjo fletë është kartvizita jonë.

- Kam dëgjuar, tha Çeleisi, se ata mblidhen çdo mbasdite në kopsht dhe luajnë si lëkurëkuqtë.

- Çdo të thuash me këtë? - e pyeti Boka. - Unë jam krejt i

sigurtë që Feri Aç kur erdhi në sheshin tonë kishte dijeni të plotë që ne do ishim atje. Ata që kanë frikë të mos më ndjekin.

Por asnjëri prej tyre nuk dha shenja frike. Edhe Nemeçeku tregoi kurajo të madhe; ai shpresonte që të fitonte me trimëri shkallët e gradimit.

- Jam gati të vij me ty, - i deklaroi Bokës.

Këtu, para shkollës, nuk ishte i detyruar të nderonte oficerët e tij, se ligjet e shoqërisë nuk kishin fuqi jashtë sheshit. Në shkollë ishin të gjithë të barabartë.

- Edhe unë do vij bashkë me ju, - tha Çonakosi.

- Mirë, por me kusht që të mos fërshëllesh.

- Pranoj, vetëm... sikur t'ia mbushja njëherë tani.

- Jepi!

Dhe Çonakosi nxori një fërshëllimë aq të fortë e të mprehtë sa kthyen kokën të gjithë sa kalonin.

- Mjaft për sot, - tha tepër i kënaqur.

Boka iu drejtua Çeleit:

- Po ti, nuk do të vish?

- Për fat të keq është e pamundur, - tha ai i pikëlluar. - duhet patjetër të jem në shtëpi më pesë e gjysmë. Nëna e di me minuta kohën e mbarimit të kursit. Po të mos vete në kohë, kam frikë se nuk do më lërë kurrë që të dal vetë.

Ai nuk deshi në asnjë mënyrë të humbiste lodrat e sheshit dhe gradën e oficerit.

- Bukur! Shko në shtëpi! Ja ku kam Çonakosin dhe Nemeçekun që do më shoqërojnë. Nesër do takohemi të gjithë në klasë.

U përshëndetën. Boka u kujtua për diçka dhe pyeti:

- Vërtet! Gerebi nuk erdhi sot në kursin e stenografisë?

- Jo.

- Ndofta do të jetë sëmurë?

- S'më besohet, se në drekë shkuam bashkë në shtëpi dhe ishte fare mirë.

Ky pohim e futi në dyshim Bokën. Dyshonte tek Gerebi dhe vështrimi i djeshëm pas zgjedhjeve, nuk ishte i kthjellët; Gerebi duhej të ishte i bindur që, me Bokën si pjesëtar të çetës, s'kishte shpresë të bëhej kryetar. Dhe e brente zilia. Ai ishte më i rrëmbyer dhe më i guximshëm se kryetari, i cili ishte i ngadaltë, i urtë, dhe e quante veten më të lartë e më të aftë.

- Kush e di... - pëshpëriti Boka duke marrë rrugën së bashku me shokët. Çonakosi po e ndiqte pas i mërzitur dhe i menduar; kurse Nemeçeku ishte plot gëzim, me mendimin e vetëm se tani ishte një prej të zgjedhurve, i ngarkuar të marrë pjesë në një ekspeditë me kryetarin. Tundej e shkundej aq sa Boka u detyrua t'i heqë vërejtjen:

- Jo marrëzira, Nemeçek. Ti ndoshta kujton se po vemi në dasmë. Kjo ekspeditë është më e rrezikshme seç e pandeh. Kujto pak Pastorët.

Këto fjalë ishin për vogëlushin flokëverdhë si dush i ftohtë. Padyshim edhe Feri Aç ishte çun i rrezikshëm, sa bëhej fjalë që të dëbohej edhe nga shkolla. Ishte jashtëzakonisht i fortë dhe guximtar si asnjë tjetër; por kishte sy të ëmbël dhe diçka që të tërhiqte, kurse Pastorët ishin krejt të egër, ecnin kokëulur, kishin ca sy të ndritshëm si të çakallit dhe askush nuk mund të thoshte se i kish parë ndonjëherë të buzëqeshnin. Po, Pastorët u kallnin datën të gjithëve. Të tre nxënësit zbritën me hap të shpejtë gjatë Bulevardit Ulloi. U ngrys. Gjithë dritat ishin ndezur nëpër rrugët dhe ndërtesat; Çunat po ecnin pa bërë fjalë;

errësira u bënte përshtypje, se zakonisht ishin nëpër shtëpi me të perënduar dielli.

Pas një çerek ore ecjeje, arritën në Kopshtin Botanik. Drurët e mëdhenj, të cilët porsa kishin filluar të gjelbëronin, përhapnin degët kërcënueshëm. Para këtij kopshti të mbuluar nga errësira, me dyer të mbyllura dhe plot mistere turbulluese, të tre çunat ndjenë t'u mblidhej zemra në kraharor. Nemeçeku u mat t'i bjerë ziles tek porta.

- Ç'bën o i humbur? - thotë Boka. - Do të pikasin që jemi këtu dhe do na presin rrugën.

- Po, ç'të bëjmë?

Boka u tregoi me sy murin.

- Të hidhemi përtej murit?

- Pa dyshim.

- Nga ana që bie mbi bulevard?

- Aspak. Është më mirë të kalojmë nga ana tjetër, ku muri është më i ulët.

Mbrritën në një vënd ku muri nuk dukej të ishte shumë i lartë, pranë të cilit ngrihej një akacie e shkurtër.

- Po të ngjitemi këtu, - tha Boka, - do mundim të zbresim më lehtë me anën e akacies dhe së këtejmi, jemi në gjendje të zbulojmë ku ndodhet armiku.

Dy të tjerët pranuan dhe pa humbur kohë filluan nga puna. Çonakosi u kërrus duke vënë duart mbi mur. Me kujdes, Boka hipi mbi kurrizin e tij dhe pasi u bind që s'kish njeri atje pranë, u bëri shenjë shokëve.

- Hidhu! - thotë Nemeçeku.

Në këtë kohë krisën kangjellat e murit dhe një goditje e shurdhër e një trupi që bie mbi tokë u dëgjua nga ana tjetër.

Pas tij vinte radha e Nemeçekut dhe më pas e Çonakosit. Ky i fundit duke qenë çun katundi ngjitej me lehtësi dhe në çast u ndodh mbi pemë. Dy të tjerët e pyetën:

- A sheh gjë?

Me zë të ulët u përgjigj:

- Shoh me zor, është shumë errësirë.

- Po ishullin e sheh?

- Këtë, po.

- Ka njeri atje?

- Ishulli s'para duket mirë se e mbulojnë drurët, po, po, po, mbi urë...

Heshti. U ngjit një degë më lart.

- Tani shoh më mirë. Dy hije lëvizin mbi urë.

- Atëherë ata duhet të jenë ende në ishull, - tha Boka me zë të ulët. - Dy hijet mbi urë janë rojet.

Përsëri krisën degët. Çonakosi u hodh në tokë. Të tre në këmbë po pyesnin se ç'duhej të bënin. U futën në disa driza dhe po bisedonin:

- Do ishte mirë, - tha Boka, - që të hidheshim përtej, në gërmadhat e kështjellës... i dini mirë gërmadhat në të djathtë të bregut.

- Po, - u përgjigjën duke ulur kokën.

- Mund të arrijmë atje pa u vënë re, se na fshehin drizat. Së andejmi, nga maja e bregut, inspektojmë lehtë ç'ka rreth e përqark. Po të mos ketë njeri zvarritemi barkas deri afër ishullit dhe atje vendosim çduhet bërë.

Me sytë plot shkëlqim, Boka vërejti hapësirën. Çonakosi dhe Nemeçeku e vështronin në sy. Ç'do fjalë që nxirrte nga goja për ta ishte e shenjtë.

- Jeni të këtij mendimi? - pyeti kryetari!

- Po, - iu përgjigjën shokët. - Atëherë, përpara. Ejani pas meje! E di rrugën me pëllëmbë.

U nis me hap të ngadaltë, por të sigurt. Dy të tjerët mbetën në vend se një fërshëllimë u dëgjua së largu.

- Na diktuan! - thirri Nemeçeku mjaft i trembur.

- Shtrihuni përdhe! Barkas! - urdhëroi Boka; dhe që të tre u shtrinë mbi bar. Duke mbajtur frymën ata po dëgjonin... A ishte e mundur t'i kish parë njeri!

Po askush nuk dukej pranë. Vetëm era frynte përmes drizave. Boka pëshpëriti:

- S'ka rrezik.

Përsëri një fërshëllimë tjetër çau erën dhe prishi qetësinë. Përsëri mbajtën frymën dhe po vërenin; edhe këtë herë nuk u duk njeri. Nemeçeku duke u dridhur e duke u mbajtur pas një dege, tha:

- Nga maja e pemës mund të zbulojmë ç'ngjet.

- Mirë thua. Përpara, Çonakos, ngjitu!

Në pak çaste Çonakosi, si mace, arriti në degët më të larta të akacies.

- Duket gjë?

- Disa hije po vërtiten mbi urë... tani janë katër... ja, dy prej tyre po kthehen në ishull.

- Mirë atëherë, - tha Boka duke psherëtitur. - Zbrit! Fërshëllima është shënja e ndërrimit të rojes që ruan urën.

Çonakosi zbriti dhe të tre morën rrugën drejt bregut. Qetësia mbretëronte në kopshtin e madh e misterioz të bimëve. Si hije të zeza vazhdonin rrugën, të fshehur prej shelgjishteve. Të thuash të vërtetën, patën guxim të madh, e nuk ishte shaka për

tre çuna të hyjnë në fortesën e famshme të Këmishëkuqve, që ndodhej në kërthizë të ishullit dhe me një hyrje të vetme ku ruanin roje sypafjetur.

S'është çudi që të jenë atje Pastorët, - mendohej Nemeçeku, - dhe zemra i lëshoi vrer duke kujtuar rruazat që i morën ata kur i deklaruan "razzian".

- Aj! - thirri Nemeçeku.

Dy të tjerët qëndruan pa marrë frymë.

- Ç'është?

Pa nxjerrrë gishtat nga goja, ai belbëzoi:

- Hithrat, m'u përcëlluan gishtat.

- Po lëpiji me gjuhë, - i tha Çonakosi.

Zvarrë - zvarrë ata arritën te bregu. Përbri tij ngriheshin disa gërmadha të mbetura që nga Mesjeta.

- Ja gërmadhat, - tha Boka. - Duhet të kemi mendjen se kam dëgjuar që këmishëkuqtë bëjnë herë pas here shëtitje nga kjo anë.

- Cila është kjo kështjellë? - pyeti Çonakosi. - Mbi këtë gërmadhë s'na kanë bërë fjalë kurrë në mësimin e historisë.

Nemeçeku filloi të qeshë.

- Ç'thua mo; mos kujton zotrote që shkolla do të merret me kufomat...

- Pa shiko, pa shiko, qenke në orë të mira sot, - tha Boka si me të tallur. - Prit pak sa të ndeshësh sytë e mprehtë të Pastorëve dhe nuk do kesh shije as për bukë.

Fytyra e Nemeçekut u vrenjt. Ai harronte shpejt gjendjen e vërtetë dhe rreziqet që po kalonin, prandaj Boka ia kujtonte shpesh.

Filluan të përpjetën e bregut; si mace po ngjiteshin mbi

gurë e gërmadha, duke ecur me këmbë e duar. Çonakosi printe. Befas, qëndroi dhe ngriti dorën. U afrua dhe u pëshpëriti shokëve:

- Dikush po lëviz atje tej.

U shtrinë barkas. Drizat dhe gjethet fshihnin trupat e tyre. Vetëm sytë u ndrisnin në errësirë. Me veshët zgjatur ata po prisnin.

- Vëre veshin mbi tokë, Çonakos, - urdhëroi Boka, me zë të ulët. - Me këtë mënyrë dëgjojnë indianët.

Çonakosi u shtri sa gjatë - gjerë dhe ngjiti veshin mbi tokë.

- Po vijnë, - tha i frikësuar.

Tani s'kishin më nevojë për metodën indiane se hapat e njeriut ose të kafshës që vërtitej atje pranë dëgjoheshin qartë. Djemtë, të trembur deri në palcë, u mbështollën kokë më kokë si shqerrat. Nemeçeku nuk u mbajt dot:

- Dua të kthehem në shtëpi, - tha duke rënkuar.

Çonakosi, i cili nuk e humbi toruan e kapi për jake:

- Fut kokën në gjethe e mos lëviz.

Po, meqë Nemeçeku nuk e mblidhte dot veten dhe po vazhdonte të dridhej i tëri, Boka doli nga drizat dhe plot zemërim i tha me ngadalë:

- Ushtar Nemeçek, shtrihu barkas dhe hesht!

Si ish e mundur të kundërshtojë një urdhër aq zyrtar? Nemeçeku i mjerë futi kokën në bar dhe heshti. Armiku misterioz po vazhdonte së bëri zhurmë nëpër driza, po tani hapat vinin nga një drejtim tjetër. Boka u ngrit pak dhe hodhi një vështrim rreth e rrotull. Pa një hije që po zbriste bregun me një shkop në dorë.

- Iku, - u tha shokëve. - Ishte roja.

- Ruajtësi i këmishëkuqve?

- Jo, rojtari i Kopshtit të Botanik.

Që të gjithë morën frymë. Burrat nuk i frikësonin. Ata qeshnin me sakatin e luftës, të cilin Bashkia e kish vënë të ruajë kopshtin, për xhungën që kish në hundë. Rifilluan të ecin, po shpejt e mbajtën hapin. Me sa duket rojtari kish pikasur qenien e tyre se ai qëndroi i habitur.

- Na zbuluan, - belbëzoi Nemeçeku.

Të dy çunat panë në sy Bokan, duke pritur urdhrin e tij.

- Të kthehemi në gërmadha, - urdhëroi kryetari.

Që të tre zbritën duke rendur. Arritën në gërmadha dhe qëndruan; disa dritare të vjetra kishin mbetur ende më këmbë; u fshehën prapa tyre dhe po vërenin duke mbajtur frymën. Rojtari po largohej me hap të ngadalshëm me drejtim për në shtëpinë e vet.

- Uf! - pështëriti Çonakosi duke marrë frymë. - Rreziku kaloi.

Vërejtën folenë ku ishin fshehur. Ajri ish i lagët dhe mbante erë kërpudha. E ndjenin veten të mbyllur në një bodrum. Duke gjurmuar këmba e Bokas goditi diçka. U ul dhe kapi një send. Dy të tjerët e rrethuan dhe që të tre po kqyrnin nën dritën e pakët të fenerit të largët sendin që gjetën; ish... një tomahok. Një sopatë e vogël nga ato që përdorin lëkurkuqtë e Amerikës. Druri i sëpatës ish mbështjellë me krisaf të bardhë dhe shkëlqente në errësirë.

- Është një nga armët që përdorin armiqtë tanë, - tha Nemeçeku, duke e përkëdhelur me respekt.

- S'ka dyshim, - vërtetoi Boka, që do të ketë këtu dhe të tjera.

Kërkuan anembanë gërmadhave dhe gjetën në një cep të futur njëmbëdhjetë tomahokë të tjerë. Vërtetohej, pra, që këmishëkuqtë ishin gjithësej dymbëdhjetë. Gërmadhat u shërbenin atyre si depo municionesh. Ideja e parë e Çonakosit ish t'i merrte këto si peng për flamurin e grabitur.

- Jo! - tha Boka. - Kjo do ishte vjedhje.

Çonakosi uli kokën i turpëruar.

- Gëlltite pështymën se të bën mirë, - i thotë Nemeçeku pak i kapadaisur. Po nuk arriti ta mbarojë fjalën se hëngri një bërryl prej Bokës.

- Le të mos humbasim kohën. Ejani të dalim së këtejmi e të nxitojmë se duhet të arrijmë në ishull para se të ikin të gjithë.

Trimëria e Bokës u dha kurajo shokëve. I shpërndanë sopatat që të linin gjurmë të qenies së tyre dhe u dhanë këmbëve. Arritën në vëndin më të lartë të kopshtit; s'andejmi dukej kopshti për bukuri. Boka nxori nga xhepi diçka të mbështjellë në letër të bardhë, e hapi, ishin një palë dylbi. Të dy shokët po e vërenin me habi.

- Janë dylbitë që përdor motra e Çeleit në teatër. - tha Boka.

Po edhe pa ato dukej mirë ishulli, megjithqë ishte errësirë dhe një farë bryme turbullonte ajrin e lagur.

- Ja ku janë, - tha Çonakosi duke treguar me gisht.

Një dritë që ecte dukej sa në një vënd të ishullit, në tjetrin.

- Mendoj, - tha Boka pa hequr dylbitë nga sytë, - se ata po bëjnë përgatitje. Ose më mirë, ata po bëjnë manovra nate.. ose...

Ai heshti.

- Ç' po ngjet? pyetën me një gojë të tjerët.

- E pamundur! - pështëriti Boka. - Ai që mban fenerin...

- Cili është?

- Më duket se e njoh... Po s'është e mundur!

U ngjit pak më lart që të shohë më mirë, po në atë çast, feneri u zhduk prapa një druri. Boka lëshoi dylbitë.

- Nuk duket tani, - tha i menduar.

- Po, cili është, cili? - pyetën përsëri.

- Nuk mund ta them para se ta vërtetoj mirë; ndofta është ndonjë që i ngjet dhe s'mund të akuzoj njeri pa qenë i sigurtë.

- Mos është ndonjë prej shokëve tanë?

- Kam frikë se po, - u përgjigj Boka, fort i lënduar.

- Po kjo është tradhti! - bërtiti Çonakosi.

- Mjaft! Kur të afrohemi do të sigurohemi; gjer atëhere le të kemi durim.

Një shqetësim i pushtoi të gjithë. Boka nuk desh t'u tregonte cili ishte ai që mbante fenerin. Ata e morën me mend dhe e përmendën emrin, po kryetari i ndaloi, duke u thënë se nuk është e mirë për shoqërinë që të vihet dyshim në një prej shokëve. Të ndërsyer ata zbritën bregun me hapa të mëdhenj, duke mos vënë re as gropa, as gjemba.

Më në fund arritën pranë ishullit. Shelgjishtet e dendura dhe drurët fshihnin praninë e tyre. Me një gjakftohtësi shembullore Boka urdhëroi:

- Këtu afër do të ketë ndonjë varkë. O burra ta gjejmë. Nemeçeku dhe unë në të djathtë, ti Çonakos majtas. Ai që do ta gjejë do presë shokët.

U ndanë në heshtje. Me të bërë disa hapa, Boka pa një varkë të fshehur nëpër Driza.

- Të presim pak, - i tha shokut.

Po prisnin Çonakosin, i cili po kërkonte nga ana tjetër. Qëndruan buzë ujit dhe po vështronin qiellin plot yje. Një zhurmë në bregun tjetër u tërhoqi vërejtjen.

- Ç'thua kryetar, të vë veshin në tokë?

- Lëre veshin të qetë, - përgjigjet Boka. - Ajo mënyrë nuk vlen afër ujit. Nuk i ke vënë re peshkatarët në Danub si merren vesh? Uji e sjell më mirë zërin, se është përçues i mirë.

Si dy lepuj ata zgjatën veshët, por s'dëgjuan veç disa pëshpëritje së largu.

Në këtë kohë arriti Çonakosi.

- Nuk gjeta gjë, - tha i dëshpëruar.

- Mos u mërzit se e kapëm një, - tha Nemeçeku me mburrje.

Me kujdes të madh arritën në varkë.

- Duhet të dalim nga ana tjetër dhe sa më larg urës aq më mirë, - tha Boka; - se, po na zbuluan, atyre do t'u duhet të bëjnë një rrotullim të gjatë që të na arrijnë.

Ky mendim u pëlqeu shokëve. Ideja, që ata kishin për kryetar, një njeri aq të mençur dhe aq të zot, u jepte kurajo.

- Mos ka ndonjëri prej jush me vete ndonjë spango të fortë? - pyeti Boka.

Kishte Çonakosi. Asnjë pazar në botë nuk mund të hahej me xhepat e mbushur të Çonakosit. Ndër to gjendeshin thika, brisqe, spango, rrotka penjsh, gozhda, hapëse shishesh dhe Zoti e di ç'gjë tjetër. Boka, lidhi spangon që i dha Çonakosi në një gozhdë në bashin e varkës dhe filluan ta tërheqin. Duke kaluar ata panë ishullin dhe arritën tek vendi i caktuar, por nuk hipën se atë çast u dëgjua një fërshëllimë. Pas pak u qetësuan, se e kuptuan që kjo fërshëllimë ishte shenja e ndërrimit të rojes. Tani asgjë nuk i frikësonte, sepse ishin në zjarr të luftës; edhe këta, si ushtarët e vërtetë, i kishin marrë erë barutit dhe s'donin t'ia dinin më.

Filluan të ngjiten në varkë. Boka i pari, pastaj Çonakosi. Vetëm Nemeçeku dyshonte.

- Eja, eja shpejt, bëju trim e mos ki frikë, - i tha Çonakosi.

- Po vij, - u përgjigj djaloshi, - por nuk arriti ta mbarojë fjalën se shkau dhe ra në ujë. U fundos gjer në grykë, por nuk nxorri asnjë zë. Duke u kapur pas disa shelgjeve doli i lagur fund e krye. Çonakosi s'e mbajti dot të qeshurit.

- Pive mjaft, sa për dy javë, moj pulë e lagur!

- Nuk gëlltita asnjë pikë, - u përgjigj Nemeçeku, i cili i lagur qull dhe tërë baltë, hipi në varkë.

Koha kalonte dhe s'duhej të humbisnin asnjë minutë. Boka dhe Çonakosi u ranë lopatave dhe e detyruan varkën e rëndë të rëshqasë mbi ujë. Kudo qetësi, vetëm dhëmbët e Nemeçekut kërcisnin sikur e kishin zënë dy palë ethe. Pas disa minutash varka takoi buzën e ishullit. Çunat u hodhën në breg dhe u fshehën mes drurëve.

- Mbërritëm, - tha Boka dhe duke u zvarritur, hyri brenda në ishull. Dy të tjerët e ndoqën pas.

- Qëndroni! - urdhëroi kryetari. - Nuk duhet ta lëmë në asnjë mënyrë varkën vetëm. Po ta shohin e ta zënë, s'kemi si hidhemi përtej. Ti Çonakos, do të ruash këtu. Po të ketë ndonjë rrezik fërshëlle me të tërë forcat.

Çonakosi u kthye pranë varkës, i gëzuar se mund t'i jepej rasti të fërshëllente sipas qejfit.

Boka vijoi rrugën së bashku me Nemeçekun e vogël. Ecën pak dhe qëndruan në një vënd ku drurët ishin të dendur. Që aty panë kasollen ku kishte qendrën çeta e tmerrshme e Këmishëkuqve. Zemra e Nemeçekut rrihte me forcë, ai u tulat pranë Bokës.

- Mos ki frikë, - i tha kryetari.

Te porta e kasolles ishte një prag prej guri, mbi të cilin

ndriste një fener, ndërsa rreth e qark tij rrinin këmishëkuqtë, të gjithë me uniformë. Në të djathtë të Feri Açit ishin dy Pastorët dhe pranë më të voglit, rrinte një djalë që nuk kishte uniformën e çetës, këmishën e kuqe... Nemeçeku po shihte me habi dhe dridhej si purtekë.

- E..., - hapi gojën të flasë po s'mundi të nxjerrë asnjë fjalë.

- E...e shikon? - tha përsëri me zor.

- Po, e shoh, - iu përgjigj Boka tepër i lënduar.

Ishte Gerebi, i huaji që ndodhej mes këmishëkuqve. Boka e kish njohur mirë që nga maja e bregut. Me vërejtje po vëzhgonin këmishëkuqtë, fytyra e të cilëve bëhej më e frikshme nën dritën e fenerit. Të gjithë po dëgjonin me vëmendje Gerebin, i cili diçka u thoshte me zë të ulët. Dukej që tregimi u interesonte shumë dëgjuesve. Mes heshtjes së madhe edhe dy çunat e Rrugës Pal mundën të dëgjojnë fjalët e Gerebit, i cili po thosh:

- Në shesh mund të hyni nga dy anë...Edhe nga Rruga Pal, edhe nga Rruga Maria; por nga e para është pak e zorshme, se rregullorja e shoqërisë urdhëron çdo pjestar t'i vërë shulin portës sa herë që hyn së andejmi, kurse nga rruga tjetër, porta është gjithmonë e çelur, meqë është udha për në sharrë, por edhe këtej ka pengesa, se në çdo stivë drush, janë ngritur fortifikata...

- E di, - u përgjigj Feri Aç, duke i prerë fjalën me një zë të trashë, që u ngjethi trupin çunave të Rrugës Pal.

- Sigurisht që e dini, se ishit vetë atje, - vazhdoi Gerebi. - mbi këto fortesa vazhdimisht rrinë roje, të cilët lajmërojnë sapo shohin diçka të dyshimtë. Nuk ju këshilloj që të sulmoni nga kjo anë...

Kështu, këmishëkuqtë po bënin plane që të sulmonin sheshin.

- E mira e të mirave, do ishte, - përsëriti Gerebi, - që të caktonit ditën e sulmit. Atë ditë unë do hyj i fundit dhe do ta lë portën hapur.

- Shumë mirë, - buçiti Feri Açi. - Ke të drejtë. Unë nuk do të pranoja kurrë që ta pushtoja sheshin pa qenë i mbrojtur. Ne duam një luftë të rregullt. Po të jenë të zotët ta mbrojnë, aq më mirë për ta; po në e humbshin dhe e zaptojmë, atëhere ne do të ngulim flamurin tonë.

Njëri prej Pastorëve mori fjalën e tha:

- Ne e bëjmë këtë luftë që të zotërojmë një fushë loje. Këtu nuk është e mundur që të lozim tenis. Kemi nevojë, pra, nevojë të madhe për një shesh loje.

Edhe këta çuna vendosën të bëjnë luftë për të njëjtat arsye që shkaktohen luftërat e vërteta midis kombeve.

Këmishëkuqtë kishin nevojë për një copë tokë që të loznin tenis; këtë duhej ta fitonin me anën e luftës.

- Kështu, pra, u muarëm vesh, - përsëriti Feri Açi. - Ti Gereb, do ta lësh portën të çelur nga ana e Rrugës Pal.

- Po, - u përgjegj ai.

Nemeçeku i vogël mezi po mbahej më këmbë; zemra i rrihte aq fort sa mend po rrëzohej përtokë. Ai po dridhej nën rrobat e lagura, duke mos i larguar sytë nga Këmishëkuqtë në bisedim e sipër, ku kish marrë pjesë dhe tradhtari. Fjala "po" që nxori nga goja Gerebi i bëri përshtypje aq të madhe sa ai nuk u përmbajt dot. I u afrua Bokës, dhe, duke belbëzuar, i thotë:

- Kapiteni im.. Kapiten...

Boka e largoi duke i përkëdhelur kryet!

- Ç'të bëj! Mos u shqetëso!

Po edhe ky vetë e ndjente zemrën të përmbledhur dhe fytin të thatë.

Befas, me një shenjë të Feri Açit, u ngritën më këmbë Këmishëkuqtë.

- Ejani! Që të gjithë i keni armët?

- Po, - u përgjigjën çunat me një zë.

- Përpara! - urdhëroi Kryetari.

- Dolën në radhë me Feri Açin në krye dhe hynë në ishull.

Gerebi vinte pas tyre. Sofati mbeti i shkretë me fenerin mbi të. Hapat sa vinin e dëgjoheshin pak e më pak; Këmishëkuqtë po venin të fshihnin armët.

- Tani! Është tamam rasti, - i tha Boka shokut në vesh. Me ngadalë ai largoi degët e shelgjishtat që e fshihnin dhe doli jashtë.

- Pritmë këtu, tha dhe me një frymë u gjend te vendi ku disa minuta më parë mbanin mbledhje këmishëkuqtë. Nemeçeku mbeti në vend i ngurosur. Boka mbërriti tek pema e lartë, që shtrihej si një ombrellë e madhe mbi sofat dhe vari në trungun e saj shkresën që kish në letër të kuqe; pastaj vajti te sofati, uli dritën e fenerit dhe e shuajti me një të fryrë. Errësira e zhduku Bokan nga sytë e Nemeçekut dhe para se të mësohej ky me natën, Boka e kapi për krahu.

- Eja pas meje dhe shpejt!

U ranë këmbëve dhe arritën atje ku kishin lënë shokun e vet. Çonakosi ish në varkë dhe u dha dorën shokëve që të vendosen në të,

- Përpara! - u tha Boka me gjysmë fryme.

Çonakosi i dha me forcë lopatës po varka nuk lëvizi. Kjo kish zënë tokë dhe duhej të dilte njëri prej tyre që ta shtynte.

Në këtë kohë këmishëkuqtë ishin kthyer te sofati dhe po bërtisnin. Në fillim këta kujtuan se e kish shuajtur era fenerin, po Feri Açi vuri re se ish çelur porta e fenerit.

- Dikush ka kaluar së këtejmi, bërtiti ai me një forcë sa zëri i tij u dëgjua qartë prej të tre çunave në varkë.

Këmishëkuqtë e ndezën fenerin dhe me habi të madhe panë letrën varur në pemë:

KANË ARDHUR ATA TË RRUGËS PAL

Që të gjithë u panë sy ndër sy:

- Përderisa kanë qenë këtu, ata pa dyshim do jenë brenda në kopsht, - klithi Feri Açi. - O burra, t'i kapim!

Fërshëlleu. Ruajtësit e urës mbërrinë me të katra dhe, në pyetjen që u bëri kryetari, ata u përgjigjën se asnjeri s'kish kaluar nga ura.

- Do kenë ardhur me varkë, bërtiti më i riu i Pastorëvet.

Dhe të tre çunat që po mundoheshin të lëviznin varkën dëgjuan me tmerr këmishëkuqtë që po bërtisnin:

- Yrysh t'i kapim!

Në këtë kohë Çonakosi e kish shtyrë varkën mbi urë dhe ish hedhur brenda në të.

Feri Açi po jepte urdhra në të katër anët:

- Ti, Vendauer, ngjitu në pemë dhe vrojto. Ju, Pastorë, shpejt te ura! Iu prisni rugën nga e djathta dhe e majta!

Kishin besim që do t'i rrethonin. Se Pastorët, të dëgjuar si rendës, do të mundnin të zinin anën tjetër të pellgut para se të kalonin ata.

Që nga varka, të tre çunat panë Feri Açin që po rendte me fener në dorë; pas tij vinin ca hije; po çunat ia dolën mbanë me kohë; para se të arrinte në majë të pemës Vendaueri.

- Shpejt se shpëtuan! - bërtiti me tërë zërin çuni nga maja e pemës.

- Mbi ta! - bërtiti plot zemërim Feri Açi.

Po të tre shokët ishin hedhur në tokë. - Nuk duhet që të na kapin - tha Boka; - janë shumë dhe s'ua dalim dot.

Me kryetarin si udhëheqës, ata po çanin me nxitim rrugicat e zëna prej shelgjishtesh. U fshehën prapa një ledhi, ku ngriheshin disa drurë dushku të mëdhenj. Morën frymë, se zërat e armikut ishin larg tani dhe dukej që ata i kishin humbur gjurmët.

Nemeçeku dukej i lodhur dhe qe mbështetur pranë një peme. Mos na rrethojnë - tha ai me frikë. Boka e siguroi. Në qetësi po zgjatnin veshët të dëgjonin diçka. Asgjë nuk dëgjohej vetëm disa zëra të largët. U ngritën dhe u nisën të shkojnë, kur Çonakosi u kap pas një ferre dhe s'dilte dot. Nemeçeku, duke dashur t'i shërbejë nxori një kuti me shkrepse dhe ndezi një fije po ia shojti në çast Boka, duke i thënë:

- Kokëviç! Pa dashur po na tradhton, se sigurisht që drita do t'u ketë tërhequr vëmendjen atyre që na kërkojnë.

Boka pati të drejtë. Drita, sado e paktë dhe e shpejtë, u vu re prej këmishëkuqve, të cilët vrapuan duke bërtitur.

Të tre shokët u fshehën menjëherë. Çonakosi u shtri nën degët e një trëndafili, duke mos vënë re as gjembat, që i shponin duart e fytyrën. Nemeçeku, i lagur i tërë, u fut në mes pishave dhe e fshehu kokën nën një fletë të gjërë. Boka mezi pati kohë të fshihet prapa një lisi.

Me fener në dorë Feri Açi u duk te vendi ku Nemeçeku ndezi shkrepsen. Nën dritën e llambës Boka mundi të shohë mirë kryetarin kundërshtar. Ky ish një çun i pamëshirshëm dhe

në sytë e tij kish një pamje ushtarake; çdo lëvizje e trupit bëhej me shije dhe me shpejtësi. Po kërkonte me sy e me duar, duke kqyrur çdo ferrë e çdo dru. Iu afrua vendit ku ish fshehur Çonakosi. Boka mbajti frymën. E gjeti! - tha me vete; po atë çast njëri prej këmishëkuqve bërtiti: - Ej, shokë, ata paskan dalë prej portës në të djathtë!

Që të gjithë, dhe Feri Açi vetë, vrapuan tek dera e hapur. Pas disa minutash ata u larguan në heshtje. Çonakosi ish i pari që doli nga vrima ku ish fshehur. Ish mbushur me gjemba e me fletë të thata dhe goja e tij ish plot dhe. Filloi të pështyjë dhe të qeshë me Nemeçekun, i cili atë kohë po dilte nga uji. I gjori djalë! Qeshte me lot në sy. Ç'dreq, jam i dënuar ta kaloj jetën në ujë?... Po bëhem dalëngadalë një bretkosë e vërtetë!

U shkund si një qen i lagur.

Ejani, ejani të shkojmë, - tha Boka; - mjaft punë bëmë për një ditë.

Nemeçeku psherëtiu si një punëtor që mbaron një punë të rëndë.

- Oh, sa do doja të isha në shtëpi! - tha duke rënkuar. Po përnjëherësh kujtoi që do ta qortonin prindërit kur ta shikonin ashtu të lagur.

Me hapa të shpejtë ata arritën te pema nga kishin hyrë në kopsht. Çonakosi hipi në të dhe u thotë shokëve pak i trembur:

- Ja ku janë!

- Ç'të bëjmë, - u thotë Boka, si mund të kapërcejmë pa u vënë re?

Çonakosi u dha dorën dhe që të tre hipën në shelg midis degëve.

Turma e këmishëkuqve po afrohej duke bërë zhurmë dhe

duke kërkuar. I fundit që kaloi nën pemën ku vareshin çunat ish Feri Açi, të cilit i ra mbi hundë një pikë prej rrobave të lagura të Nemeçekut.

- Po ia nis shiu, - tha ai dhe u hodh mbi kangjellat që të kapërcente murin siç bënë edhe shokët e tjerë.

- Ja ku po shkojnë, - bërtiti Sebeniksi, - shpejt pas tyre!

Këtij budallai duhet t'i ndezim një qiri, - tha Boka, - se është e dyta herë që po na shpëton.

Tani s'kish më frikë. Këmishëkuqtë panë dy hije përtej rrugës dhe rendën pas tyre. Ata të dy, të trembur, u dhanë këmbëve pa ditur dhe ata vetë përse ndiqeshin.

Tre çunat e Rrugës Pal u hodhën nga shelgu në mur dhe së andejmi në rrugë. Morën frymë dhe vazhduan udhën. Një plakë e kërrusur po vinte nga ana tjetër dhe më tej disa udhëtarë të tjerë. Ishin të lodhur dhe të uritur. Në strehën përtej, ku ndrisnin llambat me shkëlqim, tingëlloi zilja e darkës.

Nemeçekut i kërcisnin dhëmbët si prej ethesh.

- Le të nxitojmë pak, - tha ai.

- Prit këtu, - i përgjigjet Boka, - ti do të marrësh tramvain. Të jap unë të holla.

Ai futi dorën në xhep, po u step për një copë herë. Pasuria e kryetarit nuk arrinte as gjashtë qindarka. Kërkoi më kot nëpër xhepa, ku s'kish veçse kallamarin që, sipas zakonit pikonte, dhe i dorëzoi Nemeçekut të gjashtë qindarkat të lyera me bojë shkrimi.

- S'kam të tjera, - i tha.

Çonakosi nxori tre qindarka. Dhe Nemeçeku mbante kurdoherë me vete një qindarkë për fat. Që të gjitha bëheshin dhjetë qindarka, me të cilat ai mund të merrte tramvain.

Kur e përcolli shokun e vogël, Boka qëndroi pak dhe po mëndonte Gerebin me zemër të thyer. Çonakosi, i cili nuk kish ende dijeni për tradhtinë e shokut, tallej rrugës:

- Shih, shih!

Kur ngriti kryet kryetari, ai nxori një fërshëllimë shurdhonjëse. Pastaj vazhdoi rrugën tepër i kënaqur.

- U mbajta sa mend plasa; s'kam fërshëllyer tërë mbrëmjen!

E mori për krahu Bokan dhe që të dy morën rrugën që del në bulevardin "Ylëi", të lodhur e të kapitur prej asaj pasditjee plot turbullime...

IV

Zilja e shkollës ra dhe nxënësit mblodhën librat dhe fletoret. Profesor Raci zbriti nga katedra. I vogli Çengi, i pari në bangën e kreut, vrapoi që ta ndihmojë profesorin për të veshur pallton, ashtu siç bënte ngaherë. Djemtë e Rrugës Pal shkëmbyen vështrime. Këta prisnin urdhrin e Bokas, se e dinin që mbasdreke do mbahej një mbledhje ku Boka dhe të dy shokët do raportonin për ekspeditën e djeshme te Kopshti Botanik. Dhe prisnin me padurim të mësonin hollësira se si Boka me shokë mund të bastisnin kryeqendrën e Këmishëkuqve. Nga Boka ata e dinin që nuk do shkëpusnin fjalë; prandaj që të gjithë pyesnin Çonakosin, i cili e tregonte ngjarjen me ngjyra të ndryshme, duke shtuar gjëra të pangjara, trimërira që i pjell lehtë mendja e djaloshit; dhe në çdo pushim ai vinte gishtërinjtë në gojë dhe lëshonte nga një fërshëllimë aq të mprehtë sa i largonte.

Nemeçeku, i cili fryhej si një gjeldeti për trimërinë që kish treguar, s'hapte gojën fare dhe, atyre që e pyesnin, u përgjigjej:

- Më vjen keq, po s'mund t'ju them gjë! - ose, - shkoni pyesni kryetarin!

Që të gjithë e kishin zili Nemeçekun, i cili, edhe pse ishte një ushtar pa rëndësi, kish marrë pjesë në këtë ekspeditë të rrezikshme. Togerët dhe nëntogerët e shihnin veten të përulur

përpara ushtarit të tyre dhe shumë nga këta besonin që s'do u mbetej më ushtar tjetër veç Hektorit, qenit të zi të sllovakut:

Para se të dilte profesori nga klasa, Boka ngriti dy gishtërinj, dhe u dha të kuptojnë gjithë anëtarëve të shoqërisë "Rruga Pal" se mbledhja do mbahej në ora dy mbasdreke; këta, si përgjigje e përshëndetën në mënyrë ushtarake.

Po ngjau një gjë e papritur. Befas profesor Raci qëndroi te pragu:

- Prisni pak! - u tha nxënësve.

Qetësi e plotë në tërë klasën.

Profesori nxori nga xhepi një copë letër me disa shënime. Largoi nga hunda syzet dhe filloi të thërrasë emrat:

- Veis!

- Këtu, - u përgjigj një nxënës pak i trembur.

- Rikter, Çelei, Kolnai, Barabas, Lesik, Nemeçek.

- Secili prej tyre u përgjigj: këtu!

- Ju që dëgjuat emrin do vini me mua te salla e profesorëve; kam diçka për t'ju thënë.

Pa dhënë asnjë shpjegim, ai doli nga klasa.

Pëshpëritje u dëgjuan nga të gjitha anët e klasës.

- Ç'na do vallë? - pyesnin njëri-tjetrin.

- Ç'të ketë marrë vesh profesori? - thanë pothuaj të gjithë nxënësit.

Po, meqë të gjithë që u thirrën ishin anëtarë të shoqërisë "Rruga Pal", u mblodhën rreth Kryetarit.

- Nuk e di përse ju thërret, - tha Boka, - po, sidoqoftë ju duhet të shkoni, unë po ju pres në oborr.

- Atëherë, meqë do vonoheni, mbledhja shtyhet për orën tre, - vazhdoi ai.

Hyrja e shkollës u mbush me nxënës nga të gjitha klasat, dhe ata pyesnin njëri-tjetrin për ngjarjen. Disa që i kishin zili djemtë e Rrugës Pal, vinin afër tyre dhe u hidhnin fjalë tallëse.

Po ata e mbanin kokën lart dhe pa bërë zë u drejtuan te salla e profesorëve, ku qëndronte si një hije silueta e gjatë dhe e hollë, e z. Rac.

- Hyni, - u tha ai me zë të ulët.

Salla e profesorëve ish e zbrazët. Me qetësinë më të madhe çunat u radhitën pas murit përpara një tryeze të gjatë, të mbuluar me copë të gjelbër. Kur u mbyll dera, profesori u ul përpara tryezës, duke hedhur një vështrim kqyrës.

- Nuk mungon njeri?

- Jo, z. profesor!

Prej oborrit vinte në sallë një zhurmë e vazhdueshme nga nxënësit që iknin për në shtëpi. Profesori mbylli dritaren dhe ndenji përsëri.

- Kam mësuar, - thotë ai, - se ju kini organizuar një farë *Klubi të Stukos,* në qoftë se nuk jam informuar keq. Ai që ma bëri të njohur më dha dhe listën e anëtarëve që e përbëjnë. Brenda në të jeni që të gjithë. Nuk është kështu?

Asnjeri nuk iu përgjigj. Të pandehurit heshtnin kryeulur; me këtë heshtje ata pohonin të gjitha sa thosh profesori.

Profesori Rac vazhdoi:

- Le ta shohim punën me radhë. Përpara së gjithash dua të mësoj se cili prej jush e filloi këtë shoqëri - e dini mirë se shpesh ju kam këshilluar që shoqërira, të çdo lloji qofshin, janë të ndaluara në këtë shkollë. Cili është pra, themeluesi?

Prej radhës doli një zë i dredhur.

- Veisi z. profesor.

Profesori e kqyri të pandehurin me një vështrim qortues.

- Nuk ishte më mirë ta kishe pohuar vetë?

- Po, zotëri, - tha Veisi me pak ndrojtje.

- Atëhere përse nuk flisje?

I gjori Veis nuk dinte si të përgjigjej. Profesori ndezi një cigare. Tymi i dendur dilte nga hunda.

- Tani më thoni, ç'kuptoni me fjalën *stuko*.

Si përgjigje Veisi nxori nga xhepi një copë stukoje, nga ato që përtypnin çunat, dhe e lëshoi mbi tryezë. E pa me mallëngjim dhe tha:

- Ja, zotëri, stukoja.

- Mirë, po ç'kuptim ka kjo?

- Është një pastë me të cilën zënë dritaret që të mos hyjë era; këtë e shkëputim lehtë me thua sa kohë që nuk është tharë.

- Dhe tërë këtë copë ti e ke krojtur?

- Jo zotëri; kjo është stukoja e mbledhur prej gjithë anëtarëve të klubit.

Profesori çakëriti sytë.

- Çfarë, - pyeti ai?

Veisi mori frymë. - Ky top stukoje është shenja e shoqërisë, - vazhdoi djaloshi dhe e ruaj unë. Më parë e mbante Kolnai si arkëtar, po ai e linte të thahej se nuk e përtypte dendur.

- Domethënë, ju e përtypni këtë... stuko?

- Sigurisht, se përndryshe thahet dhe s'mund të përdoret. Unë e mbllaçis çdo ditë.

- Dhe pse pikërisht ti?

- Se sipas rregullores, kryetari i shoqërisë është i detyruar ta mbllaçitë të paktën një herë në ditë.

Veisi nuk i mbajti dot lotët dhe tha me të qarë:

- Se., se... unë jam kryetari... në i radhës

Ai çast ishte dramatik. Profesori hodhi një vështrim tjetër mbi lëmshin e shëmtuar në tryezë. Me ton të ashpër ai i u drejtua Kolnait:

- Më thuaj si u bëre zot i gjithë kësaj stukoje?

- Po, z. profesor, ka më shumë se një muaj që po e mbledhim. Unë e mbllaçita për një javë rresht dhe asokohe ish shumë e vogël. Veisi solli copën e parë, kur filluam shoqërinë.

- Unë pjesën që futa në shoqëri, ia mora punëtorit që ndreqi dritaret e thyera të shkollës; kur i kërkova stuko, ai nuk mundi të më përgjigjet se ende dhe ai vetë i kish bulçinjtë plot.

- Cilat? - e pyeti me zemërim.

- Më falni zotëri, desha të thosha gojën. Edhe ky ia krisi të qarit.

- Mos qaj.

Veisi, i cili atë kohë po merrej me kopsat e xhaketës, tha:

- Ai s'qan, zotëri, po miaullin...

Selei, duke dashur t'i ngjasë Bokas, doli nga radha dhe tha:

- Edhe unë. z. profesor, kam shtënë stuko në shoqëri. Theva dy dritare në shtëpi që t'i marr stukon.

Z. Rac e mbërtheu me një shikim të ashpër. - Dhe s'ke turp ta thuash?

- Dhe këtë stok stukoje, ju e mbllaçitni, e mbani në gojë? Prandaj shumë herë përshëndetjet tuaja i bëni vetëm me dorë!

Ai heshti për disa minuta. - Dhe cili është kryetari?

- Unë, - tha Veisi me mburrje.

- Dhe arkëtari?

- Është Kolnai...

- Dorëzomë të gjitha të hollat e shoqërisë, - e urdhëroi profesori.

Kolnai filloi të kërkojë nëpër xhepat e thellë dhe së andejmi nxori një frangë, disa qindarka të ndryshkura, dy pulla poste, një kartë postale, pesë maja pene të reja dhe një copë të vogël qelqi.

- Këto të holla ku i gjete?

- I kemi mbledhur pjesë - pjesë; çdo anëtar paguan gjashtë qindarka në javë.

- Dhe ç'bëni me këto të holla?

- Paguhen zyrtarët; po kryetari hoqi dorë nga rroga e tij prej njëzet qindarka në javë.

- Po kartë-postalet, pullat e të tjerat ku i gjeni? - i pyeti përsëri Profesori.

Që të gjithë heshtën.

- I vidhni padyshim; ua grabitni prindërve...!

- Unë e mora në dyqan të babait, - u përgjigj Rikteri, - dhe kur e diktoi, më dha një dënim dhe ma kërkoi; po ish e pamundur që ta ktheja.

- Përse ish e pamundur, pyeti z. Rac.

- Se kish vulën e shoqërisë!

- Si? Paskeni edhe vulë?... E kush e mban këtë?

- Barabasi, - u përgjigjën me një zë të gjithë.

Barabasi doli nga radha dhe e pa me zemërim Kolnain, me të cilin ai hahej si macja me miun. Nxori nga xhepi një vulë prej kauçuku dhe e lëshoi mbi tryezë. Profesori e pa dhe lexoi në të: KLUBI STUKO, BUDAPEST. Nënqeshi dhe e la përsëri në vend.

Pa gjë të keq Barabasi zgjati dorën që ta marrë, po profesori e ndaloi:

- Ç'po bën?

- Z. profesor, - tha Barabasi, - jam betuar që ta mbroj edhe me pikën e fundit të gjakut!

- Pusho! - i tha ai, duke e vënë vulën në xhep.

- Meqë është puna kështu, merrni dhe flamurin nga Çelei.

- Ah, ah! Paskeni edhe flamur! Dorëzoje, - i tha Çeleit.

Me lot në sy djaloshi nxori nga gjoksi një flamur të vogël, të qepur rreth një teli të hollë. Flamuri kish ngjyrat kombëtare të Hungarisë: të kuq - të verdhë - të gjelbër dhe këtë mbishkrim: KLUBI STUKO, BUDAPEST, NDERR, LAVDI DHE LIRI.

- U, u! - bërtiti profesori, - cili është ai i mençur që shkruan fjalën nder me dy r?

Asnjë përgjigje. Asnjë prej tyre nuk e merrte fajin përsipër.

Me zë të trashë, duke shkoqur fjalët një nga një, profesori tha:

- Që sot shpërndahet shoqëria juaj, dhe s'dua të dëgjoj më për të. Që të gjithëve do t'u zbres një notë në disiplinë, ndërsa Veisit dy si kryetar.

- Ju lutem z. profesor, të ma falni një notë meqë kjo është dita e fundit si kryetar; sot bëhet mbledhja e përgjithshme dhe zgjidhet tjetri.

- Kolnai është i vetmi kandidat për kryetar, - tha Barabasi, - prandaj dënimin e madh e meriton ai.

- Aq më bën, - u përgjigj profesori. - Tani shkoni; nesër do të rrini një orë më vonë pas mësimit.

Boka i priste jashtë. Kolnai ia tregoi me pak fjalë ngjarjen.

- Shyqyr! - tha kryetari, - se nuk paskeni treguar folenë tonë!

Nemeçeku, i cili rrinte pak mënjanë u afrua e tha:

- Shikoni! Kur ju po dorëzonit stukon, unë gërvishta dritaren dhe duket që xhami ish vënë tani shpejt, se e nxora me lehtësi.

Që të gjithë e vërejtën me gëzim copën e stukos që mbante në dorë Nemeçeku.

- Tani që kemi një copë stuko, Klubi ynë qëndron ende në këmbë! - bërtitën disa.

- Në fushë sot pasdreke, në fushë që të gjithë, në mbledhjen e përgjithshme! - thirrën me një zë çunat dhe u shpërndanë.

Barabasi ish i pari që arriti në fushë; ai po kafshonte me shije një copë buke të madhe, se ish ngritur nga tryeza para se të mbaronte së ngrëni. Shpresonte, i gjori, që ta takonte diku Kolnain e të lante një hesap me të.

Kur u mblodhën që të gjithë, Veisi i drejtoi pranë stivave prej druri.

- Mbledhja hapet, - tha ai duke u krekosur.

Kolnai mori fjalën dhe tha që klubi duhet të mos prishet me gjithë kanosjet e profesorit Rac. Barabasi e kundërshtoi; ai tha:

- Për mua s'ka më Klub-Stukoje; mbaroi. Kolnai përpiqet ta mbajë të gjallë se ka qëllim të dalë kryetar i saj. Unë për veten time nuk marr pjesë në të se u lodha së përtypuri atë stukò të qelbur, që ta mban gojën gjithmonë të lyrshme dhe të bën të dukesh një kafshë përtypëse!

Nemeçeku kërkoi fjalën. - Më jepni leje të flas edhe unë, - tha ai.

- Sekretari dëshiron t'ju thotë diçka, - tha Veisi duke i rënë një zileje të vogël që mbante në dorë.

Po Nemeçeku i vogël, i cili në këtë klub ishte sekretar,

mbeti gojë hapur. Ai vuri re që Gerebi, tradhtari i shoqërisë, hyri në fushë dhe po drejtohej nga ana e kasolles së Sllovakut. Të tjerët nuk kishin ende dijeni për tradhtinë e shokut, se Boka kish thënë që të mbahet e fshehtë dhe të vëzhgohet tradhtari.

Nemeçeku kujtoi se ish detyra e tij që t'i bjerë pas e të shohë se ku vete e ç'bën, prandaj i thotë Veisit:

- Zoti kryetar, ju falem nderit, po ndryshova mendim dhe heq dorë nga fjala. Tani më erdhi ndër mend se kam për të bërë një detyrë të ngutshme, prandaj kërkoj leje.

- Zoti sekretar heq dorë nga fjala që do mbante.

Po Nemeçeku kish ikur. Si mi, kaloi përmes stivave dhe doli te Rruga Pal, kapërcen Rrugën Maria dhe si një qen i tërbuar u drejtua te porta e sharrës. Atje qëndroi me gjysmë fryme. Tymi i bardhë dilte si kurdoherë nga oxhaku i kasolles. Sharra mekanike gërvishte duke prerë dru dhe sikur i thosh: ki mëndjen!

- Po, po, do t'i hap sytë katër, - përgjigjej me vete Nemeçeku, duke u fshehur nëpër dru. Ai vendosi që me çdo çmim të marrë vesh se ç'do Gerebi te sllovaku. Sa lavdi për të sikur të zbulonte edhe një tjetër fakt të tradhtisë së tij!

Në këtë kohë Gerebi po afrohej me hap të ngadalshëm. Shpesh kthente kokën që të sigurohej se nuk i vinte pas njeri. Sllovaku po rrinte te pragu i portës duke hequr çibukun e madh të cilin e mbushte me duhan prej cigareve që i shpinin çunat. Këta, çdo ditë mblidhnin nëpër rrugët e qytetit cigare të hedhura dhe ia sillnin Jano sllovakut.

Qeni, i cili ish shtirë pranë këmbëve të tij, filloi të lehë; ngriti kryet dhe ish gati të vërsulej, po ndenji në vend se e njohu vizitorin. Gerebi i vajti pranë sllovakut, po ndenji në një

mënyrë që nuk shihej prej Nemeçekut; ky ndryshoi vend duke u afruar më tepër, se nuk desh në asnjë mënyrë të humbiste edhe rastin më të vogël; flokëverdhi Nemeçek deshi të dëgjonte e të shihte çdo fjalë e çdo veprim që do shkëmbehej midis tyre, se kish dyshim që tradhtari përpiqej ta bënte për vete sllovakun.

- Mirëmëngjesi, Jani, - i tha me buzëqeshje.

- Mirë se erdhe, - iu përgjigj ruajtësi i sharrës pa lojtur nga vendi.

Gerebi nxori nga xhepi tri cigare dhe ia vuri në dorë sllovakut.

- Pa shiko... pa shiko, - tha me vete Nemeçeku. - Paskam bërë mirë që kam ardhur këtu, se me këto dhurata ai diç kërkon si shpërblim...!

- Eja, Jani, të hyjmë brenda... se nuk dua që të më shohin këtu. Kam diçka për të thënë dhe s'dua ta dëgjojë njeri, - tha Gerebi pak i ndrojtur.

Sllovaku, pak i habitur, hyri brenda dhe pas tij vajti djaloshi; qeni që ish shtrirë u ngrit dhe hyri edhe ai bashkë me të tjerët.

Nemeçeku mbeti jashtë. Me hapa të ngadaltë iu afrua portës dhe po dëgjonte. Gerebi po fliste me zë të ulët:

- Dëgjo Jani, - i tha ai; - unë të jap sa cigare të kesh nevojë po të më bësh një shërbim të vogël.

- Çfarë shërbimi doni prej meje? - pyeti roja.

- Dua prej jush që t'i nxirni jashtë fushës çunat e të mos i lini të lozin me top dhe tenis!

Një heshtje e shkurtër i dha të kuptojë Nemeçekut se sllovaku po mendohej.

- Thatë t'i nxjerr jashtë fushës?

- Po!

- Dhe përse?

- Se duan të vijnë këtu të lozin djem të tjerë. Çuna të pasurish... të cilët do t'jua mbushin xhepat me cigare... dhe me të holla.

- Dhe me të holla? - përsëriti Jani.

- Po, edhe me franga, - vazhdoi Gerebi.

Sllovaku nuk u përgjigj menjëherë. Ai heshti për disa minuta, pastaj i tha:

- Mirë atëhere do t'i zboj.

Nemeçeku u drodh. fati i tërë shokëve, fati i fushës ish në rrezik. Rendi sa i mbanin këmbët dhe, kur arriti në fushë, thirri:

- Boka! Zoti kryetar!

Boka s'dukej gjëkundi dhe Nemeçeku rendte si i marrë nëpër fushë. Duhej t'ia bënte Bokës të ditur para se të zbatonte vendimin Jani. Kur takoi grupin e Klubit Stuko, i cili ish ende duke biseduar, Veisi i bërtiti:

- Hej, zoti sekretar!

Pa e ndalur hapin, Nemeçeku i bëri me shenjë se nuk ish e mundur për të që të ndalonte. Po Veisi, me rëndësinë e një kryetari të vërtetë, i bie zilles që kish në dorë dhe e fton të bindej:

- Ushtar, Nemeçek, ndaluni!

Desh s'desh Nemeçeku qëndroi me shpirtin ndër dhëmbë. Veisi ish ende toger!...

- Dëgjo, - i tha kryetari i Klubit; ne vendosëm që ta mbajmë shoqërinë dhe zgjodhëm edhe kryetar të ri.

- Rroftë Kolnai, - bërtitën gjithë djemtë përveç Barabasit.

- Në qoftë se doni, z. sekretar, që të vazhdoni në detyrë, - përsëriti Veisi, duhet të na jepni fjalën e nderit se do ta mbani

të fshehtë ekzistencën e shoqërisë; se po ta mësojë profesori Rac...

Në atë çast Nemeçeku pa Gerebin që po sillej nëpër stiva; ai pati frikë se mos i ikte para se të takonte Bokën dhe, pa i dhënë kohë Veisit që të mbarojë fjalën, thotë:

- Zoti kryetar, s'kam kohë... dyhet me doemos të iki...

- Po po, mora vesh, z. sekretar; keni frikë se mos dënoheni...!

Nemeçeku as që ua vuri veshin fjalëve të kryetarit; ai rendi me të katra dhe u zhduk duke e lënë kryetarin me zilen në dorë.

Që të gjithë mbetën gojëhapur. Në mes të një heshtjeje, kryetari tha:

- Që të gjithë jeni dëshmitarë të sjelljes jo të hijshme të z. Ernest Nemeçek. E deklaroj pra, Ernest Nemeçekun frikacak.

- Po! Ai është frikacak, s'është burrë, - thanë të gjithë me një zë.

Kolnai shtoi:

- Është tradhtar!

Rikteri propozoi që të përjashtohej nga shoqëria dhe propozimi u pranua e u shkrua në librin e vendimeve:

- Mbledhja e përgjithshme e Klubit-Stuko e deklaron Ernest Nemeçekun tradhtar dhe frikacak, e shkarkon atë nga detyra e sekretarit dhe e nxjerr nga shoqëria, duke e shkruar emrin e tij me shkronja të vogla:

"ernest nemeçeku është tradhtar"

Kështu Klubi-Stuko e shnderoi Nemeçekun...

Në këtë kohë Ernest Nemeçeku, ose ernest nemeçeku, po rendte si i tërbuar drejt rrugës Kinitzi, ku banonte Boka.

Tërë djersë dhe me gjysmë fryme, ai i tregoi kryetarit ç'kish parë e ç'kish dëgjuar dhe që të dy ikën me nxitim për në fushë.

Duke rendur Boka e pyeti: - Dhe beson që të jetë ende atje Gerebi?

- Po të nxitojmë, e arrijmë.

Po rendnin nëpër rrugët e qytetit sikur i ndiqte xhandari, po përpara spitalit Shën-Josif u detyruan të qëndrojnë. Të gjorin Nemeçek e kapi një kollë dhe një gulçimë. U mbështet pranë murit.

- Ti mos qëndro... ti vrapo... sa të mbaroj së kolluri...

Po dridhej si purteka. Boka i mbante kryet se mend mbytej. Kur u qetësua pak tha: - Pa dyshim do kem marrë të ftohtë kur rashë në ujë.

Vazhduan rrugën dhe arritën pikërisht në kohën kur Gerebi dilte nga porta e fushës. Nemeçeku e kapi shokun për krahu:

- Ja ku është!

Boka i thirri: - Gereb!

Ky ktheu kokën, i pa dhe filloi të qeshë, duke vazhduar rrugën, pa çarë kokën për shokët e djeshmë.

Të dy çunat mbetën gojëhapur si të ngurosur. Sjellja e Gerebit u dha të kuptojnë se çdo gjë kish mbaruar. Në heshtje dhe pa shkëmbyer asnjë fjalë hynë në fushë, ku djemtë bënin potere. Po luanin tenis disa; të tjerët po i shikonin, kurse anëtarët e Klubit Stuko po brohorisnin kryetarin e ri. Ata s'kishin aspak dijeni që fusha ku kalonin aq orë të ëmbla nuk ish më e tyre, ata s'dinin se s'do të kishin më vend ku të loznin e të rendnin.

- Të gjorët çuna, - tha Nemeçeku, - nuk e dinë se ç'i pret!

Boka uli kokën, i dëshpëruar. Nemeçeku e njihte kryetarin dhe kish besim te zgjuarsia e tij; por, kur pa lot në sytë e tij, humbi çdo shpresë dhe me zë të dridhur tha:

- Tani ç'do të bëjmë?

V

Dy ditë më vonë kryeqendra e këmishëkuqve ish në lëvizje e sipër. Këta kishin një mbledhje të jashtëzakonshme.

Ish ngrysur dhe ruajtësit e urës vëzhgonin me vërejtje se mos afrohej ndonjë i huaj.

- Për nder armë! - thanë ata kur kaloi Feri Açi, kryetari i tyre.

- Janë të gjithë? - pyeti kryetari.

- Po, kapiteni im, - u përgjigj më i madhi i Pastorëve.

- Edhe Gerebi?

- Ai erdhi i pari.

Të gjithë anëtarët, në këmbë dhe me ushtat për nder, përshëndetën kryetarin.

- Jemi pak vonë, - tha ky duke i'u përgjigjur përshëndetjes, - dhe duhet të fillojmë që tani. Ndizni llambën!

Ish zakon që nuk ndizej llamba para se të arrinte kryetari. Drita tregonte se ishte kryetari në ishull dhe që të gjithë anëtarët duhej të mbanin qetësi e rregull.

Mbledhja u hap dhe Sebeniku kërkoi fjalën:

- Zoti kryetar, - tha ai; - flamuri i kuq e i gjelbër që morët te fusha e Rrugës Pal, u zhduk.

Kryetari uli vetullat.

- Po armët?

- Janë që të gjitha në vend; gjithashtu dhe tomahokët dhe ushtat nuk janë trazuar. S'ka dyshim se dikush e ka vjedhur.

- Zbulove gjë gjurmë?

- Po! Mbi rërë vura re gjurmë të vogla këmbësh.

- Gjurmë të vogla, the?

- Po, më të vogla se këmbët e Vendauerit, i cili mbath këpucët më të vogla midis këmishëkuqve.

- S'ka dyshim se ndonjë i huaj ka hyrë në arsenalin tonë. Dhe ky pa tjetër do të jetë prej grupit të Rrugës Pal.

Një mërmëritje u dëgjua nga ana e dëgjuesve.

- Se, po të ish ndonjë tjetër, - vazhdoi kryetari, - ai do të kish grabitur dhe armët e ushtat. Duket që ata të Rrugës Pal do kenë ngarkuar ndonjë nga të tyret që të na marin prapë flamurin. Ti, Gereb a ke dëgjuar për këtë?

Gerebi, i cili tani ish një spiun zyrtar, tha se nuk kish dëgjuar të bëhej fjalë për një "grabitje" të tillë.

- Mirë, uluni. Tani le të kqyrim çështjen për të cilën jemi mbledhur. E dini mirë se pardje armiku hyri në ishullin tonë dhe la një letër të shkruar. Këtë unë e quaj si përbuzjen më të madhe, një shnderim për shoqërinë tonë që kërkon hakmarrje. Ne do ta kishim marrë gjakun që të nesërmen, po e lamë se deshëm disa informata mbi fushën e armikut që do të na i jepte Gerebi; ky do të na japë tani një raport dhe ne do të caktojmë ditën që do shpallim luftën.

Hodhi një vështrim mbi Gerebin.

- Ngrihu, Gereb! Na trego ç'ke bërë!

- Unë jam i mendimit, - u përgjigj Gerebi pak i tronditur, - që ta fitojmë fushën pa luftë. Siç e dini edhe unë jam anëtar i

grupit të Rrugës Pal... dhe nuk do të më pëlqente që të bëhesha shkaktar... me një fjalë ... e kandisa me ryshfet sllovakun, i cili është gati që... të....

Në këto fjalë e sipër Feri Açi nuk u mbajt dot. Ai e pa me inat Gerebin dhe tha:

- Pa dyshim zotrote nuk di se me cilët ke të bësh. Ne nuk duam as tregtira, as ryshfete, çdo gjë që duam e nuk na e japin me të mirë e marrim me forcë. Nuk dua më të dëgjoj përrallat e Slovakut. Këmishëkuqtë nuk e hanë bukën thatë.

Që të gjithë heshtën; Gerebi uli sytë i turpëruar.

- Dhe, në qoftë se ti ke frikë, - vazhdoi kryetari, - je i lirë të shkosh në shtëpi.

Gerebi mbeti keq. Po ta zbonin dhe këmishëkuqtë, ai s'kish ku të mbështetej.

U ngrit përsëri e tha: - S'kam frikë. Jam me ju dhe ju zotohem se do jem besnik.

- Mirë, - i tha kryetari ftohtë. - Atëherë do të betohesh sipas rregullit që ka shoqëria jonë.

- Me kënaqësi, - u përgjigj Gerebi, i qetësuar.

- Le t'i shtrëngojmë dorën!

Gerebi zgjati dorën, të cilën e kapi me forcë kryetari.

- Që tani e tutje je nëntoger. Sebeniku do të të japë një ushtë dhe një *tomahok* dhe do shkruajë emrin tënd në listën e fshehtë. Tani dëgjo. Ne nuk mund ta shtyjmë luftën më tepër. Kam vendosur që goditja të bëhet pasnesër. Gjysma e fuqisë sonë do të hyjnë nga Rruga Maria dhe do të zaptojë fortesat. Ti do të hapësh portën nga Rruga Pal ku do të hyjë gjysma tjetër e ushtrisë sonë. Kështu armiku do të goditet nga dy anët deri sa të shpartallohet. Kemi nevojë për fushë dhe do ta marim me hir ose pahir.

Që të gjithë u ngritën më këmbë e brohoritën duke ngritur ushtat.

Kryetari kërkoi qetësi.

- Kam edhe diçka tjetër. Mos kanë dyshim ata të Rrugës Pal për bashkimin tuaj me grupin tonë?

- Nuk besoj, - u përgjigj nëntogeri i ri; - vetëm në qoftë se më kanë parë natën që ngjitën letrën në dru.

- Atëherë mund të hysh pa frikë në fushën e tyre.

- Pa dyshim! Po edhe në rast se dyshojnë! - vazhdoi Gerebi, - s'ka njeri midis tyre që të më kundërshtojë, se që të gjithë kanë frikë prej meje. Midis tyre s'ka burrë që të më dalë!

- Ka, ka! - u dëgjua një zë.

Këmishëkuqtë panë njëri-tjetrin me habi.

- Kush e tha këtë? - pyeti kryetari.

- Unë!

Që të gjithë ngritën kryet përpjetë, se zëri vinte nga pema lart. Nuk pritën shumë, se në çast u hodh poshtë nga degët një çun i vogël, flokëverdhë, i cili i pa këmishëkuqtë me një krenari të jashtëzakonshme.

Gerebi u zverdh. - Nemeçeku! - bërtiti me zë të mbytur.

- Po, po, unë jam i tëri, - tha djaloshi flokëverdhë. - Doni të mësoni cili e mori flamurin e kuq e të gjelbër? Unë, dora vetë. Po të desha mund të rrija mbi pemë deri sa të iknit së këtejmi; po, dëgjova Gerebin të thotë se midis shokëve tanë s'ka njeri që t'i dalë atij, nuk durova dot. Ja ku jam që t'i provojë të dobëtit se edhe unë, një ushtar i thjeshtë, jam i zoti t'i dal përballë. Tani që e dini se unë e kam flamurin, mund të më bëni ç'të doni, po unë ju them se nuk e dorëzoj pa luftë. Suluni, pra, kundër meje se jeni dhjetë me një.

I skuqur në fytyrë, me flokët përpjetë, Nemeçeku i vogël dukej si një luftëtar romak; ai shtrëngonte flamurin në dorë dhe ish gati ta mbronte kundër çdo sulmi. Të parët që e mblodhën veten ishin të dy Pastorët; këta iu afruan Nemeçekut dhe i kapën krahun. Nemeçeku kundërshtoi dhe ishte duke e lëshuar flamurin, po e shpëtoi zëri i Feri Açit.

- Lëreni të qetë, - bërtiti kryetari.

Të dy Pastorët i lëshuan krahun pak të dëshpëruar.

- Mos e ngisni. Ky djalosh më pëlqen, se ka zemër. Nemeçek, nëma dorën. Radhitu edhe ti me ne!

Djaloshi tundi kryet. - Kurrën e kurrës, - tha ai me një zë që tregonte jo frikë, po zemërim.

Feri Açi nënqeshi: - Më vjen keq; unë nuk të detyroj; që të gjithë këta janë grumbulluar në këtë shoqëri me dëshirën e vet; për ty bëra një përjashtim; po, meqë nuk do, unë nuk ngul këmbë.

- Ç'do t'i bëjmë këtij? - pyetën Pastorët.

- Vetëm merrini flamurin.

Me një lëvizje të papritur më i madhi i Pastorëve i rrëmbeu nga dora flamurin, duke ua treguar me mburrje shokëve. Nemeçeku shtrëngonte dhëmbët nga inati.

Që të gjithë prisnin nga goja e kryetarit dënimin, po Feri Açi, thirri mënjanë Pastorët. - Eshtë shumë i dobët dhe s'meriton drurin. Vetëm... një dush.

Që të gjithë qeshën. Sebeniku hodhi kasketën në erë dhe Vendaneri zuri të hidhet e të përdridhet si një i marrë. Edhe Gerebi, që rrinte mënjanë si i zgjebosur, qeshi si të tjerët. Vetëm njëri mbahej rëndë; ky ishte Nemeçeku. Ishte me kollë dhe kish marrë pak të ftohur; e ëma e kish ndaluar që të dilte, po ai

kishte ikur fshehurazi dhe që në orën tre mbasdreke kish hyrë në kopsht, kish marrë flamurin dhe hipi mbi pemë që të merrte vesh se ç'do të vendosnin armiqtë.

Ai deshi t'u thotë që kish marrë të ftohtë, po u mbajt. Shpejt u kujtua se do tallej me të Gerebi dhe heshti. Pastorët ishin ata që e kapën dhe e hodhën në ujë, kurse të tjerët bërtisnin e talleshin me të, ashtu siç do bënin me ndonjë qen të lagur. Nemeçeku, i bërë qull, hapte sytë dhe vështronte njërin pas tjetrit ashtu siç do bënte një bretkosë e trembur.

Më në fund e lanë të dilte dhe uji po i rridhte çurkë nga të gjitha anët e trupit. Ai u shkund si një qen i lagur.

- Shikojeni këtë pulë të lagur, - bërtisnin disa.

- Na pive tërë ujin e pellgut, - thërrisnin të tjerët.

Nemeçeku heshtte. - Ishte i mirë uji? - e pyeti me tallje Gerebi.

- Po shumë i mirë! Do desha njëqind herë të rrija në atë batak gjer vitin e ri se sa të linja shokët e të bashkohesha me armikun. Ç'u bë se bëra një banjë? Edhe pardje rashë vetë në ujë, kur të pashë ty që tradhtoje shokët. Dhe jam gati të ma shtypin kokën në baltë se sa të tradhtoj të mitë. S'kemi frikë prej asnjeriut dhe jemi gati t'ju dalim përpara pasnesër në fushë. Mua më gjetët të vetëm, të dobët, ashtu siç më gjetën dikur Pastorët dhe më morën zaret. Ju jeni dhjetë e unë jam i vetëm. E keni në dorë dhe të më rrihni. Unë po të kisha frikë rrija atje lart ku isha; po s'dua t'ia di as nga të rrahurit, as nga uji, vetëm nuk pranoj kurrë që të bëhem tradhtar si ai... si ai atje.

Me gishtin që i dridhej si purtekë kallëzoi Gerebin, i cili s'kish më zemër që të qeshte. Druta ndriçonte kokën flokëverdhë të djaloshit të lagur qull. Plot kurajo, krye lartë, dhe me zemër

të pastër, ai pa drejt në sy Gerebin, i cili s'mundi ta përballë dhe uli kryet. Në këtë çast nuk dëgjohej pipëtima dhe heshtja ish aq e plotë sa dëgjoheshin qartë pikat e ujit që binin nga rrobat e Nemeçekut trim.

I lirë, djaloshi shkoi, mbasi hodhi një vështrim plot përbuzje mbi Gerebin. Feri Açi i tronditur gjer në palcë të kurrizit, po e shikonte të largohej me adhurim. Gerebi, i verdhë dyllë, i u afrua.

- Dëgjo... do desha...

Po Feri Açi i ktheu shpinën. Gerebi i'u afrua Pastorit të madh; po edhe ky i tregoi kurrizin. Kur e pa se të gjithë po e përbuznin, tha:

- Më duket se erdhi koha të shkoj në shtëpi!

Asnjëri nuk i tha natën e mirë. Gerebi ndoqi rrugën që kish marrë pak më parë Nemeçeku. Kur kaloi përpara rojeve, këta pështynë mbi ujë.

Kur mbetën të vetëm, Feri Açi i doli përpara më të madhit prej vëllezërve Pastor, e pa atë drejt në sy e i tha:

- Ti ia rrëmbeve zaret Nemeçekut?

- Po, - u përgjigj ai.

- Edhe yt vëlla ishte bashkë me të?

- Po.

- Bëtë "razzian"?

- Si urdhëron zoti kryetar.

- Nuk ua pata ndaluar këmishëkuqve që të grabitin?

Pastorët heshtën. Ata e dinin që nuk bëhej shaka me Feri Açin.

- Merrni një dush si dënim, - tha kryetari plot zemërim.

Të dy vëllezërit hapën sytë.

- Nuk e morët vesh urdhrin? - përsëriti ai. - Shpejt një dush kështu siç jeni, të veshur. Po këtë dënim do pësojnë edhe ata që do tallen!

Të gjithë heshtën; urdhri i kryetarit ishte i prerë.

- Ç'prisni? Para marsh! Dhe ju të tjerët, prapa ktheu!

Të gjithë kthyen krahët. Edhe vetë Feri Açi nuk e vështroi dënimin e Pastorëve, të cilët u futën në ujë deri në grykë. Kur mbaroi dushi, kryetari dha urdhër që të shkojnë nëpër shtëpi. Të dy vëllezërit, të lagur qull, ikën kokëulur.

- Ishulli mbeti i qetë, i ndriçuar nga një hënë e shkëlqyer.

VI

Të nesërmen, kur u mblodhën në fushë, djemtë e Rrugës Pal, në orën dy e gjysmë, panë një lajmërim të varur në shtyllë. Ishte një thirrje që e kish përgatitur Boka dhe që i kish marrë atij gjysmën e natës, e shkruar me bojë kine. Në të shkruhej:

THIRRJE!
Që të gjithë të jeni gati!
Një rrezik të madh kalon Perandoria
dhe vetëm trimëria juaj mund ta shpëtojë.
Fati i fushës në dyshim!
Këmishëkuqtë përgatiten kundër nesh.
Të jemi gati të mb[illegible] Perandorinë
edhe me jetën tonë.
Secili le të bëjë detyrën e tij.

Nënshkruar: K r y e t a r i

Këtë ditë askush nuk kishte dëshirë të luante tenis. Çunat shkonin e vinin, duke biseduar për luftën e nesërme dhe duke lexuar fjalë për fjalë lajmërimin. Disa e mësuan përmendësh dhe e citonin me zë të lartë. Lajmërimi, i pari që bëhej qëkur ishte themeluar shoqëria, kishte ngritur në këmbë tërë fushën.

Padyshim që fusha do të ishte në rrezik të madh, se përndryshe Boka nuk do të bënte një lajmërim të tillë.

Më pas u bënë të ditura edhe disa hollësi; megjithë heshtjen që mbante Boka, u mor vesh tradhtia e Gerebit dhe pësimi i Nemeçekut, i cili e njohu Bokën që atë natë me vendimin e këmishëkuqve. Fliteshin shumë fjalë, po askush nuk dinte gjë të sigurtë. Në një bisedë Barabasi për pak u zu me Kolnain dhe, do të ishin zënë padyshim, po të mos vinte në atë kohë kryetari. Boka hyri kryelartë; pas tij vinte Nemeçeku, i zbehtë dhe me qafën e mbështjellë me një shall leshi. Dukej i sëmurë. Të gjithë rrethuan kryetarin dhe prisnin pa pipëtirë:

- Nga thirrja që po ju bëj, kuptojeni rrezikun që na afrohet. Agjentët tanë të fshehtë mundën të kapërcejnë kufirin armik dhe dëgjuan me veshët e tyre vendimin e këmishëkuqve për të na zaptuar fushën. Ata përgatiten të na godasin nesër.

Një pëshpërimë u dëgjua në radhët e djemve; nuk e prisnin të ishte lufta aq pranë.

- Po, goditja do të bëhet nesër, - përsëriti Boka, - dhe që sot deklaroj shtetrrethimin. Secili ka për detyrë t'i bindet verbërisht më të madhit dhe që të gjithë t'i binden kryesisë. Mos kujtoni se ndodhemi përpara një problemi të lehtë. Këmishëkuqtë janë trima, plot guxim dhe të shumtë. Lufta do të jetë e ashpër. S'dua të detyroj me forcë asnjërin prej jush, ata që nuk duan të marrin pjesë në luftë le të dalin që tani.

Asnjëri nuk luajti nga vendi. Boka përsëriti:

- Ai që ka frikë nga lufta dhe nuk do të marrë pjesë, le ta thotë. Si, s'ka njeri?

Përsëri heshtje e plotë.

- Atëherë, zotohuni të gjithë, se do të vini këtu nesër në orën dy.

Njëri pas tjetrit çunat i shtrënguan dorën Bokës, duke u betuar për besnikëri. Duke i përcjellë, Boka tha me zë të lartë:

- Ai që nuk do të duket nesër, është burracak, frikacak dhe nuk do të shkelë më në tokën e kësaj fushe.

- Zoti kryetar, - tha Lesiku, - këtu jemi të gjithë, përveç Gerebit.

Fjalët e tij i pasoi një heshtje varri. Të gjithë prisnin prej kryetarit t'u bënte të njohur sjelljen e Gerebit; por Boka heshti; atij nuk i vinte mirë të zbulonte tradhtinë e një shoku.

- Na thuaj, ç'u bë Gerebi? - pyesnin nga të gjitha anët.

- Asgjë, - u përgjigj Boka me një zë të shtruar. - Tani për tani duhet të mendojmë vetëm për luftën e nesërme. Një këshillë tjetër për ju. Deri sa të shpëtojmë fushën, duhet të largojmë çdo grindje a mosmarrëveshje që kemi mes nesh. Duhet t'i jepni dorën njëri-tjetrit.

Asnjëri s'lëvizi nga vendi.

- Ç'prisni? - tha Boka. - Kolnai dhe Barabas shtrëngoni duart, përndryshe ju flak jashtë fushës!

Të dy kundërshtarët u panë sy ndër sy, por asnjërit nuk i bënin këmbët që të afrohej. Më në fund Barabasi tha:

- Zoti kryetar, unë i jap dorën por me kusht që të prishemi prapë pas mbarimit të luftës.

- Marrëzira! - tha Boka.

Barabasi heshti nga frika e kryetarit, por atë çast i vinte t'i jepte një shkelm Kolnait e ta linte në vend.

- Dhe tani, ushtar Nemeçek, na zhvillo planin e betejës.

Nemeçeku nxori nga xhepi një fletë letre. Ishte plani i luftës, i përgatitur nga Boka. Ja si ishte vizatuar plani:

Nemeçeku e shpalosi planin dhe e sheshoi mbi një pllakë

guri. Të gjithë rreth e përqark po e vërenin me kureshtje; secili donte të dinte rolin e vet. Boka filloi t'u japë shpjegime:

- Kini mendjen që të gjithë dhe ndiqni me kujdes shënimet në plan. Kjo është harta e Perandorisë sonë. Sipas lajmeve që kemi, armiku do godasë nga dy anë: nga Rruga Pal dhe nga Rruga Maria. Ta marrim me radhë. Të dy katërkëndëshat e shënuar me germat A dhe B janë shtigjet e dy batalioneve që marrin përsipër mbrojtjen e portës nga ana e Rrugës Pal. Batalioni A prej tre vetësh nën komandën e Veisit. Batalioni B, edhe ky i përbërë prej aq ushtarësh, do ketë komandant Lesikun. Porta e Rrugës Maria, siç e shikoni, ka gjithashtu dy batalione për mbrojtje: shtigjet C dhe D, nën komandën e Rikterit dhe të Kolnait.

- Përse jo prej meje? - i preu fjalën një zë.

- Kush foli? - pyeti kryetari.

Barabasi doli përpara.

- Prapë ti? Edhe një kundërshtim tjetër dhe do dënohesh prej gjyqit ushtarak. Ulu!

Barabasi përtypi disa fjalë nëpër dhëmbë dhe u hoq mënjanë.

- Katërkëndëshat e vegjël të nxirë, që shikonin nga ana e djathtë dhe të shënuar me F dhe me numër, janë fortesat. Këto do t'i mbushim me municione - me rërë - dhe në secilin prej tyre do të jetë një garnizon prej dy vetash. Fortesat, siç e shihni, janë aq afër njëra-tjetrës, sa mund të ndihmohen ndërmjet tyre fare lehtë. Fortesat 1, 2 e 3 kanë për detyrë të mbrojnë fushën nga ana e Rrugës Maria; fortesat 4, 5 dhe 6 u vijnë në ndihmë batalioneve A dhe B. Tani komandantët e emëruar mund të zgjedhin secili nga dy vetë. Morët vesh?

- Po, po, - u përgjigjën çunat.

Plot adhurim, sytë e djemve, po kqyrnin planin madhështor të Bokas. Disa, po e kopjonin.

- Për sa thashë më sipër, ka të bëjë me vendosjen e trupave, - përsëriti Boka. - Tani do ju zhvilloj planin e betejës. Vini re mirë dhe mbani mend ato që do t'ju them. Kur të na lajmërojë roja nga maja e stivës se u duk para dyerve ushtria e këmishëkuqve, batalionet A dhe B do hapin portat dhe do ta lënë armikun të hyjë brenda. Posa ta shihni kundërshtarin brenda mureve, ta godisni. Në të njëjtën kohë, fortesat 4, 5 e 6 do fillojnë bombardimin. Kjo është detyra e forcës sonë nga ana e Rrugës Pal. Në qoftë e mundur dëbojeni jashtë; në të kundërt, mos e lini të paktën të kalojë vijën gjatë fortesave 3, 4, e 6.

- Ushtria tjetër, - vazhdoi Boka, - ajo e Rrugës Maria, ka detyrë më delikate. Ju, Rikter e Kolnai vini re mirë. Batalionet C dhe D do të dërgojnë një roje jashtë rrugës, i cili do lajmërojë ardhjen e këmishëkuqve. Me të hyrë armiku në fushë, do të godisni, por duke u tërhequr vazhdimisht. Vështrojeni mirë hartën. Ja batalioni C, yti, Rikter; ky batalion do të futet në hangar. Ja, këtu! - tregon vendin me gisht. - Batalioni D, që komandon Kolnai, do të tërhiqet te kasollja e Jani sllovakut. Këmishëkuqtë, atëherë, do dalin para fortesave 1, 2 e 3. Garnizonet do fillojnë menjëherë bombardimin. Tani vini re mirë, se kjo është pika më me rëndësi e planit të luftës; kur të fillojnë garnizonet 1, 2 e 3 bombardimin, batalionet C e D që janë tërhequr në hangar e nëpër kasolle, dalin së andejmi dhe e godasin armikun nga prapa. Po të luftoni trimërisht, armiku i kapur midis dy zjarresh, do detyrohet të dorëzohet. Në qoftë se jo, atëherë e shtyni brenda në baraka dhe mbylleni me çelës.

Me këto forca të armikut jashtë përdorimit, ju shkoni të ndihmoni batalionet e Rrugës Pal. Me këtë mënyrë, jam i sigurtë se armiku do nxirret me turp prej fushës sonë, për lavdinë tonë. Kuptuat?

- Rroftë kryetari! - brohoritën të gjithë me entuziazëm. Boka ngriti dorën dhe kërkoi qetësi.

- Edhe një hollësi tjetër. Qendra e Madhe që urdhërohet prej meje do të jetë pranë batalioneve C e D dhe urdhrat që do t'ju dërgoj me anën e korierit tim duhet të zbatohen pikë për pikë.

- Cili do të jetë korieri? - pyetën njëzëri.

- Nemeçeku, - u përgjigj Boka.

Të gjithë shkëmbyen vështrime; sidomos anëtarët e Klubit - Stuko nuk mbetën të kënaqur dhe filluan të grinden; por askush nuk guxonte të kundërshtonte.

- Si, nuk ju pëlqen?

Vetëm Lesiku tha: - jo.

- Përse? - pyeti kryetari.

- Se dje...gjatë mbledhjes së përgjithshme të Klubit-Stuko... kur...

Boka s'priti më. - Mjaft, - tha ai; - marrëzitë tuaja s'më interesojnë. Nemeçeku do të jetë krahu im i djathtë dhe ai që do të kundërshtojë, do dërgohet në gjyqin ushtarak.

Deshën s'deshën, ata heshtën; ishte kohë lufte dhe s'bëhej shaka. Mbyllën gojën dhe e pranuan gradimin e Nemeçekut pa kundërshtim, ndonëse e quajtën veten të fyer.

Boka nxori nga xhepi listën e anëtarëve dhe komandantët e batalionëve zgjodhën secili ushtarët. Zgjedhja u bë në rregull të plotë.

I kënaqur, kryetari tha: - tani të shkojë secili në vendin e vet. Fillojnë manovrat e mëdha.

Çunat u shpërndanë. Secili vajti në vendin e caktuar.

- Prisni urdhrat! - thirri Boka.

Kryetari mbeti vetëm në qendrën e fushës; pranë tij qëndronte kryelartë Nemeçeku, krahu i djathtë i Bokës. Ishte i zbehtë dhe herë-herë e ngacmonte kolla.

- Ernest, - i tha Boka me të butë, - lidh shallin rreth qafës se bën ftohtë.

Nemeçeku mbështolli qafën plot mirënjohje.

- Tani, ki mendjen në urdhrat që do jap.

- Po, zoti kryetar... anëtarët e grupit më..

- Ç'i dëgjon ata... le të llomotisin sa të duan.

- Po më quajtën...tradhëar!

- Ty, tradhtar? Ç'më bëjnë të qesh! Mos ki merak, se këtë çështje e zgjidhim pas luftës.. Tani qëndro gati!

- Nën urdhrat tuaja, zoti kryetar, - u përgjigj djaloshi i gëzuar.

Boka, në mes të fushës, kish marrë pozën e një gjenerali që komandon një ushtri të madhe para një beteje vendimtare. Çoj ndër mend Napoleonin e Madh; po thurrte me mendje të ardhmen. Vallë, çdo të bëjë? Me hap ushtari, duke pasur prapa Nemeçekun, kaloi para fortesave dhe batalioneve; oficerë dhe ushtarë e nderonin ushtarakisht. Befas mbajti këmbët; dikush trokiste te porta; vetë i hoqi shulin portës. Ishte Gerebi. Boka, i habitur për këtë vizitë të papritur, u praps dy hapa.

- Ti këtu?!

Gerebi hyri pa u përgjigjur. Dukej i rënë dhe i rëndë në shpirt; në sytë e tij të turbullt, me disa pika gjaku ndër to, tregohej hidhërimi i brendshëm.

- Erdha...,- tha kokëulur, - se kam diçka për të thënë.

- Tani s'kemi asgjë mes nesh dhe puna më e mirë që do bësh, është të ikësh së këtejmi një orë e më parë.

- Dëgjomë, Boka, - tha tepër i brengosur, - e di që i ke mësuar të gjitha, po sot kam ardhur si mik e jo si spiun.

- Nuk mund ta shkelësh këtë tokë si mik; mbaroi miqësia, - tha kryetari me zë të ulët.

Gerebi uli kokën; ai priste të shara e qortime dhe ish përgatitur të pranonte çdo fjalë të keqe; po sjellja e butë e plagosi në shpirt; kjo i bëri më shumë dëm se çdo fyerje.

- Erdha këtu që të ndreq gabimin.

- Gjë e pamundur, - tha Boka.

- Oh, Boka... nuk dini sa shumë më ka prekur në shpirt... sa... sa më vjen keq e sa turp.., unë e ndiej veten fajtor dhe ja ku po ju sjell flamurin që rrëmbeu Feri Açi nga sheshi, të cilin ia mori nga dora Nemeçekut Pastori.

Duke thënë këto fjalë, ai nxori nga gjiri flamurin e vogël të kuq e të gjelbër. Sytë e Bokas ndritën. Flamuri i vogël ish plot zhubra dhe në disa vende i grisur; kjo tregonte se për të do të ishin bërë kush e di sa përpjekje dhe pikërisht kjo gjë lartësonte vlerën e atij flamuri.

- Këtë flamur, - u përgjigj Boka, - do ta marrim përsëri nga këmishëkuqtë, po me luftë. Në qoftë se nuk ia arrijmë këtij qëllimi, s'kemi nevojë për të, se nuk e meritojmë. Nuk përulemi dhe s'e pranojmë me këtë mënyrë. Merre prapë dhe shko me të.

Gerebi nuk u tund nga vendi. Ai e kapi për palltoje:

- Jan, - i tha me zë të dredhur, e di që jam sjellë shumë keq me ju, po jam gati të bëj çdo gjë. Më fal.

- Oh, të kam falur, të kam falur, po hiqu së këtejmi!

- Si, do më pranosh!

- Jo, këtë s'e bëj dot!

- Është fjala jote e fundit?

- Po! - iu përgjigj thatë kryetari.

Lotët rrodhën nga sytë e Gerebit.

- Mos qaj, Gereb, - i tha Boka mjaft i prekur. - S'është as koha as vendi për të qarë. Shko në shtëpi dhe shiko punën tënde. Erdhe përsëri tek ne se këmishëkuqtë s'ta kanë më nevojën.

- Mirë, i u përgjigj ai, - po shkoj. Nuk do të më shikoni më. Po jap fjalën e nderit se nuk erdha sot këtu për arsyen që thoni ju.

- Po përse? - ia preu fjalën Boka.

- Tani s'ta them. Do ta marrësh vesh një ditë, po mjerë unë!

Boka hapi sytë ca më shumë: - Nuk të kuptoj.

- Tani s'më mbeti gjë ç'të them, - tha Gerebi duke ikur.

Kur arriti te porta, ai u kthye përsëri e tha:

- Nuk mund t'ju lutem edhe njëherë që të më pranoni?

- Jo! - iu përgjigj Boka.

Gerebi doli jashtë. Boka mbeti në vend; ish hera e parë që sillej aq keq kundrejt një shoku. Ai ish gati të rendte e ta thërriste të penduarin, po shpejt i ra ndër mend të qeshurit me tallje të Gerebit, kur ai dhe Nemeçeku e thirrën Gerebin disa ditë më parë te Rruga Pal.

- Jo, - vendosi kryetari, - ai tip i qelbur nuk meriton mëshirë!

Manovrat e mëdha filluan. Sicili prej çunave ishte në detyrën që i kishin ngarkuar. Urdhri u dha. Që të gjithë ishin në veprim e sipër. Prej fortesave filloi të dhëmbëra grushte-grushte,

si gjylet e topave. Një entuziazëm pa kufi mbretëronte midis djemve në lëvizje e sipër. - Do fitojmë, - bërtisnin me gëzim. - Do t'i nxjerrrim jashtë me turp; edhe Feri Açi nuk do të na shpëtojë këtë herë; ky ishte mendimi i të gjithëve.

Boka i mblodhi shokët; i porositi të mbledhin mendjen e trupin; të çlodhen, të hanë mirë dhe të jenë gati për ngjarjen e madhe.

Kur u shpërndanë, anëtarët e Klubit Stuko u mblodhën mënjanë. Barabasi donte me çdo mënyrë që të kapet me Kolnain, të cilin nuk e duronte dot si kryetar të klubit:

Një zotëri u afrohet. Ky kish pak mjekër dhe ish veshur në të zeza.

- Ju jeni çunat e Rrugës Pal?

- Po zotëri, ne jemi, - u përgjigjën pothuaj që të gjithë njëherësh.

- Unë jam babai i Gerebit.

Që të gjithë mbajtën frymën. Lesiku e goditi me brryl Rikterin.

- Shpejt thirr Bokën, - i tha. Rikteri nxitoi të gjejë kryetarin.

- Përse, - u tha, zotëria me mjekër, - përse e zbuat tim bir?

- Se na tradhtoi, - i tha Kolnai, duke i dalë përpara.

- Si ju tradhtoi?

- U bashkua me këmishëkuqtë, me armiqtë tanë!

Zotëria me mjekër mblodhi vetullat.

- Më habit shumë kjo që thoni. Djali erdhi në shtëpi duke qarë; kur e detyrova, më tha, se shokët dyshojnë për tradhti. Erdha këtu, pra, që të mësoj të vërtetën dhe, në qoftë se ai s'ka faj, dëshëroj që t'i kërkoni ndjesë; përndryshe nuk e di sa ashpër do sillem me të, se s'pranoj kurrë që djali im të kryejë një

vepër tradhtie. Dhe ja ku po ju lutem, unë që jam ati juaj, të më kallzoni sinqerisht në është tradhtar im bir!

Asnjeri nuk guxoi të hapë gojën.

- Eh, ç'prisni? - i pyeti babai i Gerebit. - Mos kini frikë; ma thoni të vërtetën. Se dua ta di në është djali im tradhtar.

Asnjë prej djemve nuk përgjigjej, se askush prej tyre nuk donte ta lëndonte atë zotëri fisnik e të mirë. I ati i Gerebit iu drejtua Kolnait:

- Ti më the që ju ka tradhtuar. A ke prova? Kur ju tradhtoi e si?

- Unë... unë... e dëgjova prej të tjerëve!

- Kjo s'mjafton. Cili prej jush ka provë të saktë? Kush e pa të tradhtojë?

Në këtë kohë arriti Boka me Nemeçekun. Kolnai lëshoi një psherëtimë.

- Boka! Eja këtu!

- Prisni pak, - tha Boka, i cili në atë kohë po i mbante kryet Nemeçekut që mend mbytej prej të kollurit.

- Cili është ky djalosh? - pyeti i ati i Gerebit.

- Nemeçeku, - i thanë.

- Nemeçeku? Ti je Nemeçeku?

- Po, iu përgjigj djaloshi duke u afruar me hap të ngadalshëm.

- Unë jam babai i Gerebit dhe erdha këtu të mësoj të vërtetën, në është biri im tradhtar. Shokët e tu thonë se ti e ke parë të tradhtojë. E lë në nderin e në ndërgjegjen tënde të më thuash të vërtetën.

Nemeçeku kish ethe dhe fytyra e tij ishte zjarr e kuqe. Që të gjithë e vunë re se ai nuk ish mirë.

- Fol pra, - përsëriti zotëria me mjekër; - fol, a tradhtoi im bir?

I tronditur, Nemeçeku tha me forcë:

- Jo, zotëri, ai nuk tradhtoi!

Krenar dhe i kënaqur i ati i Gerebit u kthye nga ana e djemve dhe tha:

- Aha! Më gënjyet! Isha i sigurtë që kam një bir të ndershëm!

Nemeçeku mezi mbahej më këmbë. - Duhet të shkoj, - tha me zë të ulët.

Iku i përcjellë me nënqeshje prej zotërisë, i cili e shikonte atë të largohej plot mirënjohje. Bashkë me të ishte Boka; Kryetari e kuptoi se ai vuante dhe se kish nevojë për ndihmë. Rrugës Nemeçeku fliste përçart dhe përshëndeste më kot.

- Kë përshëndet? - e pyeti Boka.

- Profesorin Rac, nuk e pe?

Sytë e Bokës u mbushën me lot. I gjori Nemeçek!

Në këtë kohë Kolnai iu drejtua të atit të Gerebit e i tha:

- Zotëri, ky Nemeçeku është gënjeshtar. Ne e nxorëm nga Klubi si tradhtar!

- Mirë bëtë; atë e tregon fytyra si njeri pa ndërgjegje.

Iku i gëzuar se mësoi që i biri s'kish bërë ndonjë turp. Rrugës, afër Bulevardit Ullöi pa Bokën me Nemeçekun; ky i fundit po qante, duke thënë:

- ... Dhe e shkrojtën emrin tim me shkronja të vogla... emrin tim... që s'ka tradhtuar dhe armiqtë...

VII

Të nesërmen, klasa ish aq e shqetësuar, sa e vuri re dhe profesori Rac.

Çunat nuk ishin fare të përqëndruar: s'kishin as vërejtje, as dëshirë dhe prisnin me padurim të merrte fund mësimi. Lajmi i luftës ish përhapur që në pikë të mëngjesit dhe tërë nxënësit interesoheshin për të; që të gjithë mbanin anën e çunave të Rrugës Pal, se këmishëkuqtë ishin nxënës të një shkolle tjetër.

- Ç'po ngjet me ju sot? - pyeti profesori. - Jeni të shqetësuar, s'keni vërejtje dhe as që e dëgjoni mësimin.

U mendua pak dhe vazhdoi: - Pa dyshim jemi në pranverë tani dhe e keni mendjen te lodrat... mësimet për ju s'kanë më rëndësi; po do pendoheni.

Nxori nga xhepi bllokun e shënimeve. Që të gjithë e mbajtën frymën. Profesori filloi të kthejë fletët e saj.

- Nemeçek!

- Mungon! - britën ata që rrinin pranë nxënësit në mungesë.

- Është i sëmurë! - tha një nga çunat e Rrugës Pal.

- Ç'ka? - pyeti përsëri.

- Është ftohur, - ish përgjigjja.

- Nuk e ruani shëndetin, - tha profesori.

Djemtë e Lagjes Pal, të cilët ishin të shpërndarë nëpër banga të ndryshme me Çonakosin në fund fare, këmbyen vështrimet.

Ata e dinin se i ngrati Nemeçek e mori të ftohtët duke bërë detyrën dhe heshtën. Kur mbaroi mësimi, që të gjithë nxënësit rrethuan Bokan; shumë prej tyre i propozuan që të radhiten e të luftojnë si vullnetarë krah për krah me anëtarët e shoqërisë; po Boka i largoi me falënderime.

Në orën dy mbasdreke që të gjithë çunat e Rrugës Pal ishin në fushë.

- Gati! - thirri Boka.

Sa ishin atje morën drejtqëndrim. Boka i përshëndeti. - Që tani, - u tha, - meqë jemi në luftë, unë marr gradën e gjeneralit.

- Rroftë gjenerali ynë, - thirrën me gëzim çunat.

- Secili në vendin e vet, - ishte urdhri i gjeneralit.

- Radhët u prishën dhe secili rendi tek vendi që i qe caktuar. Vetëm Çelei, eleganti Çelei mbeti pranë kryetarit. Ky zuri vendin e Nemeçekut të sëmurë si lajmëtar; ai kish varur një trompetë të vogël, me anën e së cilës do të lajmëronte ardhjen e armikut dhe fillimin e betejës.

Në këtë kohë roja që sipër murit thirri:

- Zoti gjeneral, një vajzë kërkon të hyjë; tha se ka një letër për t'ju dorëzuar:

- Shiko mirë mos është ndonjë nga këmishëkuqtë i veshur si vajzë!

Roja u ul aq sa mend ra. - Jo, jo, - tha, - është vajzë e vërtetë.

- Lëreni të hyjë, - ishte urdhri i gjeneralit.

Vajza pyeti për Bokan. - Kam një letër për zotin kryetar, - tha ajo.

Boka mori letrën, grisi zarfin dhe lexoi:

I dashur Boka

Megjithëse jam i sigurtë se ju nuk do të bindeni, prapë guxoj të bëj përpjekjen e fundit para se të prishem përgjithmonë me ju dhe me gjithë të tjerët. Tani e kuptoj në shpirt fajin që kam bërë dhe mirënjohjen që ushqej kundrejt jush dhe Nemeçekut për sjelljen tuaj aq kalorsiake kundrejt babait tim, duke i fshehur atij tradhtinë që kam bërë. Babai mbeti aq i kënaqur sa më bleu librin e Zhyl Vernit. "Arkipelagu në flakë"

Këtë libër, që e dëshiroja aq shumë ia dërgova si dhuratë Nemeçekut, para se ta lexoja vetë dhe për këtë gjë hëngra një dënim nga babai; po e durova me gëzim duke kujtuar se edhe Nemeçeku i gjorë vuajti për shkakun tim. Dje në shkollë nuk më folët; i brengosur u mundova të gjej mënyrën e pajtimit. E gjeta. Do ta laj fajin me mënyrën që bëra. Vajta, pra, te Kopshti Botanik dhe bëra atë që bëri Nemeçeku; u fsheha mbi degët e lisit që të shkëpusja lajme.

Dhe bëra mirë, se në mbledhjen që patën këmishëkuqtë, Feri Açi tha: - Mos i jepni besim Gerebit se ky nuk është njeriu ynë; në shpirt ai është me armiqtë tanë, i dërguar prej tyre që të vjedhë të fshehtat tona. Ky pohim ma lehtësoi mjaft brengën e shpirtit që po më mundon. Këmishëkuqtë biseduan mjaft dhe unë i dëgjova të gjitha. Ata vendosën që të mos e bëjnë sot goditjen, meqë e pat mësuar Nemeçeku dhe ju do ishit përgatitur dhe e lanë për nesër. Planin nuk e ndryshuan se Feri Açi tha: - Armiqtë nuk do besojnë kurrë që ne të përdorim po atë plan dhe do të kenë ndryshuar taktikë! Pastaj bënë manovra, të cilat unë i pashë mirë. Në orën gjashtë ikën. Unë zbrita dhe me zor të madh mbahesha në këmbë, kaq i lodhur dhe i mpirë isha.

I dashur Boka! Prej teje s'dua gjë tjetër veçse të besosh

këto që po të kallëzoj se të betohem që nuk jam spiun i këmishëkuqve. Po t'i shkruaj këto se jam me mish e me shpirt me ju. Po të më falni do të jem më besniku dhe jam gati të vij të luftoj si ushtar, krah për krah me qenin e sllovakut, meqë Nemeçeku është i sëmurë. Të lutem, pra, me lot në sy që të më falni dhe të më pranoni të marr pjesë në luftë. Shërbëtorja që po sjell letrën është e porositur që të presë përgjigje; unë jam tani në Nr.5 të Rrugës Pal dhe po pres me padurim një përgjigje të mirë.

Miku besnik

Gereb

Boka e ndjeu veten shumë të zbutur. Letra e Gerebit ish e sinqertë dhe ai meritonte faljen.

I bëri zë Çeleit të afrohet.

- Lajmëro kapedanin e fortesës 33!

- Përgjigjen, ju lutem, - e pyeti shërbëtorja.

Çelei i ra trumbetës; që të gjithë çunat zgjatën kokën nga vendet ku ishin fshehur, në fillim pak të habitur; pastaj u mblodhën rreth kryetarit. Boka u lexoi letrën, pastaj i pyeti në duan ta pranojnë.

- Po, - ish përgjigja.

Boka iu drejtua shërbëtores dhe i tha: - Thuaji Gerebit të vijë.

Pas pak minutash porta hapet me rrëmbim dhe hyn Gerebi. I qeshte fytyra dhe kish mbi kryè kasketën e kuqe e të gjelbër që mbanin djemtë e Rrugës Pal. Me të parë ushtrinë të mbledhur rreth kryetarit, ai i mbajti këmbët, i përshëndeti dhe tha:

- Gjenerali im, ja ku erdha dhe jam gati!

- Mirë, - ish përgjigjja e gjeneralit. - Do të jesh nën urdhrin e Rikterit si ushtar sot për sot. Me sjelljen tënde mund të fitosh përsëri gradën që humbe.

Duke iu drejtuar ushtrisë, tha: - Ju të tjerët jeni të ndaluar që t'i përmendni fajin, në çdo rast qoftë, ose ta përbuzni të pandehurin. Atij ne ia falëm fajin dhe duhet t'a harrojmë.

Tepër të kënaqur prej sjelljes së Bokas, djemtë thanë midis tyre se kanë një kryetar sa të mençur aq edhe të zot.

Befas roja, duke u dridhur dhe pa frymë, bërtiti:

- Zoti Gjeneral,.. armiku te porta!

Boka rendi tek porta dhe i vuri llozin. Që të gjithë panë në sy Gerebin. - Prapë na gënjeve, përsëri na tradhtove!

Gerebi u zverdh e u bë dyllë. Rikteri e kapi për krahu. - Është e vërtetë? - e pyeti.

- Ndofta më vunë re te lisi... dhe... dhe e thanë enkas që të më ngatërrojnë...

Në këtë kohë roja, i cili e kish parë punën më afër e më mirë, tha se janë vetëm tre veta prej këmishëkuqve.

Boka hapi portën. Ishin dy vëllezërit Pastor dhe Sebeniku; ky i fundit mbante ngritur një flamur të bardhë:

- Po vijmë, - tha, - si të dërguar të posaçëm!

Gerebi mori frymë dhe nënqeshi. Roja mblodhi supet prej qortimit që i bënë shokët.

- Të gjithë nëpër vende, - tha kryetari.

Ushtria bashkë me Gerebin ikën me hap ushtarak.

Meqë këmishëkuqtë nuk kishin armë, Boka, i cili i dinte mirë zakonet e detyrat e një ushtari, e la ushtën dhe i priti në këmbë të ardhurit.

I madhi i Pastorëve bëri një hap përpara:

- Jam i dërguar prej gjeneralit tonë, Feri Açit, që t'ju lajmëroj se që sot ju kemi shpallur luftë.

Duke zënë në gojë emrin e gjeneralit, të tre delegatët bënë nderimin ushtarak; gjithashtu bënë dhe Boka e shokët e tjerë.

- Nuk duam t'ju godasim pa ju lajmëruar. Ju bëjmë të njohur, pra se nesër në orën tre e gjysmë do jemi këtu. Ç'përgjigje keni?

Boka, disi i tronditur nga shpallja e luftës, tha:

- Pranojmë luftën; por do të shtoj disa kushte. Nuk dua që kjo luftë të bëhet shkak grushtash e shkelmash, nuk dua që të bëjmë luftë rrugësh.

- Jemi në një mendje, se edhe ne nuk e duam një luftë të tillë.

- Dua, - vazhdoi Boka, - që të pranohen si mjete lufte: bombat prej rëre, mundjet trup me trup pa stërkëmbëz dhe dueli me heshta. Jam i sigurtë që jeni në dijeni të këtyre rregullave.

- Pa dyshim, - ishte përgjigja.

- Ai që do të detyrohet nga kundërshtari të prekë tokën me të dy supet, është i mundur dhe del jashtë fushës së betejës, por, ka të drejtë të marrë pjesë në goditjet me bomba e me heshta. Pranoni?

- Pranojmë.

- Heshtat nuk do të përdoren si shkopinj për të goditur ose për të shpuar kundërshtarët. Po?

- Ashtu, - u përgjigj Pastori.

- Atëherë jemi plotësisht në një mendje. S'kam gjë tjetër.

U ndanë duke u përshëndetur ushtarakisht. Por, para se të largohej, Pastori tha:

- Kryetari më ngarkoi t'ju pyes për shëndetin e Nemeçekut.

Na thanë se është i sëmurë në shtrat; me këtë rast kemi urdhër t'i bëjmë një vizitë, se trimëria e tij na ka detyruar të kemi nderim për të.

- Banon në numrin 3 të Rrugës Rakosh. Është me të vërtetë shumë i sëmurë.

U larguan si ushtarakë, me hap të fortë dhe në rregull. Një vajzë e vogël u tregoi shtëpinë e Nemeçekut, mbi portën e së cilës ishte varur një tabelë:

"Andre Nemeçek, Rrobaqepës".

Hynë brenda; një grua leshverdhë, me trup të vogël dhe e veshur me rroba të vjetëruara, i priti dhe i drejtoi për tek i sëmuri.

Edhe këtu Pastori ishte ai që foli në emër të kryetarit:

- Feri Açi të përshëndet dhe të uron shërim të shpejtë!

Në këto fjalë, Nemeçeku i gjorë, i cili deri në atë çast dukej si i fjetur dhe si i humbur poshtë mbulesave, u ngrit dhe pyeti:

- Për ç'ditë është caktuar lufta?

- Për nesër, - u përgjigj thatë Pastori.

Balli i vogëlushit u vrenjt. - S'do mundem të marr pjesë, - pëshpëriti i dëshpëruar.

Delegatët e këmishëkuqve dolën njëri pas tjetrit duke i shtrënguar dorën të sëmurit. Pastori i tha:

- Të kërkoj ndjesë nga ana ime.

- Të kam falur prej kohësh, - u përgjigj Nemeçeku, të cilin e ngacmonte fort një kollë e thatë.

VIII

Koha ishte e bukur ditën e caktuar për luftë. Në mëngjes ra pak shi dhe nxënësit i vështronin me mërzi pikat që binin mbi dritare; ata kishin frikë se shiu mund të ndalonte betejën. Por dielli nuk vonoi të dërgojë rrezet e ngrohta dhe thau tokën e lagur. Veriu i hollë që frynte nga brigjet e Budës e freskonte kohën dhe e bënte të përshtatshme për luftë.

Kur morën fund mësimet, nxënësit bënë një zhurmë të jashtëzakonshme. Të gjithë u larguan nga shkolla me nxitim dhe vrapuan rrugëve që të hanin drekën dhe të venin sa më shpejt në fushë; disa prej çunave dolën nga shtëpitë me bukën e djathin në dorë.

Boka dha udhëzimet e fundit mbi planin e luftës. Me urdhrin e tij Jani kishte hapur një kanal para fortesave A dhe B. Ai shpjegoi qëllimin për të cilin e hapi. - Në këtë kanal, - tha Boka, - do të fshihen ushtarët tanë që të mos i shohë armiku dhe do të dalin së andejmi vetëm kur kundërshtarët të kenë hyrë mjaft në thellësi. Nga ana tjetër fortesat do fillojnë bombardimin me rërën e mbështjellë me gazetë dhe do ta vazhdojnë deri në fund. Me një fjalë, grupi i fortesave që bien mbi rrugën Maria, kanë për detyrë të ndalin sulmin e armikut. Morët vesh?

- Po, po! - u përgjigjën të gjithë, duke u vendosur secili në

portën që i ish caktuar. Sot djemtë ishin të gjallë, plot kurajo; ata e ndjenin rëndësinë e çastit dhe ishin gati të bënin sakrificën më të madhe për shpëtimin e fushës. Në të gjitha fortesat valëvitej flamuri i shoqërisë, përveç fortesës Nr.6. Flamuri i saj ishte në duart e armikut, i cili do ta sillte sot me mburrje si shenjë përbuzjeje për çunat e Rrugës Pal.

Këtë flamur Gerebi ia dorëzoi Bokës, por ky nuk e pranoi dhe ua ktheu përsëri këmishëkuqve me fjalët: "Do ta fitojmë si burrat në fushën e nderit!"

* * *

Rojet ishin vendosur nëpër vendet e veta. Qetësia dhe rregulli mbretëronin kudo. Befas, Gerebi doli para Bokës.

- Zoti Gjeneral, - tha ai; - më jepni leje t'ju bëj një kërkesë. Sipas urdhrit tuaj jam emëruar topçi në fortesën numër 3, e cila është në cep dhe më emëruat këtu, se kësaj fortese i mungon flamuri.

- Ashtu është, - u përgjigj Boka.

- Për mëshirë, gjenerali im, urdhëroni të shkoj në një vend me më shum rreziqe. Unë u mora vesh me Barabasin për një këmbim; ai është topçi me nishan të mirë dhe fortesat kanë nevojë për një oficer si ai, kurse unë dua të luftoj në fushë të hapur dhe në vijën e parë. Dëgjomani këtë lutje se ua kërkoj me gjithë zemër.

- Më pëlqen sjellja jote Gereb.

- Atëherë pranoni?

- Po, po, - tha Boka me buzëqeshje.

Gerebi përshëndeti ushtarakisht, por nuk luajti nga vendi.

- Ç'kërkon tjetër? - e pyeti Boka.

Tepër i tronditur Gerebi i tha: - S'kam si t'ua tregoj gëzimin që ndjeva kur thatë se ju pëlqen sjellja ime.

Boka nënqeshi përsëri.

- Do ta shihni si do të sillem në luftë, - tha dhe përshëndeti sërish gjeneralin.

Çunat filluan ta humbasin durimin. - Kanë ndërruar mendim, - thonin disa, - nuk ua mban të vinë, - thërrisnin të tjerët.

Boka me ndihmësit e tij po inspektonte fortesat dhe hendeqet. Çdo gjë në rregull. - Mos harroni detyrën me të cilën jeni ngarkuar.

- Jemi gati, le të vijnë, - ishte përgjigjja e të gjithëve.

Shkoi te dera kryesore dhe provoi çelësin; pastaj shkoi tek hendeku ku ishin fshehur dy batalione, midis tyre ishte Gerebi, i cili dukej tepër i kënaqur me detyrën e re.

- Ushtarë, - tha Boka, - në dorën tuaj varet fitorja ose humbja. Po ta ndalni armikun deri sa trupat e Rrugës Maria të mbyllin në barakë kundërshtarin që na godet nga ajo anë, ne, me siguri, do ta fitojmë betejën. Mbajini në kokë këto që po ju them.

Të gjithë çunat u përgjigjën duke brohoritur për fitore mbi armikun.

- Pushoni, - tha kryetari duke u larguar.

Së bashku me borizanin u ngjit mbi çatinë e një kasolleje nga ku po vërente fushën me barakat e fortesat rreth e qark.

Me dylbi në dorë, dukej si Napoleoni i Madh. Por u drodh kur dëgjoi një bori nga ana e Rrugës Pal. Ishte buçima e borisë së një ushtrie të huaj që u shkaktoi mornica gjithë çunave që e dëgjuan.

- Po vijnë, - i thanë njëri-tjetrit.

Boka u zbeh pak. - Erdhi ora që vendos fatin e perandorisë sonë, - tha ai.

Në këtë kohë mbërritën me nxitim rojet, të cilët lajmëruan gjeneralin se armiku ndodhej para mureve.

- Të gjithë nëpër vende dhe gati, - thirri gjenerali dhe duke u kthyer nga Kolnai tha: - Gati!

- Kolnai i bindur vuri borinë në buzë.

- Bjeri!

Shenja u dha me borinë që tingëlloi nga fortesa në fortesë e nga hendeku në hendek dhe të gjithë çunat e Rrugës Pal me padurim prisnin t'u dalë armiku përpara.

Këmishëkuqtë qëndruan para dyerve të mbyllura. Mbanin përpjetë heshtat e lyera me varak që shkëlqenin në diell dhe me këmishat e kasketat e kuqe dukeshin si djaj. Borizanët e tyre mbushën ajrin me oshëtima që përplaseshin në erë me atë të borisë së Kolnait.

Me ndihmën e dylbive, Boka po kërkonte Feri Açin. Kur e pa bërtiti:

- Ja ku është. Feri Açi kryeson grupin që po turret nga ana e Rrugës Pal... edhe Sebeniku është me atë... ja ai po mban flamurin tonë... ushtarët tanë nga kjo anë do kenë të bëjnë me një armik të fortë...

Trupat që do goditnin nga ana e Rrugës Maria kishin si udhëheqës më të madhin e vëllezërve Pastorë. Një flamurtar ngrinte në erë një flamur të kuq. Boriet po çanin ajrin dhe këmishëkuqtë, të radhitur e gati për sulmin, prisnin urdhrin.

- Diçka po pregatitin, - tha Boka.

Befas, trumbetat e këmishëkuqve pushuan. Disa zëra, disa

bërtitje u dëgjuan nga ana e Rrugës Maria: - Hej, hej, ura, ura, përmbi ta, bërtisnin këmishëkuqtë.

Goditja filloi. Mbrojtësit i lanë të hyjnë dhe sipas planit, ata u tërhoqën.

- Bravo! - bërtiti Boka. Ktheu kokën nga ana tjetër dhe me habi pa se ata nuk lëviznin nga vendi, megjithëse porta tani ish çelur.

- E fituam luftën, thirri duke kërcyer si i çmendur, - Kolnai e fituam luftën!

Ndihmësi i tij po e shikonte kryetarin me dyshim. Ai kujtoi për një çast se Boka luajti mendsh.

- Ne s'kemi më punë këtu; eja të zbresim e të ndihmojmë shokët që luftojnë.

Në atë kohë këmishëkuqtë, me Pastorët në krye po u afroheshin fortesave.

- Jep urdhrin e bombardimit, - bërtiti Boka.

Kolnai fryu bulçinjtë dhe trumbeta e tij tingëlloi si bori asqeri. Çunat e fshehur nëpër fortesa bërtitën dhe filluan të hedhin mbi kokat e këmishëkuqve gjylet prej rëre. Goditja ish aq e fortë sa e ndali kundërshtarin. Bokës iu rënqeth trupi nga entuziazmi.

- Puna po shkon mbarë, - pëshpëriti duke fërkuar duart nga gëzimi.

Po këmishëkuqtë ishin trima dhe nuk e humbën nga goditja e papritur; ata qëndruan si burra. Që nga maja e fortesës së famshme numër 3, Barabasi, me mëngë të ngritura, luftonte si luan; ai gëzohej si çilimi sa herë që qëllonte Pastorin e madh, duke i thënë se janë "bombone" për të.

Me mundime të mëdha këmishëkuqtë iu afruan fortesave

dhe u kapën grykë për grykë me mbrojtësit. Pastori dha një urdhër të ri. - Përmbi fortesat, djemtë e mi!

Një top rëre e qëlloi në fytyrë; sytë dhe goja i u mbushën me rërë.

- Bombone për ty, - briti Barabasi me buzën në gaz.

Po bombardimi filloi të pakësohet. Boka e vuri re këtë dhe nisi të mendohej. Në këtë kohë fortesa nr.2 pushoi bombardimin.

- Jep urdhrin të dalin ushtarët nga hangari dhe të fillojë goditja.

Urdhri u dha dhe të dy batalionet u derdhën si të tërbuar në fushën e luftës. Këmishëkuqtë e humbën torruan; ata u kapën midis dy zjarresh. Edhe Pastori vetë nuk e kuptonte nga ç'vrima dilnin kundërshtarët, njëri prej të cilëve po e tërhiqte nga këmba dhe e detyroi të zbresë nga fortesa që ai përpiqej të zaptonte.

Edhe Boka vetë kishte marrë pjesë në goditje. Njëri prej këmishëkuqve i dha një shkelm, po Boka e vuri në vend dhe, pas marrëveshjes që kishin, ai ushtar i këmishëkuqve u nxorr nga radha e ushtarëve. Tani Boka luftonte në vijën e parë dhe trimëria e tij u dha kurajo shokëve.

Njëri pas tjetrit ushtarët e këmishëkuqve po zhdukeshin, duke u mbyllur në barakat. Edhe Pastori i tmerrshëm u mund prej Çonakosit dhe u mbyll në barakë. Këmishëkuqtë, pa kryetar, në mes dy zjarresh, s'kishin më shpresë fitimi. Ca u dorëzuan me hir, ca me pahir, midis brohoritjeve të çunave triumfues.

Feri Açi priste shenjën. Mbas marrëveshjes që kish me Pastorët, ushtria që drejtonte ai do të godiste sheshin nga ana e Rrugës Pal, mbasi ta kish thyer brigada e Pastorit frontin e

Rrugës Maria. Shenjën do t'ia jepte Pastori me anën e trumbetës. Këtë shenjë më kot po e priste Feri Açi. Si ai, si shokët ndjenin një shqetësim në shpirt dhe dalëngadalë filluan të kenë frikë për fatin e shokëve.

- Nuk dëgjohen zërat e shokëve, - thanë disa prej këmishëkuqve.

Feri Açi zgjati veshin. - Tanët, - tha ai, - luftojnë pa zë. janë ata të Rrugës Pal që çirren e bërtasin nga frika.

Po një "urra" e përsëritur, që buçiti anë e mbanë fushës, përgënjeshtroi fjalët e kryetarit. Këmishëkuqtë ngrinë nga frika.

- Kam frikë, - tha Pastori i vogël, - se mos po i rrahin shokët tanë; më duket se i kemi bërë llogaritë gabim.

Feri Açi, i cili ishte djalë i zgjuar, kuptoi gabimin që kish bërë dhe tani po mendohej si ta fitonte luftën me ushtarët që kish nën urdhër. Me padurim priste të dëgjonte borinë, të vetmen shpresë që i kish mbetur...

Përkundrazi, në veshët e tij arriti një tjetër shenjë. Ish buçima e një trumbete tjetër, e cila u bënte të njohur trimave të Bokës se ushtarët e Pastorit ishin zënë robër dhe se beteja fillonte në frontin tjetër. Dhe me të vërtetë, trupat e Rrugës Maria u ndanë në dy pjesë; njëra zuri vënd afër barakës dhe tjetra pranë fortesës numër 6. Ushtarët ishin pak të djersitur, me rrobat e çjerra e plot pluhur, po në sytë e tyre shkëlqente gëzimi i fitores; ata mburreshin për fitoren e shkëlqyer kundër një armiku të fortë.

Në këtë kohë Feri Açi kish dërguar Sebenikun që të shohë se ç'ngjiste te Rruga Maria. Sebeniku vajti dhe e gjeti sheshin të zbrazur, ai më kot po kërkonte të gjente ndonjë nga ushtarët e Pastorit.

- Do t'i kenë mbyllur në barakë, - thirri plot dëshpërim Feri Açi kur mësoi se asnjë nga ushtarët e Pastorit nuk dukej gjëkundi.

- Djem, - u tha ushtarëve që kish përpara; shokët tanë e humbën luftën. Është detyra jonë që të shpëtojmë nderin e këmishëkuqve. Përpara, pra, dhe secili të bëjë detyrën!

U derdhën me tërbim; po çunat e Rrugës Pal ishin gati. Me Bokën si udhëheqës, ata ishin plot kurajo. Boria e Kolnait trumbetonte në veshët e tyre si kambanë gëzimi dhe zjarri u shtua. Që nga fortesat turreshin pa pushim bombat prej rëre, të cilat mend i verbonin këmishëkuqtë.

- Përpara rezervat, - bërtiti Boka.

Si një erë e marrë u lëshuan trupat rezervë dhe e ndaluan sulmin e armikut, dhe me gjithë që këta ishin të lodhur, prapë u bënin ballë kundërshtarëve të çlodhur e trima.

- Kolnai, - bërtiti Boka, - zbrit poshtë dhe jep urdhrin e sulmit të përgjithshëm.

Kolnai zbriti, po një çun prej këmishëkuqve i doli përpara dhe e kapi; ai ish më i madh dhe më i fortë. Boka e kuptoi se borizani i tij s'do të ishte në gjendje ta zbatonte urdhrin që i dha dhe u hodh nga çatia jashtë.

Feri Açi i doli përpara: - Qëndro! - i bërtiti ai.

Boka deshi që të matej me kryetarin e këmishëkuqve, po kujtoi se po të kapej me të s'do të ishte në gjendje të jepte urdhrin. Bëri sikur nuk dëgjoi dhe vazhdoi rrugën duke rendur.

- Qëndro, burracak! - bërtiti përsëri Feri Açi. Rendi edhe ky pas tij duke e kërcënuar dhe e kapi pikërisht në kohën kur Boka dha urdhrin e një sulmi të përgjithshëm.

Disa bomba e goditën në fytyrë kryetarin e këmishëkuqve dhe e shtrënguan të prapësë.

Goditja ish shumë e rreptë. Nga të gjitha fortesat hidheshin gjyle pareshtur. Boka kuptoi se ishte çasti për një fitore të plotë. Rrëmbeu flamurin e një fortese, e ngriti lart dhe bërtiti me tërë fuqinë:

- Përpara djema, përpara!

Nga të gjitha anët dolën ushtarët e tij dhe duke mbajtur radhën, goditën me forcë kundërshtarin të shpërndarë andej - këndej.

Barabasi, kur pa se po i mbaronhej rëra, zbriti nga fortesa me shokët e vet dhe mori pjesë në goditje. Po kështu bënë dhe ushtarët e fortesave të tjera. Aq të ndërsyer ishin luftëtarët sa harruan kushtet e luftës dhe kapnin njëri-tjetrin me duar e me këmbë, duke u rrokëllyer përtokë dhe duke u zhgërryer si buajt.

Feri Açi, i cili po e parashikonte humbjen, bërtiti: - Djema, ejani pas meje të vemë të lirojmë nga baraka shokët tanë të burgosur.

Po Feri Açi nuk lojti nga vendi. Përpara tij doli një djalosh i ri që dukej si një hije njeriu; një çun i verdhë që i përngjante më tepër një kufome.

- Nemeçeku! - thanë të gjithë me habi.

Ai ngriti duart në erë. "Qëndro!" i tha Feri Açit; - nuk do kalosh së këtejmi sa jam gjallë unë!

Me të thënë këto fjalë, djaloshi flokëverdhë e kapi për mezi kryetarin e këmishëkuqve me një forcë mbinjerëzore që rrjedh vetëm prej eteve e prej nervave të ndezura dhe e shtrëngoi aq shumë sa e detyroi të bjerë bashkë me të përdhe.

Këmishëkuqtë e humbën lusullën. Çunat e Rrugës Pal i detyruan të tërhiqen nga fusha e betejës, duke e lënë të vetëm kryetarin. Ky shpëtoi nga duart e Nemeçekut dhe plot inat u

ngrit në këmbë. Asnjë prej shokëve të vet nuk ish pranë tij. Ish i vetëm i rrethuar prej kundërshtarëve. Pranë tij, tek këmbët, i shtrirë përdhe, lëngonte Nemeçeku.

Që të gjithë çunat e Rrugës Pal iu afruan. Boka pruri një kovë me ujë. Edhe sllovaku rendi që t'i japë ndihmë të sëmurit. Ky e mori Nemeçekun për krahu dhe e shtriu me kujdes mbi disa dërrasa; i lagën fytyrën gjak të kuqe prej nxehtësisë së etheve, i ferkuan duart duke i dhënë zemër me fjalë të ëmbla. Edhe Feri Açi e harroi gjendjen e vështirë në të cilën ndodhej dhe iu afrua djaloshit trim që mezi po përmendej.

Më në fund Nemeçeku hapi sytë; pa meth e përqark dhe nënqeshi. Që të gjithë e vështronin në heshtje.

- Ç'po bëhet? - pyeti me zë të dridhur.

Çunat, të lënduar prej gjendjes së shokut të tyre, nuk patën guxim t'i përgjigjen.

- Flisni ç'po ngjet? - përsëriti ai.

Boka i vajti pranë, e kapi për dore e i tha:

- Je më mirë tani?

- Po.

- Nuk të dhemb gjë?

- Jo.

Nënqeshi përsëri, pa shokët në sy dhe tha: - Fituam apo jo?

Këtë radhë çunat thirrën me një zë:

- Fituam, fituam!

- Po, Nemeçek, fituam dhe këtë fitore ta detyrojmë ty; se ti e ndalove Feri Açin që të lëshonte nga baraka robërit që kishim mbyllur; dhe Zoti e di si do ish përfundimi i ndeshjes me ata të lirë!

Nemeçeku mblodhi vetullat.

- Nuk është e vërtetë, - tha. - M'i thua këto që të më bësh qejfin, se jam i sëmurë.

Po dridhej i tërë; ethet mend e përpinin.

- Tani duhet të të shpiem në shtëpi.

- Ti nuk bëre mirë që dole dhe s'e kuptoj si të lanë prindërit të dalësh.

- Dola pa ditur gjë ata; dola ashtu...

- Si? - e pyeti Boka.

- Ika fshehurazi, si hajdutët; ika kur doli nëna që të ngrohë supën time te fqinji. I vetëm në shtrat nuk më rrihej, isha i turbulluar; veshët më buçisnin dhe një pështëritje më ngacmonte; më dukej sikur dëgjoja trumbetën e kushtrimit, sikur shikoja shokët që po luftonin e po bërtisnin: Nemeçek, ku je? Eja të na shpëtosh! Dhe ty Boka, të dëgjova të më bërtisje: - Nemeçek, mos lëviz nga shtrati; ti je i sëmurë dhe s'kemi nevojë për ty! Po zërat e shokëve të tjerë nuk më linin të qetë; ata talleshin me mua, duke thënë se unë isha besnik vetëm për lojërat dhe kur erdhi rasti për luftë u bëra i sëmurë. Atëherë u hodha nga shtrati dhe, duke nxituar, rashë përdhe; po u ngrita shpejt, u vesha dhe isha gati të ikja, kur dëgjova zërin e nënës që po vinte; shpejt si një mace u futa me gjithë moba në shtrat. Kur doli përsëri nëna, nxitova jashtë si i marrë, pa ditur dhe vetë përse. Përpara armikut nuk u mbajta dot; gjaku më hipi në kokë dhe iu turra Feri Açit...

Djaloshi u detyrua ta presë fjalën, një kollë e thatë e kapi e sa nuk nxori mushkëritë.

- Mos fol më, - i tha Boka. - Tani eja të vemi në shtëpi.

Në këtë kohë Jankua dhe disa prej çunave me Çonakosin

në krye, liruan të burgosurit, të cilët kokëulur dolën nga Rruga Maria. Feri Açi ish i fundit. Tepër i mallëngjyer, jo vetëm për humbjen që pësoi ushtria e tij por edhe për shëndetin e keq të Nemeçekut, të cilin e nderonte dhe e donte për trimërinë e besnikërinë ndaj shokëve, ai nuk vuri re se Kolnai dhe Çelei po i kërkonin t'u dorëzojë armët. Boka i cili po vërente çdo gjë, i ndaloi:

- Mos prekni kryetarin, - u tha.

- Gjeneral, - i tha Boka, - luftuat si një fatos.

- Dhe ç'vlerë ka tani përgëzimi juaj?

Si përgjigje Boka urdhëroi shokët:

- Nderim fillo! Armët përpara!

Në radhët e çunave të Rrugës Pal pushoi çdo bisedim. Që të gjithë u vunë në radhë dhe përshëndetën në mënyrë ushtarake. Edhe te Nemeçeku i vogël e i sëmurë u zgjua shija e ushtarit. U ngrit në këmbë dhe përshëndeti si shokët. Me dëshirë të madhe i gjori djalë nderonte atë që ish përgjegjës për gjendjen e tij të vajtueshme, se siç e dimë, Feri Açi ishte ai që dha urdhër ta hedhin në pellg Nemeçekun.

Mbasi e ktheu përshëndetjen, Feri Açi iku, i vetmi që la fushën e ndeshjes me armët me vete, kurse gjithë shokët e tij u çarmatosën dhe armët e tyre i mbyllën në fortesën numër 3, ku tani valonte flamuri. Ishte Gerebi ai që e mundi Sebenikun dhe ia mori flamurin e grabitur.

- Gerebi është këtu? - pyeti Nemeçeku.

- Po, këtu jam, - iu përgjigj duke bërë një hap përpara.

- A, Gerebi e fitoi faljen me trimëri dhe është përsëri toger, - i tha Boka.

Gerebi u skuq. Ju falemnderit, - tha. - Po...

- Çfarë? - e pyeti Boka.

- Po, zoti gjeneral, megjithëse nuk më takon ta them unë, më duket sikur Nemeçekut i hahet e drejta që nuk gradohet.

- Ke plotësisht të drejtë, - iu përgjigj Boka. - Që sot, ushtar Nemeçek, je...

Djaloshi ia preu fjalën: - Nuk dua... të... më gradosh, se... se nuk kam bërë gjë që ta meritoj... Pastaj unë nuk erdha këtu për gradim...

- Aq më bën përse ke ardhur, - i tha Boka me ton të rëndë. - Ti je treguar besnik dhe trim; prandaj që sot je kapiten i klasit të parë!

- Rroftë! - bërtitën gjithë çunat, duke e përshëndetur kapitenin e ri me nderim ushtarak, sikur të ishte ky çun i vogël një gjeneral me famë.

Po heshtën për një çast. Një zonjë e vobektë, e hollë, e zbehtë po fisnike, u doli përpara.

- Zoti qoftë i bekuar! - thirri ajo. - Po këtu je? Unë e zeza po të kërkoj në të katër anët!

Ishte nëna e Nemeçekut. Sytë e saj derdhnin lot. Që të gjithë çunat e rrethuan dhe i flisnin fjalë të mira që ta qetësonin. E mjera nënë e zuri për krahu të birin që ta merrte në shtëpi.

- Ejani ta shpiem në shtëpi, - tha Veisi, i cili dukej tepër i mallëngjyer.

- Me gjithë qejf, - bërtitën të gjithë me një gojë.

Te Rruga Pal çunat formuan dy radhë. Ish në të ngrysur dhe qytetarët po vinin nëpër shtëpitë e veta; që të gjithë shikonin me vërejtje grumbullin në radhë, të udhëhequr prej një gruaje. Disa rrugaçë u tallën me ta, po çunat mbajtën vendin e vet,

duke mos u dhënë rëndësi talljeve; edhe Çonakosi i cili s'para i duronte talljet, bëri sikur nuk dëgjoi gjë.

Kur arritën përpara shtëpisë, te Rruga Rakosh, ajo i ndali këmbët para se të kapërcente pragun e portës, se i biri i saj i vogël u kthye nga ana e shokëve dhe u tha me zërin e tij të hollë:

- Lamtumirë, o shokë!

Që të gjithë i shtrënguan dorën, dorën që përvëlonte nga të nxehtit. Me të ëmën krah për krah, Nemeçeku u zhduk në oborrin e errët të shtëpisë së vet. Një portë u dëgjua të mbyllet përbrenda shtëpisë dhe pak më vonë ndriti një dritare e vogël. Qetësia ish e plotë. Çunat po qëndronin në këmbë dhe në heshtje përpara asaj shtëpie ku Nemeçeku lëngonte. Çelei ish ai që foli i pari: - Ikim tani, - tha duke psherëtirë.

Që të gjithë, njëri pas tjetrit, u larguan më shumë të pikëlluar sesa të lodhur nga lufta e asaj dite, disa drejt Bulevardit Ullöi, të tjerë duke marrë rrugët që bien mbi atë Bulevard. Vetëm Boka e Çonakosi mbetën përpara portës; që të dy shikonin me vërejtje e mallëngjim dritën e ndezur pa i folur njëri-tjetrit.

- Do vish të shkojmë? - i tha Çonakosi pak me ndrojtje.

- Jo!

- Do rrish?

- Po.

- Lamtumirë atëherë.

U largua me ngadalë, duke kthyer kryet nga ana e Bokës, i cili në hijen e natës dukej shumë më i gjatë se ç'ish në të vërtetë. Gjenerali i çunave të Rrugës Pal, i vetëm përpara asaj shtëpie të ulët, e ndjeu zemrën t'i mblidhet në kraharor dhe, duke

mbështetur kokën te porta, ia filloi të qarit me gulçima. Se ai e dinte fort mirë fundin e shokut të tij më të mirë. Dhe ç'vlerë kishte për të kryesia e një ushtrie triumfuese, kur në atë kohë tretej shoku më besnik, më trim e më i dashur...!

- Ah, shok i dashur, ah kapiten! - përsëriste ai me lot në sy.

Një udhëtar e pyeti se përse po qan. Nuk iu përgjigj dhe njeriu u largua duke ngritur supet. Pak më vonë një grua e varfër, e ngarkuar me një shportë, qëndroi përpara tij, e pa me vërejtje dhe u largua. Më në fund iu afrua një burrë i shkurtër; ky e njohu dhe i tha:

- Ti Jan Boka je?

- Po, zotëri, - i tha ai duke fshirë lotët. Ish robaqepësi i lagjes, i cili vinte nga Buda me një palë rroba në dorë që t'i hekuroste.

- Babai i Nemeçekut, - tha me vete Boka. Robaqepësi e kuptoi shkakun për të cilin qante dhe nuk e pyeti; i vajti pranë, i përkëdheli flokët dhe filloi edhe ai të qajë si një foshnjë. Rënkimet e babës së ngratë e bënë djaloshin të mbledhë veten.

- Mos qani, zoti Nemeçek, - i tha rrobaqepësit.

Ai fshiu lotët me mëngën e xhaketës dhe lëshoi një psherëtimë dëshpërimi.

- Të bekoftë Zoti, - i tha Bokës, - tani shko në shtëpi se u bë vonë.

Rrobaqepësi hyri brënda dhe djaloshi, mbasi fshiu lotët, bëri disa hapa përpara, po s'i bënin këmbët; diçka e ndalonte të ikë. Befas në anën tjetër të rrugës dëgjoi ca këmbë. Në krye besoi se do ishte ndonjë punëtor që kthehej në shtëpi, po shpejt vuri re se hieja përtej vërente me kujdes dritaren e shtëpisë së Nemeçekut dhe se ajo u hodh përtej dhe qëndroi ballë për ballë

dritares. Nën dritën e fenerit Boka pa se ajo hije ishte Feri Açi.

Të dy gjeneralët kundërshtarë u gjendën ballë për ballë njëri-tjetrit. Për herë të parë këta takoheshin pa shokë pas dhe takoheshin përpara një shtëpie të vogël ku po jepte shpirt një njeri, ku njëri tërhiqej prej dashurisë, tjetri prej ndërgjegjes. Asnjë fjalë nuk shkëmbyen të dy kryetarët; vetëm u panë sy ndër sy me kryelartësi. Pastaj Feri Açi u largua që të presë një grua e cila doli nga shtëpia e të sëmurit.

Përgjigjja e zonjës arriti deri tek veshët e Bokës:

- I gjori djalë s'është mirë, sa vjen e bëhet më keq...!

Feri Açi uli kokën; u largua tepër i pikëlluar. Boka mori drejtimin e kundërt me zemër të rënduar si kurrë ndonjëherë. Mëndjen e kish te ajo shtëpia e vogël, ku lëngonte mbi një shtrat të vogël Nemeçeku me të ëmën pranë dhe me të atin në fund të dhomës.

IX

Një heshtje vdekjeje mbretëronte në shtëpinë e verdhë të Rrugës Rakosh. Edhe fqinjët nuk bënin zhurmë; edhe ata që kalonin rrugës heshtnin kur ecnin nën dritaren e dhomës ku dergjej Nemeçeku i vogël. Gratë e mëhallës nuk shkundnin rrobat në oborr dhe çdo lëvizje e bënin me ngadalë e pa zhurmë.

Shumë pyesnin, - Si vete djaloshi.

Përgjigjja ish përherë: - Keq!

Të tjerë, më të shumtat gra, linin në shtëpinë e të sëmurit qumësht, çokollata e ushqime të tjera. Nëna e gjorë, e verdhë dyllë, i falënderonte ato duke psherëtitur.

- Po im bir nuk ha gjë tani; ka dy ditë që nuk fut as dy lugë qumësht në gojë! - thosh e ngrata nënë me lot në sy.

Të nesërmen më ora tre mbasdreke hyri në dhomën e të sëmurit rrobaqepësi, tepër i lodhur nga puna dhe nga meraku i të birit. Pa bërë zhurmë, duke ecur mbi majat e këmbëve, iu afrua shtratit. E shoqja e pa ndër sy dhe, prej vështrimit të saj të këputur, kuptoi gjendjen e keqe të të birit. Burrë e grua ballë për ballë s'guxonin as të pyesnin, po në heshtje vështronin me dhembje në shpirt birin e tyre që po lëngonte. Sa kish ndryshuar Ernesti i vogël! Sa ish prishur ushtari i qeshur i Rrugës Pal! Ai dukej si një kufomë e gjallë, të cilën po e përpinte nxehtësia e brendshme.

Pranë e pranë burrë e grua qëndruan përpara të sëmurit. Njerëz të vobektë, që kishin parë shumë mjerime në jetë, dhe të gjitha të këqijat i kishin kaluar në heshtje e me buzëqeshje; po këtë të keqe, këtë mjerim e vështronin me frikë.

- Po fle? - pyeti rrobaqepësi me zë të ulët.

E shoqja ngriti supet meqë nuk dukej fytyra e djaloshit që ish shtrirë mënjanë dhe në krah të kundërt.

Dikush trokiti te porta.

- Mos është mjeku? - pyeti me kureshtje zonja Nemeçek.

- Ec të shohësh, - i tha i shoqi.

Hapi portën. Boka po qëndronte te pragu. Një nënqeshje plot mallëngjim u duk në fytyrën e gruas.

- Mund të hyj?

- Posi jo, mor bir.

- Si është sot?

- S'ka shenja të mira!

- Keq?

Pa pritur përgjigjen djaloshi hyri në dhomë. Tani ishin tre veta përpara shtratit. I sëmuri sikur kuptoi që po e vërenin dhe ktheu kryet. Vërejti të atin më parë, pastaj të ëmën; kur pa Bokan ai nënqeshi dhe, me zë të ulët, i tha:

- Erdhe Boka?

Ky iu afrua. - Erdha, - tha.

- Do rrish këtu tani?

- Sigurisht.

- Gjer ditën që do vdes?

Këtë herë Boka s'dinte si t'i përgjigjej, ktheu kokën nga ana e prindërve, të cilët me zor mbanin lotët.

- Flet marrëzira, biri im, i tha rrobaqepësi; mos u bëj çilimi.

Nemeçeku i vogël bëri sikur s'e dëgjoi të atin. I shkeli syrin Bokas dhe i tha me ngadalë:

- Ata s'kuptojnë gjë.

- Vërtet? - ia ktheu gjenerali.

Me pak mundime, i sëmuri u ngrit mënjanë dhe me seriozitet tha:

- Boka, unë di ç'flas.

- Të thashë mos u bëj budalla, - iu përgjigj kryetari.

- S'është e vërtetë që do vdes?

- Jo.

Nemeçeku e pa drejt në sy.

- Atëherë unë gënjej? - bërtiti i sëmuri.

U munduan ta qetësojnë e ta bindin po ai protestoi dhe tha përsëri:

- Juve nuk më besoni; po, për fjalën e nderit unë kam për të vdekur dhe, së shpejti.

Dikush trokiti tek porta. Ishte mjeku. Që të gjithë e përshëndetën me nderim. Mjeku iu afrua të sëmurit, i mori dorën dhe i kqyri kraharorin. Zonja Nemeçek buzëdridhur e pyeti:

- Si ju duket sot, zoti doktor?

Për herë të parë mjeku tha:

- S'ka ndonjë ndryshim!

Po zëri i tij ishte i qartë dhe e pa nënën në sy. Mori kapelën dhe doli jashtë dhomës. Rrobaqepësi i vajti pas: - Po ju përcjell doktor, - tha ai.

- Mbyll portën, - urdhëroi mjeku kur mbetën të dy vetëm në kuzhinë. I mjeri rrobaqepës kuptoi mandatën e zezë dhe u zverdh.

- Zoti Nemeçek, ti je burrë, dhe me ty mund të flas më hapur. Djali nuk është aspak mirë; nesër ose ndofta sonte...

Rrobaqepësi uli kokën.

- Po të paralajmëroj, - vazhdoi mjeku, - se e di që je i vobektë dhe të përgatitesh për të keqen që po të vjen. Prandaj... merr që tani masat për nevojat që ka njeriu në... në raste të tilla...

Rrobaqepësi desh t'i përgjigjej; ndofta ta falënderonte, po s'mundi se zemra e tij po i mblidhej.

- Lamtumirë. Pas një ore do vij prapë.

I vetëm rrobaqepësi po shkonte nëpër mend fjalët e doktorit. Vallë ç'desh të thonte me përgatitjet!

Hyri në dhomën e të sëmurit dhe ndenji në një karrige.

- Ç'të tha mjeku? - e pyeti e shoqja.

Ai tundi kokën. Në këtë kohë i sëmuri, i cili dukej i çelur në fytyrë, i tha Bokës:

- Eja pranë meje, Jan!

Boka iu afrua.

- Rri këtu, buzë shtratit. Apo ke frikë?

- Pse flet kështu, pse do kem frikë!

- Se kushedi, mund të vdes çdo çast, në kohën kur ti rri pranë meje; por mos ki frikë, se të lajmëroj kur të afrohet mortja.

Boka ndenji fare pranë tij. Nemeçeku i tha në vesh: - Si shkoi ndeshja me këmishëkuqtë;

- I dërrmuam.

- E ç'bënë ata pastaj?

- Oh, ata u mblodhën te Kopshti Botanik dhe pritën deri në mbrëmje Feri Açin, por ai s'u duk.

- Pse nuk vajti?

- Duket i vinte turp; pastaj ai e dinte që do ta çgradonin meqë humbi luftën. Edhe sot ata mbajtën një mbledhje, ku mori pjesë edhe Feri Açi. Po, e di ti se Feri Açin e pashë dje mbasdite poshtë dritares së shtëpisë sate?

- Vërtet?

- Po, dhe pyeti për shëndetin tënd.

Nemeçeku u krekos me sa kish fuqi; këtë vizitë e quajti një fitore. - Vetë, vetë Feri Açi ishte apo ndonjë tjetër?

- Dora vetë, - përsëriti Boka.

- Pra, ata, - vazhdoj kryetari i çunave të Rrugës Pal, - mbajtën sot përsëri një mbledhje plot zhurmë. U zunë mes tyre se gjithë këmishëkuqtë, përveç Vendanerit dhe Sebenikut, kërkonin të largohej nga kryesia Feri Açi. Edhe vetë Pastorët ishin kundër, se i madhi i pat vënë syrin kryesisë. Më në fund Feri Açi u hoq dhe në vend të tij u zgjodh kryetar Pastori i madh. Po ti nuk di ç'ngjau pastaj.

- Çfarë? - pyeti Nemeçeku tërë kureshtje.

- Kur u zgjodh kryetari i ri dhe djemtë u qetësuan, u vajti roja dhe i dëboi nga kopshti, duke i thënë se drejtori nuk lejonte më shoqërira dhe mbledhje në ishull, të cilin e mbylli me çelës.

- Pikë fare! Po ti si e more vesh? - pyeti Nemeçeku tepër i gëzuar.

- Isha me Kolnain dhe ai m'i kallëzoi. Kolnai vajti në fushë se Klubi-Stuko ka sot një mbledhje të përgjithshme.

I sëmuri u vrejt: - Nuk më pëlqen më ajo shoqëri, se e mban mend që ma shkruan emrin me *"e"* të vogël.

- Si, nuk e ke marrë vesh që e ndreqën atë gabim?

Nemeçeku tundi kokën si shenjë që nuk besonte.

- S'është e vërtetë, - tha ai, - ti ma thua se jam i sëmurë dhe që të më ngushëllosh.

- Pas pak. Ta them se është e vërtetë dhe për këtë të betohem.

- Edhe ti, Boka, fillove të betohesh për gënjeshtra?

- Po...

- Mjaft, mjaft...!

Për herë të parë kapiteni urdhëron gjeneralin. Një faj ky që do bënte bujë në fushë; por Boka e priti me buzëqeshje.

- Mirë; meqë ti nuk më beson, do ta provoj me fakte. Ja ku të them se ata, jo vetëm që ndreqën gabimin, por edhe të japin një diplomë nderi. Këtë ta sjell sot i tërë Klubi.

- Do shohim, - pëshpëriti me dyshim.

Nemeçeku heshti pak sekonda, por dukej mjaft i acaruar.

- A e mban mend sa keq u sollën me mua? - tha ai plot dëshpërim. - Megjithatë unë luftova për ta... dhe për fushën.. për atë fushë që nuk do e shoh më!

Heshti përsëri, mendimi se nuk do shkelte më këmba e tij në fushë e pikëlloi thellë. Sytë iu mbushën me lot; po qante. Ah, sikur të vinte vetëm një herë në atë fushë e të shikonte fortesat, barakat, sharrën, shokët! Befas i sëmuri u ngrit dhe ndenji mbi jastëk. Fytyrën e kish të çelur, sytë i ngrinin:

- Dua të vete në fushë, - thirri ai.

- Dhe, meqë asnjeri nuk i dha përgjigje, përsëriti me zë më të lartë: - Dua të vete në fushë!

Boka e zuri për dore:

- Do vish javën që vjen, kur të bëhesh më mirë.

- Jo, jo! - briti i sëmuri; - dua të vete tani, më vishni shpejt rrobat dhe kasketën që mbajnë çunat e Rrugës Pal.

Kërkoi me nxitim nën jastëk dhe nxrri së andejmi një shapkë me ngjyrë të kuqe e të gjelbër, të cilën kurdoherë e mbante me vete. E vuri në kokë:

- Tani vishmëni.

- Kur të shërohesh, mor bir, - tha i ati.

Ai bëri disa lëvizje dhe, duke bërtitur, tha:

- Po unë nuk do shërohem kurrë! Jo, jo! ju po më gënjeni. Po ju them që puna ime mbaroi dhe dua të vdes te fusha!

Që të tre u përpoqën ta mbajnë e ta qetësojnë, po ai nuk heshtte.

- Është kohë e keqe..., - i thoshin.

- Do shkosh javën që vjen, kur të bëhesh më mirë.

Por, i sëmuri i kishte përgjigjet në majë të gjuhës.

Më në fund e zunë ethet, një palë ethe të forta që ia skuqën fytyrën si gjak. Në zjarmi e sipër ai pëshpëriste, fliste përçart, duke përmendur dendur fjalën "fushë".

Trokitën te porta. Zonja Nemeçek hapi derën.

- Zoti Çetneki të kërkon, - i tha të shoqit.

Nëpunësi i bashkisë, zoti Çetneki, i qepte rrobat te Nemeçeku.

- Ç'bëtë me kostumin tim ngjyrë kafeje? - i tha disi me rrëmbim.

Që nga dhoma e të sëmurit dëgjohej:

- Përpara, përpara! Pas meje!

- Po të mos ju vijë zor zotëri, - tha rrobaqepësi, - mund ta bëjmë provën në kuzhinë... se... se kam djalin... shumë rëndë...

- Përpara kundër armikut... ja Feri Açi... ah, po më kapin... duan të më hedhin në ujë...

Zoti Çetneki zgjati veshët.

- Ç'është? - pyeti.

- Im bir thërret.

- Po ai është i sëmurë, thatë, pse thërret?

- Ah, zotëri! Im bir flet përçart nga ethet... Mjerisht... I jeri djalë po dergjet prej etheve.

Nemeçeku shkoi në dhomë të marrë kostumin. Kur hapi rën, i sëmuri ish ngritur në këmbë dhe me duart në gojë, në rmë burie, thërriste me sa zë kish:

- Taratata... tatata...!

- Edhe ti Boka bjeri buries, - urdhëroi i sëmuri.

- Deshi s'deshi, gjenerali bëri si e urdhëroi kapiten emeçeku, duke lëshuar nga një psherëtimë për çdo tatata.

Rrobaqepësi i ngratë, me lot në sy, i bënte provën zotërisë, ditur edhe vetë se ç'bënte.

Kur mbaroi provën, Çetneki i tha:

- Kur e mbaroni?

- Për dy ditë është gati, - ishte përgjigjja e thatë.

- Mirë. Por... shikoni, bëjeni pak mirë.

- Do bëj ç'të jetë e mundur, se.. siç e shikoni, jam me të murë në shtëpi.

- Vërtet, vërtet, - u përgjigj zotëria, - por kam shumë nevojë r të.

Rrobaqepësi psherëtiu.

- Lamtumirë! Dhe mos harroni, se pasnesër mbrëma më het.

Po rrobaqepësi e kishte mendjen gjetkë. Me kostumin në rë, sillte ndër mend fjalët e mjekut.

Hyri në dhomë dhe filloi të punojë. I duheshin para; iu vu, a, punës me nxitim që ta mbaronte kostumin sa më shpejt.

Por lëvizjet e të birit nuk e linin të qetë. Nemeçeku i vogël nuk po qetësohej. Po i binte dhomës anë e mbanë, duke bërë lëvizje të çuditshme.

- Zoti gjeneral, - i tha Bokës, e munda, e hodha për tokë kryetarin e këmishëkuqve. Tani e meritoj gradimin. E shpëtuam fushën. Taratata, tata!

Rrobaqepësi u tulat te froni ku rrinte, sa prej frikës aq dhe prej helmimit; uli sytë dhe vazhdoi punën që kish në dorë; nuk mundi t'i hidhte vështrimet nga shtrati, ku i biri vazhdonte të bënte stërvitje ushtarake.Ulu se u lodhe, - i tha Boka Nemeçekut të vogël.

Ai nuk u përgjigj. E ëma e shtrëngoi në krahë.

- Mjaft bir, - i tha duke i vënë dorën në ballë.

Pa nxjerrrë zë, djaloshi u shtri në shtrat. E ëma e mbuloi duke e përkëdhelur. I sëmuri hapi sytë dhe ngriti vështrimin te fytyra e Bokës.

- Baba...

- Nemeçek unë nuk jam yt atë... nuk më njeh? Jam unë Jan Boka... unë... Jani.

Djaloshi s'u përgjigj. Mbylli sytë me një psherëtimë të thellë që i doli nga gjoksi kockë e lëkurë.

Asgjë s'lëvizte; një qetësi vdekjeje mbretëronte në dhomën e vogël.

- Ndoshta e zë gjumi, - pëshpëriti e ëma e kapitur prej netëve pa gjumë.

- Ta lëmë të qetë, - mërmëriti Boka. Të dy ndenjën mbi një kanape të vjetër.

Edhe rrobaqepësi e ndali punën; hodhi një vështrim mbi të sëmurin dhe mbështeti kryet mbi tryezën e vogël, që i

shërbente për punë. Të gjithë heshtnin. Dhoma ishte aq e qetë sa mund të dëgjohej fluturimi i mizës.

Nga rruga dëgjoheshin zëra dhe hapa. Boka ngriti kryet; disa zëra të njohur i tërhoqën vëmendjen. Pastaj dëgjoi të përmendet emri: Barabas.

Duke ecur në majat e gishtërinjve, ai doli jashtë dhomës. Në oborr pa fytyra të njohura. Ishin djemtë e Rrugës Pal, të cilët me ndrojtje po rrinin te pragu i portës.

- Ç'ju pruri këtu? - - i pyeti Boka.

- Klubi i tërë erdhi që t'i dorëzojmë Nemeçekut diplomën e nderit dhe vendimin që të shkruhet emri i tij me N të madhe. Ja ku e mban komisioni i shoqërisë, - i tha Veisi.

Boka tundi kokën. - Duhej të kishit ardhur ca më parë; tani ai po fle!

Anëtarët e Komisionit u panë sy ndër sy.

- Nuk ish e mundur të vinim më parë se kishim zgjedhjet, të cilat vazhduan mjaft. Mbledhja zgjodhi Veisin si kryetar, - thanë ata.

Zonja Nemeçek, e cila dëgjoi bashkëfjalimin e çunave, u thotë:

- Urdhëroni se djali nuk fle. Lus që të gëzohet kur t'ju shohë.

Njëri pas tjetrit djemtë hynë brenda me kasketat në dorë dhe u radhitën rreth shtratit. Rrobaqepësi nuk ngriti kokën dhe dukej sikur flinte, kurse i sëmuri po merrte frymë me zor. Sytë dhe gojën i kish të hapura po nuk njohu njeri.

- Bir, të erdhën shokët, - i foli e ëma; - të kanë prurë diçka të mirë.

Në këto fjalë e sipër Veisi doli përpara; ai mbante në dorë një diplomë.

- Hej Nemeçek... shiko...

Po Nemeçeku s'luajti vendit. Me sytë hapur ai kish ngulur vështrimin mbi tavan.

- Nemeçek! - përsëriti Veisi duke mbajtur veten se i vinte për të qarë. - Fort i dashur kapiten! Në emër të Klubit dal sot që të ndreqet një.. gabim... një padrejtësi që të është bërë, për të cilën të kërkojmë ndjesë.

Ktheu kryet nga ana tjetër se iu mbushën sytë me lot.

- Zoti sekretar, - tha ai; - kini mirësinë të më dorëzoni librin zyrtar.

E hapi librin, kaloi disa fletë dhe, duke ia treguar të sëmurit, thotë:

- Ja ku është vendimi...

Po ai nuk vazhdoi më se vuri re që po i mbylleshin sytë të sëmurit. - Ndofta i flihet - medoi ai. Në atë kohë e ëma afrohet dhe e vëren të sëmurin; ajo u ul aq sa fytyra e saj preku faqen e të birit.

- E zeza unë! - bërtiti. - Nuk merr frymë më!...

Çunat u zbrapsën; që të gjithë dukeshin të verdhë si prej dylli dhe u mblodhën në një cep të dhomës, njëri pranë tjetrit.

Gruaja e mjerë nuk dinte ç'të bënte, kurse rrobaqepësi me duart në kokë qante si një foshnjë. Nëna e ngratë e mori të birin në krahë dhe e puthte trupin e ftohtë të djaloshit si e marrë.

Nemeçeku, kapiten Ernest Nemeçeku, sekretari i Klubit Stuko, kish dhënë frymën e fundit. Ai tani as dëgjonte, as shikonte ç'po bëhej në atë dhomë të vogël, ku përpara disa minutash ai lëngonte. Shpirti i tij i pastër kish fluturuar ndër sheshe e lëndina të qeta, pikërisht në prehjen e përjetshme ku venë të qetësohen njerëzit si Kapiten Ernest Nemeçeku.

- Arritëm vonë, - pëshpëriti Barabasi. Boka kish ulur kokën. Po vuante shpirtërisht dhe për çudi ai, i cili më parë mezi mbante lotët, tani nuk i vinte aspak për të qarë; ngriti kryet dhe pa shokët të mbledhur në atë cep si pula të lagura; Veisi ish në krye dhe po mbante në dorë akoma diplomën e nderit që kish sjellë për Nemeçekun.

- Shkoni nëpër shtëpi, - u tha.

Çunat s'e bënë fjalën dy; ata me nxitim dolën nga ajo dhomë ku shoku i tyre ishte shtrirë i vdekur.

Njëri pas tjetrit, kaluan nga dhoma në kuzhinë dhe së andejmi në oborr e jashtë në rrugë. I fundit që kapërceu pragun ish Lesiku, i cili mbante nën sqetull librin e madh të Klubit. Dielli ish i ngrohtë në atë orë dhe zogjtë këndonin. Çunat ecnin në heshtje dhe asgjë nuk u bënte përshtypje. Skena e hidhur e asaj dite, gjë që nuk e kishin parë tjetër herë, u kish shtuar misterin e vdekjes dhe deri diku u pat kallur frikë.